

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TERÖR OLAYLARININ TURİZME ETKİSİ:
TÜRKİYE ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hicran ÇEKEN

Enstitü Anabilim Dalı: Uluslararası Ticaret ve Finansman

Enstitü Bilim Dalı: Uluslararası Ticaret ve Finansman

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Bilge Leyli ELİTAŞ

MAYIS, 2016

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TERÖR OLAYLARININ TURİZME ETKİSİ:
TÜRKİYE ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hicran ÇEKEN (147221006)

**Enstitü Anabilim Dalı: Uluslararası Ticaret ve Finansman
Enstitü Bilim Dalı: Uluslararası Ticaret ve Finansman**

Bu tez/....2016 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

- ☐ Kabul
☐ Red
☐ Düzeltme

Jüri Üyesi

- ☐ Kabul
☐ Red
☐ Düzeltme

Jüri Üyesi

- ☐ Kabul
☐ Red
☐ Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Hicran ÇEKEN

.../.../2016

ÖNSÖZ

Her zaman destekleri ile beni cesaretlendiren değerli hocam ve danışmanım Sayın Doç. Dr. Bilge Leyli ELİTAŞ'a, yapıcı eleştirileri ile çalışmama katkı sağlayan değerli jüri üyesi hocam Sayın Doç. Dr. Ahmet GÖKGÖZ'e,

Çalışmamın hazırlanması süresince bana destek olan ve çalışmamın her aşamasında fikirleriyle beni yönlendiren değerli hocam Sayın Yrd. Doç. Gülseren ÖZALTAŞ SERÇEK'e,

Destekleriyle her daim omuzlarımda hissettiğim dost eli Seyran ÖZCAN'a, ayrıca tez hazırlama aşaması boyunca mesai saatlerimde bana gerekli inisiyatifi sağlayan müdürüm Sayın Sadık ER'e,

Varlıkları, yaşam sebebim olan sevgili aileme, özellikle bu günlere gelmemde en büyük destekçim olan ve en iyi arkadaşım Babama sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Hicran ÇEKEN

.../.../2016

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
TABLO LİSTESİ	viii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xix
ÖZET.....	xii
SUMMARY	xiii
GİRİŞ	xii
BÖLÜM 1: TERÖR VE TERÖRİZM KAVRAMLARI.....	4
1.1. Terör.....	4
1.1.1. Terörün Tarihi Boyutu	4
1.1.2. Terör Kavramı	8
1.1.3. Terörün Nedenleri.....	10
1.1.4. Terörün Amacı.....	11
1.2. Terörizm.....	14
1.2.1. Terörizm Kavramı	12
1.2.2. Terörizmin Çeşitleri.....	15
1.2.2.1. Bireysel Terörizm	15
1.2.2.2. Devlet Terörizmi.....	15
1.2.2.3. Devlete Karşı Terörizm	16
1.2.2.4. Uluslararası Terörizm	16
1.2.2.5. Biyoterörizm.....	17
1.2.2.6. Nükleer Terörizm.....	17

1.2.2.7. Narko Terörizm	17
1.2.2.8. Siber Terörizm	18
1.2.2.9. Köktenci/Fundamentalist Terörizm	18
1.2.3. Terörizmin Özellikleri	19
1.2.4. Terörizmin Gelir Kaynakları	19
1.3. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Terör Grupları	20
1.3.1. Ermeni Terörü (ASALA-Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia-Ermenistan’ın Kurtuluşu için Ermeni Gizli Ordusu)	20
1.3.2. Sağ ve Sol Terör	21
1.3.3. Dini Kaynaklı Terör.....	21
1.3.4. Bölücü Terör (PKK -Partiya Karkeren Kürdistane-Kürdistan İşçi Partisi)	23
1.4. Dünya’da Terörle Mücadele	25
1.5. Türkiye’de Terörle Mücadele	25
1.6. Terörün Ekonomik Etkileri	29
BÖLÜM 2: TURİST VE TURİZM KAVRAMLARI	31
2.1. Turizm ve Turist Kavramı.....	31
2.1.1. Turizmin Amacı.....	35
2.1.2. Turizm Endüstrisini Etkileyen Faktörler	35
2.1.2.1. Ekonomik Faktörler ve Turizm Endüstrisine Etkileri	35
2.1.2.2. Politik Faktörler ve Turizm Endüstrisine Etkileri	36
2.1.3 Turizm Çeşitleri	37
2.1.3.1. Kitle Turizmi	37
2.1.3.2. Kültür Turizmi	37
2.1.3.3. Termal Turizm	37
2.1.3.4. Gençlik Turizmi.....	38
2.1.3.5. İnanç Turizmi / Dini Turizm.....	38
2.1.3.6. Kongre Turizmi	38
2.1.3.7. Golf Turizmi	39
2.1.4. Turizmin Tarihsel Gelişimi.....	39

2.1.4.1. Turizmin Dünyada Tarihsel Gelişimi	39
2.1.4.2. Turizmin Türkiye’de Tarihsel Gelişimi	40
2.1.5. Turizm İle İlgili Organizasyonlar	41
2.1.5.1. Dünya Turizm Örgütü (WTO).....	41
2.1.5.2. Uluslararası Hava Taşımacılığı Birliği (IATA)	42
2.1.5.3. Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB)	42
2.1.5.4. Türkiye Otelciler Birliği (TÜROB)	43
2.1.5.5. Turizm Geliştirme ve Eğitim Vakfı (TUGEV).....	43
2.1.5.6 Türkiye Turizm Yatırımcıları Derneği (TTYD)	43
2.1.5.7. Diğer Turizm Kuruluşları	44
2.2. Turizmin Ekonomiye Etkileri	44
2.2.1 Dünyada Turizm Hareketleri	44
2.2.2. Türkiye’de Turizm Hareketleri	48
2.2.3. Turizm Hareketlerinde Geleceğe Yönelik Beklentiler	54
BÖLÜM 3: TERÖRİZMİN TURİZM ÜZERİNE ETKİLERİ: TÜRKİYE	
ÖRNEĞİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	58
3.1. Terörün Uluslararası Boyutta Turizme Etkileri	61
3.2. Terörün Türk Turizmi Üzerine Etkileri.....	64
3.2.1. Terörün Bölgesel Olarak Turizme Etkileri	66
3.2.1.1. Marmara Bölgesi	67
3.2.1.2. Akdeniz Bölgesi.....	70
3.2.1.3. Ege Bölgesi.....	71
3.2.1.4. Karadeniz Bölgesi.....	72
3.2.1.5. İç Anadolu Bölgesi	73
3.2.1.6. Doğu Anadolu Bölgesi	74
3.2.1.7. Güneydoğu Anadolu Bölgesi.....	75
3.2.2. Terörün Türkiye’ye Gelen Yabancılar Üzerindeki Etkileri.....	77
3.3. Türkiye’de Yaşanan Terör Olayları ve Turizme Etkisi	81
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	87

KAYNAKÇA.....	94
ÖZGEÇMİŞ.....	108

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
ASALA	:	Ermenistan'ın Kurtuluşu İçin Ermeni Gizli Ordusu
BM	:	Birleşmiş Milletler
DTÖ	:	Dünya Turizm Örgütü
ETA	:	Bask Vatanı ve Özgürlük
EUROPOL	:	Avrupa Polis Teşkilatı
FBI	:	Federal Soruşturma Bürosu
GAP	:	Güney Doğu Anadolu Projesi
GSMH	:	Gayri Safi Milli Hâsıla
IRA	:	İrlanda Cumhuriyet Ordusu
OECD	:	Ekonomik Kalkınma Ve İşbirliği Örgütü
PKK	:	Kürdistan İşçi Partisi
TÜİK	:	Türkiye İstatistik Kurumu
UNWTO	:	Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü
UTG	:	Uluslararası Turizm Gelirleri
vd.	:	ve diğerleri
vb.	:	ve benzeri

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Türkiye’de 1996-2016 Yılları Arasında Yaşanan İntihar Saldırıları	24
Tablo 2: Dünyada Turizmin 2020 Yılı Vizyonu	46
Tablo 3: 2013-2014 Yılları Arası Dünya Turizm Geliri Sıralaması.....	47
Tablo 4: 2013-2014 Yılları Arası Dünya Turist Sayısı Sıralaması	47
Tablo 5: 1950-2015 Yılları Arası Türkiye’de Turist Sayısı.....	48
Tablo 6: 2001-2014 Yılları Arası Turizm Gelirlerinin GSYH İçindeki Payı ve İhracat Oranı.....	49
Tablo 7: Turizmde Çalışan Sayısı (Oteller ve Lokantalar)	50
Tablo 8: Turizm İstihdamının İl ve Bölgelere Dağılımı (%)	51
Tablo 9: Yatırımların Önemli Merkezlere Dağılımı	52
Tablo 10: 2000-2014 Turizm İşletme ve Turizm Yatırım Belgeli Tesisler, Oda ve Yatak Sayısı	53
Tablo 11: Türkiye’de 2001-2015 Yılları Arası Turist Sayısı ve Turizm Gelirleri.....	65
Tablo 12: 2015-2016 İstanbul’a Gelen Yabancı Ziyaretçi Sayıları (Ocak-Şubat).....	70
Tablo 13 : Türkiye’ye Gelen Yabancıların Yıllara Göre Dağılımı	78
Tablo 14: 2012-2015 Türkiye Turizm Gelirleri ve Yıllara Göre Değişim Oranları	79
Tablo 15: Milliyetlerine Göre 2012-2014 Yılları Arası Türkiye’ye Gelen Turist Sayıları	79
Tablo 16: 2010-2015 Yılları Arası Türkiye’ye Gelen Alman Turist Sayıları.....	80
Tablo 17: 2010-2015 Yılları Arası Türkiye’ye Gelen Rus Turist Sayıları	80
Tablo 18: Milliyetlerine Göre 2015-2016 Yılları Arası Şubat ayında İstanbul’a Gelen Turist Sayıları.....	81

Tablo 19: Uluslararası Turizm Gelirleri Ülke Sıralaması (2013-2014 Milyar Dolar) ...82

Tablo 20: 2001-2014 Yılları Arasında Yaşanan Terör Saldırılarının Turist Sayıları ve Turizm Gelirlerine Etkisi 83

Tablo 21: 2015 Yılı Yaşanan Terör Olayları, Turist Sayıları ve Turizm Gelirleri 84

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Turizm Gelirlerinin Dış Ticaret Açıklarını Kapama Payı	50
Şekil 2: 2012-2015 Yılları Arası Türkiye Turizm Gelirleri (Milyon Dolar)	65
Şekil 3: 2005-2014 Yılları Arası Marmara Bölgesi Geceleme ve Turist Sayıları	67
Şekil 4: 2002-2005 Yılları Arası İstanbul'da Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Turist ve Geceleme Sayıları	68
Şekil 5: İstanbul İli 2010-2015 Ocak-Haziran Ayları Turist ve Geceleme Sayıları	69
Şekil 6: 2005- 2014 Yılları Arası Akdeniz Bölgesi Geceleme ve Turist Sayıları	70
Şekil 7: Antalya İli 2010-2015 Ocak-Haziran Ayları Turist ve Geceleme Sayıları	71
Şekil 8: 2005-2014 Yılları Arası Ege Bölgesi Geceleme ve Turist Sayıları	72
Şekil 9: İzmir İli 2010-2015 Ocak-Haziran Ayları Turist ve Geceleme Sayıları	72
Şekil 10: 2005-2014 Yılları Arası Karadeniz Bölgesi Geceleme ve Turist Sayıları	73
Şekil 11: 2005-2014 Yılları Arası İç Anadolu Bölgesi Geceleme ve Turist Sayıları	73
Şekil 12: 2005-2014 Yılları Arası Doğu Anadolu Bölgesi Geceleme ve Turist Sayıları	75
Şekil 13: 2005-2014 Yılları Arası Güneydoğu Anadolu Bölgesi Geceleme ve Turist Sayıları	77

ÖZET

Tezin Başlığı: Terör Olaylarının Turizme Etkisi: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme	
Tezin Yazarı: Hicran ÇEKEN	Danışman: Doç. Dr. Bilge Leyli ELİTAŞ
Kabul Tarihi: 13 Mayıs 2016	Sayfa Sayısı: XII (ön kısım) + 105 (tez)
Anabilim Dalı: Uluslararası Ticaret ve Finansman	Bilim Dalı: Uluslararası Ticaret ve Finansman
İnsanlığın en önemli ortak sorunlarından olan terör, son yüzyılda şiddetini arttırmıştır. Artan terör olayları, turizm başta olmak üzere birçok sektör üzerinde olumsuz etkilere yol açmıştır. Bu çalışmanın amacı, terör ve turizm kavramlarının literatürdeki yerinin incelenip, terörizm faaliyetlerinin ulusal ve uluslararası turizm endüstrisi üzerindeki etkilerini araştırmaktır. Türkiye'nin son 30 yıldaki en önemli sorunlarından biri olan terörizm, maddi manevi zararlara yol açmıştır. Dolayısıyla birçok sektörde oluşan ekonomik sorunlar, özellikle iç ve dış turizmde ciddi mali kayıplara neden olmuştur. Sonuç olarak, yapılan çalışmada terör olaylarının zaman zaman turizm ekonomisi üzerindeki olumsuz etkileri gözlemlenmişken, kimi zaman da anormal bir şekilde etkilenmediği görülmüştür.	
Anahtar kelimeler: Terörizm, Turizm, Terörizm ve Turizm İlişkisi.	

SUMMARY

Thesis Title: The Effect of Terrorism on Tourism: An Evaluation on Turkey	
Thesis Author: Hicran ÇEKEN	Advisor: Assoc. Prof. Dr. Bilge Leyli ELİTAŞ
Date of Acceptance: 13 May 2016 Total Number of Pages: XII (pre text) + 105 (main body)	
Department International Trade and Finance	Field of Study: International Trade and Finance
Being one of the most common issues of humanity, terrorism has intensified its impact in the last century. Increased terrorist attacks, has led to negative impacts on many sectors including tourism. The aim of this study is to examine the place of terror and tourism in the literature and to investigate the effects of terrorist activities to the national and international tourism industry. Terrorism counted as one of the most major problems of Turkey in the last 30 years and led to material and moral damage. Thus, economic problems occurring in many sectors caused serious financial losses in domestic and foreign tourism. As a result, while generally the negative effects of terror attacks on the tourism is observed, sometimes the effect was left outside the picture.	
Keywords: Terrorism, Tourism, Terrorism and Tourism Relations.	

GİRİŞ

Terör unsuru, insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Terör ile ilgili; tarih, politika, sosyoloji ve ekonomi gibi pek çok alanda çalışmalar yapılmıştır. Ekonomi olgularının küreselleşmesi ve 2000 yılının başında meydana gelen küresel alandaki terör saldırıları sonucu, terörün ekonomi üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmaların sayısı artmıştır.

Terör eylemlerinin verdiği en büyük zarar can kayıplarıdır. Yaşanan can kayıplarının yanı sıra, ekonomik alanda yarattığı belirsizlik ortamı da terörün yol açtığı kayıplardandır. Yarattığı korku ortamı ile ekonomiyi olumsuz anlamda etkileyen terör, birçok şirketin kısa ve uzun vadede yatırım yapmasını engellemektedir. Önceden belirlenememesi ve neden olduğu maddi-manevi zararın büyüklüğünün ölçülememesi gibi hususlar terör saldırılarının belirgin özelliklerindendir.

Terör saldırıları sonrasında meydana gelen zararların farklı oluşu; saldırının etkili olduğu ülkedeki ekonomik durum ve siyasal ortam gibi faktörlere bağlıdır. Terör ile mücadele politikalarında, öncelikli olarak, terör dolayısıyla meydana gelen zararların tespitinde uygulanacak yöntemlerin uygun bir şekilde belirlenip bu doğrultuda önlemler alınması gerekmektedir.

Terör saldırılarının orta ve uzun vadedeki zararları, meydana geldikleri ülkelerin ekonomik alanda sektörlerinin büyüklüğü ve bu saldırılara karşı uyguladıkları politika gibi unsurlara göre değişiklik göstermektedir. Terör olaylarının tekrarlanma sayısı, neden olduğu can kaybı ve eylem türü, yapılan çalışmalarda belirleyici unsurların başında gelmektedir. Türkiye’de yaklaşık 40 yıldır süregelen terörün ülke ekonomisi üzerine etkilerini inceleyen yeterli sayıda çalışma yapılmamıştır.

Artan terör olayları yatırımlarda azalmaya neden olurken kamu harcamalarında tam tersi bir durum söz konusu olmaktadır. Terör olgusu, risk algısını birçok sektörde olumsuz etkilemektedir. Sektörlerin büyümesini engelleyen terör, tüketim eğilimini azaltarak ekonomik kaynakların sektörden çekilmesine neden olmaktadır (Bruck ve Wickstrom, 2004: 4). Terörün ekonomik etkileri ile ilgili yapılan çalışmalar sonucu terörün; net doğrudan yabancı yatırımlar; menkul kıymet piyasasını, tarım ve hayvancılık ve turizm sektörünü etkilediği görülmektedir (Gür, 2014: 25).

Turizm, birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de ekonominin döviz kaynağı niteliğindedir. Endüstri merkezleri dışında kalan bölgelerin gelişmesine yardımcı olan ve ödemeler dengesine olumlu yönde katkılar yapan turizm ayrıca yeni iş kollarının kurulmasını, mevcut olanların kapasitelerinin arttırılması, üretim ve tüketim miktarının artması ve halkın gelir seviyesinin yükseltmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Turizm, verimliliği ve kaynakların etkin kullanımını, sosyo-ekonomik olarak bölgesel kalkınma ve gelir dağılımının dengeli olmasını da sağlamaktadır (Sezgin, 1995: 35- 36). Birçok ülkenin Gayri Safi Yurtiçi Hasılası (GSYH) ’nda istihdamın önemli bir bölümünü oluşturan turizm sektörü, dünya ekonomisinde artış göstermekle beraber, elde edilen döviz gelirleri, ülkelerin mevcut bütçe açıklarını finanse etmekte önemli bir rol oynamaktadır. İşsizlik sorunun çözümü ve tarım sektöründen dolayı kaybedilen rekabet avantajı ise, turizmin bölgesel düzeydeki etkisini göstermektedir.

1980 yılından sonra önemli gelişme gösteren turizm sektörü, Türkiye ekonomisinde lokomotif görev üstlenmiştir. 1982 yılında çıkartılan 2634 Sayılı “Turizmi Teşvik Kanunu”, turizm sektörünün büyümesinde etkili olmuştur. 1980 yılında, turizm sektörünün GSYH’deki oranı %0,6 iken, bu oran 2014 yılında %4,3’e yükselmiştir. Bunun yanı sıra, günümüzde yarattığı 1 milyon üzerinde kayıtlı istihdamı, 1,5 milyona yakın dolaylı istihdamıyla turizm sektörü, 2,5 milyonu bulan sayısıyla, çalışan genel nüfusun %5,5’ine tekabül etmektedir.

Türkiye ekonomisinde önemli bir paya sahip olan turizm sektörü uluslararası boyuttaki siyasi krizler, küresel ekonomik krizler gibi unsurların yanı sıra terör olaylarından da olumsuz etkilenebilmektedir. Son yıllarda, özellikle komşu ülkelerde yaşanan kaos ortamı ve uluslararası alanda etkinlik gösteren terör örgütü Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD) ile Türkiye’de yaklaşık 40 yıldır faaliyet gösteren Kürdistan İşçi Partisi (PKK) ’nin eylemleri sonucunda turizm sektöründe olumsuzluklar yaşanmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de yaşanan terör olaylarının turist sayısı ve turizm gelirleri üzerindeki etkilerini incelemektir. Terörün ekonomik etkilerinin ele alındığı birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmada, terörün Türkiye turizmi üzerine etkilerinde güncel veriler kullanılmaktadır. Dolayısıyla çalışma bu yönüyle diğer çalışmalardan farklıdır.

Bu çalışmanın ilk bölümünde terör ve terörizm kavramları incelenerek terörün geçmişten günümüze süreci incelenmiştir. Terörün nedenleri ve amaçları ile terörizmin çeşitleri üzerinde durulmuştur. Ayrıca, Türkiye’de yıllarca gündemde olan terörün tarihi ve Türkiye’de faaliyet gösteren terör örgütleri hakkında bilgi verilmiştir. Türkiye’de terör örgütlerine karşı yapılan mücadeleler hakkında bilgi verilerek, terörün Türkiye ekonomisindeki etkileri açıklanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, turizm ve turist kavramları hakkında detaylı bilgiler verildikten sonra turizmin amacı ve çeşitlerine değinilmiştir. Turizmin gelişimi, turizmi etkileyen faktörler ile turizm ile ilgili organizasyonlar açıklanmıştır. Türkiye’nin dünya turizm gelirleri sıralamasındaki yeri, turizm gelirlerinin GSYH’deki payı ile ihracata oranı, turizm gelirlerinin dış ticaret açıklarını kapatmadaki payı hakkında bilgiler verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise Türkiye’de son dönemde artan terör olayları ile etkili olduğu il ve bölgelerdeki turist sayıları ve turizm gelirleri ile yaşanan terör olayları hakkında bilgi verilmiştir. Bu çalışma ile terör ve turizm ilişkisi incelenerek, terörün Türkiye turizm sektörüne etkileri incelenmiştir.

Bu çalışmayla, terör ve turizm ilişkisinden doğan sonuçların Türkiye’de turizm sektörüne yaptığı etkileri incelenmiştir.

BÖLÜM 1: TERÖR VE TERÖRİZM

Bu bölümde öncelikle terör kavramı, tarih içerisinde terörün yeri ve terörün amaçları ayrıntıları ile açıklanacaktır. Daha sonra terörizm kavramı açıklanarak terörizm çeşitleri başlıklar halinde incelenecektir. Türkiye’de faaliyet gösteren terör grupları ile ilgili bilgiler verilmesinin ardından, dünyada ve Türkiye’de terörle mücadele ile terörün ekonomik etkileri hakkında bilgiler verilerek bölüm sonlandırılacaktır.

1.1. Terör

İnsanlık tarihi kadar eski olan terör ve terörizm kavramlarının farklı bakış açıları ile çeşitli düşünür, bilim insanı, politikacı ve uzmanlar tarafından pek çok tanımı yapılmıştır. Küreselleşen dünyada teknolojinin hızla gelişmesi olumlu etkilerine ek olarak bazı olumsuz etkilere de neden olabilmektedir. Günümüz koşullarına paralel olarak değişen terör, teknolojinin de etkisiyle daha geniş kitleleri etkilemektedir.

Terör (terror-terrorism) kelimesi, Latince ansiklopedilerde “korkudan titreme” ya da “titremeye sebep olma” şeklinde tanımlanmaktadır. Terör kelimesinin Fransız Devrimin’den sonra kullanıldığında herkes hemfikirdir. Dolayısıyla bugünkü anlamıyla devrimden sonra ilk defa 1793-1794 yılları arasındaki dönem “terör rejimi (reign of terror-regime de la terreuer) “ dönemi olarak adlandırılmaktadır (Yayla, 1990).

Literatüre farklı tanımlamalarla giren terör, savunulan davayı duyurmak amacıyla yasadışı yollarla yapılan silahlı eylemler olarak tanımlanmaktadır. Terörizm terörden farklı olarak, terör stratejisi geliştirerek, terör eylemini savunan düşünce akımı olarak nitelendirilebilir. Bu bağlamda stratejik bir eylem olan terör, söyleme dönüştüğünde karşımıza terörizm olarak çıkmaktadır (Bal, 2006).

1.1.1. Terörün Tarihsel Boyutu

Dilimize yıldırma, cana kıyma, malı yakıp yıkma anlamlarıyla yerleşen terör, insanlık tarihi kadar eskiye dayanmaktadır. Filistin’de Yahudi Zealots’un Romalılara karşı birinci yüzyılda başlayan hareketi, tarihte organize terörizmin Orta Doğu’da gerçekleştiği ilk örnektir. Resmi ve dini günlerin eylem yapmak için seçildiği ve belirlenen hedeflerin sembolik bir nitelik taşıması, bu oluşumun eylemleri hakkında öngörude bulunulmasını zorlaştırmıştır. Yarım yüzyıl barış ortamının yaşandığı Roma’da bu grubun ortadan

kaldırılması etkili olmuştur. Hasan Sabbah'ın kurduğu Haşhaşin Hareketi'nin M.S. 1090 ile M.S.1275 yılları arasında etkili olduğu görülmektedir. Siccariler ile dini nitelik taşıma yönünden benzerlik gösteren Haşhaşiler, terörizmi bir mücadele şekli olarak uygulamışlardır (Şahin, 2014).

Sonraki dönemlerde Avrupa'da da benzer oluşumlar gözlemlenmiştir. Guy Fawkes'in öncüsü olduğu "Barut Komplosu" XVII. yüzyıl İngiltere'sinde bu yapılanmalara verilebilecek örneklerden birisidir. Uzakdoğu ve Hindistan'da da yüzyıllar boyunca gizli örgütlerin var olduğundan söz edilmektedir. Bunlardan biri Hintçe 'de Thag kelimesinin çarpıtılarak kullanıldığı ve "sahtekâr ve kandıran" anlamına gelen Thug'ların kurduğu tarikattır. Hindistan'da İngiliz yetkililerin yıllar boyunca varlığını kabul etmediği Thug Tarikatı, İngilizler tarafından XIX. yüzyılda ortadan kaldırılmıştır. (Laqueur, 2001: 9). Ölümü küçümseyen Thug'lar Hint tanrıçası Kali'ye kurban adama düşüncesine dayanan Thuggee inancına bağlıydılar (Martin, 2006).

Fransız İhtilali'nin önemli kişilerinden birisi olan Maximilien Robespierre, 1794'te Terör kavramını şu şekilde ifade etmiştir:

"Halk hükümetinin dayanağı, barışta erdem ise eğer, devrim içinde de hem erdem hem de terördür. Gerçekten de, erdemin olmadığı yerde terör kıyııcıdır, terörün olmadığı yerde de erdem güçsüzdür. Terör, tetikte duran, sert, yumuşama bilmez bir adaletten başka bir şey değildir" (Robespierre, 1794).

Terör siyasetini uygulamaya koyan "Kamu Asayiş Komitesi" bu tarihten hemen sonra terörist olarak nitelendirilmiştir (Walker, 2001). Hâkimiyetleri boyunca Robespierre ve arkadaşlarının içinde bulunduğu siyasi topluluk olan Jakobenler, birçok siville beraber kendi üyeleri dâhil binlerce kişinin katledilmesine sebep olmuştur. Fransız İhtilali'yle birçok şey değişmiştir ve terörizm kavramı dünyaya tanıtılmıştır. Fransız İhtilali, terör kavramının doğrudan devlet yardımıyla ilgili olarak ortaya çıktığı ilk örnektir. Napolyon döneminde ortaya çıkan Karbonari örgütünün yapılanmasında, modern terörizmin kurumsal kökleri görülmektedir. Mason teşkilatlarından etkilenen XIX. yüzyılın başında İtalya'da kurulup, "Kömür Yakıcılar" anlamına gelen örgütün amacı, İtalyan birliğini (Risorgimento) sağlamaktı. İrlandalı, Makedon, Sırp ve Ermeni gibi radikal gruplar da bağımsızlıkları için terörizme başvurmuşlardır. Fransız İhtilali sonucunda oluşan milliyetçilik ve vatandaşlık fikirleriyle modern terörizm ortaya çıkmıştır. Mevcut düzende üreten bir karışıklık yaratan, yeni politik ideolojilerden Marksizm, fiili

propaganda teorisiyle oluşan yeni düzende oldukça ilgi gördü. Fiili propaganda teorisine göre şiddet, toplumun algılamasını etkileyip, insanların dikkatini çekerek, onları peşinden sürükler. Rusya bu dönüşüm sürecini kimi zaman nihilizm kimi zaman da anarşizim olarak adlandırmıştır.

Laqueur çalışmasında ter rismi “Dünyanın çeşitli noktalarında farklı biçimlerde ortaya çıkan terörizm   e ayrılır. Birincisi, İrlanda, Kanada ve İspanya’daki ayrılıkçı terörizm; ikincisi Latin Amerika’daki terörizm; sonuncusu ise Kuzey Amerika, Batı Avrupa ve Japonya olmak üzere demokratik ülkelerde ortaya çıkan yeni sol akımlara dayalı terörizm” şeklinde ifade etmektedir (Laqueur, 1977: 175).

Rourke, 1968’de 125 olan terör olayları sayısının, 1985’te 782 ve 1988’de 856’ya yükseldiğini belirtmektedir (Rourke, 1992: 198). Terör olaylarının bu kadar artmasını iki nedene bağlayan Paul Wilkinson bunlardan birincisinin Arap  lkelerinin İsrail’e karşı 1967 savaşını kaybetmeleri sonucu Kudüs’  tekrar almanın konvansiyonel savaş ya da diplomasi ile olamayacağı inancının oluşmasının ve bunun sonucunda 1967–1974 yılları arasında yaşanan terör olaylarının % 15’inin Filistinli gruplarca yapılmasına; ikinci önemli nedeninin ise Neo-Marksist ve Troçkist grupların özellikle endüstrileşmiş toplumlardaki  ğrenci grupları arasındaki popülaritesi ile anti-Amerikancı ve Vietnam Savaşı karşıtlığı şeklinde ortaya çıktığını ifade etmektedir (Sönmezoğlu, 1998).

1.1.2. Terörün Türkiye’deki Tarihi Süreci

19. yüzyılın sonları, Osmanlı Devleti’nin isyanlarla çalkalandığı bir dönemdir. Devletin toprak bütünlüğünün bozulması ile yaşanan siyasi olumsuzluklar aydınlar arasında mevcut yönetime karşı bir tutum oluşmasına neden olmuştur. Bu tutum, zamanla devlet düşmanlığı haline gelmiştir. Rejimi yıkma düşüncesi sadece Türk aydınları tarafından değil, aynı zamanda batılı devletlerin kışkırttıkları Hınçak–Taşnak gibi Ermeni kuruluşları, Pontus-Rum gibi kuruluşlar ile Arap milliyetçi kuruluşları da etkisi altına almıştır. Aynı dönemde İdeolojik Kürtçülük hareketleri de başlamıştır (Avşar, 2009: 76-78).

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu günden itibaren sağ, sol, dini ideolojili vb. terörün birçok türüne maruz kalmıştır. Türkiye’de terör üzerine yapılan araştırmaların başlangıç yılı 1960’lı yıllara kadar uzanmaktadır. Türkiye’nin o yıllarda gündeminde en çok Mao ve

Marksist-Leninist ideolojisiinden kaynağını almakta olan ve kuruluşu 1920'li yıllara uzanan Türkiye Komünist Partisi (TKP) yer almaktaydı. Türkiye Komünist Partisi, Osmanlı Devleti'nin son dönemleri ile Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında devlet ve rejime karşı gelen ilk yasadışı örgüttür (Küçükakaya, 2003: 357-372).

Türkiye'de ideoloji unsurunun etkili olduğu terör dönemi olarak bilinen ve 68 Kuşağı olarak adlandırılan 1968 yılı, üniversite öğrencilerinin örgütlendiği dönem olarak bilinmektedir. Bu dönemde birçok yasadışı örgüt türemiştir. Bu örgütlerden sol görüşlü olanlar: Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO), Türkiye Halk Kurtuluş Partisi/ Cephesi (THKP/C), Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi (TİİKP)'dir (Esen, 2011: 79). 1973 yılından itibaren örgütlenmeye başlayan sağ görüşlü cephe ise, Ülkü Ocakları Derneği (ÜOD), Ülkücü Gençlik Derneği (ÜGD), Ülkücü İşçiler Derneği (ÜİD), Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu (MİSK), Ülkücü Örgütlenmeler Birliği Derneği (ÜLKÜ-BİR-ÖĞ) vb. gibi derneklerden oluşmaktadır. Sağ ve sol görüşlü cepheler 1980 askeri darbesine kadar faaliyetlerini devam ettirmişlerdir. Aynı yıllarda din ideolojili sağ görüşlü gruplar tarafından kurulan Akıncılar Derneği (AK-DER) de yasadışı faaliyetler içinde yer almıştır (Alkan, 2002: 60).

1980 askeri darbesinden sonra azalan terör olayları, 1984'te PKK'nın eylemleri ile tekrar ülke gündeminde yer almıştır. İlk dönemlerinde komünist ideolojiyi benimseyen Kürdistan İşçi Partisi (PKK), daha sonraları Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde etnik yapıyı esas alan ayrı bir federatif yapı kurma amacını benimsemişlerdir (Esen, 2011: 81). Bu doğrultuda eylemlerini arttıran PKK'nın, 1993-1995 yılları arasında eylemleri en yüksek seviyeye ulaşmıştır. 1999 yılında örgüt liderinin yakalanması sonucu yurtiçi ve yurtdışında kanunsuz birçok eylem ve gösteri gerçekleşmiştir (Korkmaz, 1999: 54).

1990'lı yıllarda radikal düşüncelerin etkisinde kalan gruplar tarafından dini motifli örgütler kurulmuştur. Bu örgütler: İslami Hareket Örgütü, Selam Tevhit, Hizbullah, İBDA/C, İslami Cemiyet ve Cemaatler Birliği olarak sıralanabilmektedir (Dilmaç, 2004: 365). 2001 yılında yaşanan 11 Eylül saldırılarını düzenleyen ve tüm dünyayı saran El Kaide Örgütü, uluslararası alanda bir terörizm dalgası yaymıştır. Türkiye'de de El Kaide Örgütünün yapılanması sonucu, 2003 yılında İstanbul'da meydana gelen 15-20 Kasım saldırıları ile Mart 2004 yılındaki Mason Locası'na yapılan saldırılar, örgütün faaliyetleri kapsamındadır (Esen, 2011: 82).

2008 yılından itibaren, terör faaliyetlerine tekrar başlayan PKK terör örgütü ile Ortadoğu ülkelerinde yoğun bir şekilde etkinlik gösteren ve Türkiye’de de faaliyetlerini sürdüren IŞİD terör örgütü ile son yıllarda Türkiye’deki terör olayları şiddetini arttırmaktadır.

1.1.3. Terör Kavramı

İnsanlara belli bir düşünceyi zor kullanarak ve tehdit ederek, yıldırma ve sindirme yoluyla kabul ettirmek amacıyla yapılan eylemler terör için kullanılan genel tanımıdır (Şener, 2012). Terör başka bir tanımlama ile günlük yaşamlarındaki kişisel anlaşmazlık durumlarında bireylerin kullandıkları fiziksel veya fiziksel olmayan olumsuz davranışlar olarak da ifade edilmektedir (Ünsal, 1996).

Taşkın (2004), Amerika Birleşik Devletleri (ABD) yasalarının terör tanımını şu şekilde ifade etmiştir: ABD’nin herhangi bir eyaletinde ABD yasalarına aykırı hareket ve davranışlarda bulunan şiddet içerikli eylemlerdir. Başka bir ifade ile sivillere gözdağı verme, baskı yapma, adam kaçırma ya da suikast suretiyle hükümetin bir eylemini etkilemek amacıyla yapılan eylemdir (Taşkın, 2004: 122).

Kaya (2003), çalışmasında terör kavramında dört ana unsurdan bahsetmektedir (Kaya, 2003: 80):

- *Bilimsel/akademik yaklaşım:* Akademisyenler, terör olaylarına herhangi bir vatandaşın ya da güvenlik güçlerinin bakış açısından çok, araştırmacı ve entelektüel bir tutumla yaklaşmaktadırlar.
- *Resmi/devletçi yaklaşım:* Güvenlik ağırlıklı bir yaklaşım sergileyen devletler terörü, siyasi çıkar amaçlarıyla vatandaşların can ve mal güvenliklerinin tehlikeye düşürülmesi, dolayısıyla kamuoyunun korkmasına neden olan şiddet eylemleri olarak tanımlanmaktadır.
- *Medyatik yaklaşım:* Medya teröre suikast, bombalama, sabotaj, işkence ve rehin alma eylemleri gibi nedenden çok sonuçlara odaklanır. Bazı kitle iletişim araçlarının terörle ilgili yayınladıkları haberlerde, terörist olarak nitelendirilen grupların, diğerlerine göre özgürlük mücadelecisi olarak yansıtılması ile kamuoyu üzerinde farklı görüşlerin ortaya çıkmasına neden oldukları görülmektedir.

- *Şiddet yanlısı muhaliflerin yaklaşımı:* Siyasal amaçlı şiddet türlerine başvuranlar, eylemlerini meşru görmekte ve kendilerini “özgürlük savaşçıları” olarak adlandırmaktadır. Avrupa Birliği (AB) açısından köklü değişiklikler getirmeyen 11 Eylül terör saldırıları dış politikada AB’nin siyasi güç dengeleri arasında bulunma isteğini daha da pekiştirmiştir.

Bu amaç doğrultusunda, 11 Eylül saldırısının ardından 20 Eylül 2001’de Avrupa Birliği, Terörizmle Mücadeleye İlişkin Konsey Çerçeve Kararı’nı kabul ettiği halde doğrudan bir terörizm tanımlaması yapılamamıştır. Bu karar AB kurumları, üye devletler, üçüncü devletler ve diğer uluslararası kuruluşları da kapsamaktadır (Özcan ve Yardımcı, 2006: 215).

Terörizm kavramı ve terörizm suçları ise tasarının üçüncü maddesine göre (Özcan ve Yardımcı, 2006: 215-216):

Üye devletlerden her biri, kendi hukuklarına göre tanımlamış oldukları terörist suçlar kavramı kapsamında işbirliği içerisinde tedbirler almış olup aşağıdaki suçları terörist suçlar kapsamına dâhil etmişlerdir:

- Adam kaçırma ya da rehin alma
- Cinayet
- Bedensel bütünlüğe zarar verme
- Gasp ya da haraç
- Hırsızlık ya da soygun
- Devlet tesislerinin, kamuya ait ulaşım olanaklarının ve kamunun kullanımında olan yer ve mallara zarar verilmesi ya da zorla ele geçirilmesidir.
- Silah ve patlayıcılara sahip olunması, imal edilmesi, bunların elde edilmesi, nakledilmesi ya da bunların başkalarına temin edilmesi
- İnsanlara ve çevreye zarar vermek amacıyla mikrop ya da bulaşıcı hastalık yayan kirletici maddelerin araç olarak kullanılması
- Temel kaynaklar, su, enerji arzına müdahale edilerek dağıtımlarının engellenmesi

- Haberleşme sistemlerine müdahale edilmesi
- Terörist bir örgüt yönetilmesi
- Terörist bir örgütü desteklemek suretiyle katkıda bulunmak
- Yukarıda sıralanan suçları işlemeye yönelik tehditte bulunulması.

NATO açısından terör incelenecek olursa: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Batı Avrupa Birliği (BAB) ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) belgelerinde, özellikle etnik temel üzerine kurulup işletilen, devlet destekli uluslararası silahlı terör faaliyetlerinin öne çıktığı görülmektedir.

Terör konusunda, NATO kapsamında yapılan Kuzey Atlantik Konseyi Bakanlar Toplantıları sonrasında yayınlanan ortak bildiriler, NATO tarafından hazırlanan terörle mücadele konusunu ele alan yeni Stratejik Konseptten sonra terör konusunda yayınlanan ortak bildirilerin tümünde birbiri ile benzer hükümlere yer verilmiştir. Yayınlanan bu bildirilerde (Çora, 2008: 113);

- Nedenleri ve amaçları ne olursa olsun, uluslararası terörizmin yöntem, eylem ve uygulamaları kınanmış,
- Barış, güvenlik ve istikrara yönelik ciddi bir tehdit oluşturan bu suçların ülkelerin toprak bütünlüklerini tehdit etmesi,
- Hiç bir koşulda uluslararası terörist suçların haklı gösterilemeyeceği
- İnsan haklarına aykırı bu hareketlerin, uluslararası ilişkileri olumsuz etkilediği,
- Terörle mücadele konusundaki tüm çalışmaların ittifak tarafından desteklenmesi ve bu bağlamda çeşitli düzenlemeler yapılması,
- İyi geliştirilen uluslararası bir işbirliğinin bu faaliyetleri yok etmenin tek yolu olduğu, ifade edilmiştir.

1.1.4. Terörün Nedenleri

Teröristler, sosyo-ekonomik yetersizlik, dışlanma, bazen de sorunlara çözüm arama gibi nedenlerle terör eylemlerinde bulunmaktadırlar. Birey veya bireylerin terörist olmalarındaki nedenler konusunda farklı görüşler mevcuttur. Bu görüşlerden biri, özellikle 19. ve 20. yüzyıl başlarında genel olarak ruhsal problemler yaşayan bireylerin şiddet eylemleri gösterdikleri söylenmektedir. Bir başka görüşe göre ise, bazı birey ya da bireylerin içinde bulundukları problemler ve bunları aşamamaları dolayısıyla terör

eylemleriyle şiddete başvurarak kendilerini ifade etmektedir. Politik bir hedeften ziyade dinî hedeflere sahip olan terörizm, Soğuk Savaş sonrası dönemde tehlikeli bir görünüm almıştır. Terörizmi sadece bir güvenlik sorunu olarak ele almak ve çözüm üretmeye çalışmak yeterli olmazken terörizm, bir güvenlik sorunu olmasının ötesinde siyasî, ekonomik, sosyal ve kişisel sebeplere de dayanan bir problem olmaktadır.

Genel olarak terörizm, özellikle kaynakların eşit olmayan bir şekilde paylaşımı nedeniyle ortaya çıkan ağır ekonomik şartların ve daha da ciddi olarak toplulukların etnik ve dinî farklılıklarından kaynaklanan sebepleri bulunmaktadır.

Oslo’da 2003 tarihinde Terörizmin Temel Nedenleri’ne ilişkin Uluslararası Uzman Toplantısında terörizmin başlıca sebepleri incelenmiş, yapılan konferansta terörizmin ortaya çıkış sebepleri aşağıdaki şekilde sıralanmıştır (Bal, 2006):

- Hızlı modernleşme,
- Demokrasi, şahsi özgürlükler yanı sıra düzene ilişkin yasal eksiklikler,
- Zayıf ya da başarısız devlet,
- İç savaşların, siyasi şiddetin, darbelerin, diktatörlüklerin veya tarihsel devrimlerin kalıntıları,
- Uç noktadaki laik veya dini ideolojiler,
- Karizmatik ideolojik liderlerin varlığı,
- Güç eşitsizliği veya üstünlük,
- Gayrimeşru veya bozulmuş hükümetler,
- Yabancı istilacılar veya sömürgeci güçler tarafından bastırılma,
- Etnik veya dini kökenler dolayısıyla yaşanan ayrımcılık,
- Gayrimeşru hükümetleri destekleyen güçlü dış aktörler,
- Devletin, zıt görüşlü toplulukları veya oluşmakta olan sosyal sınıfları entegre etmede başarısız olması,
- Sosyal adaletsizlik,
- Tetikleyici olaylar.

1.1.5. Terörün Amacı

Terörün genel olarak siyasal bir amaçla gerçekleştiği kabul edilmektedir (Kaya, 2005: 1). Terörist faaliyetleri gerçekleştiren gruplar terörizmi bir mücadele yöntemi olarak

görmektedirler. Ancak ilgili grupları harekete geçiren nedenler birbirinden farklılık göstermektedir. Terörizmin genel olarak hedef topluma ilişkin politik, sosyal ve ekonomik yapıyı istikrarsızlaştırmak yoluyla bu yapıların değişimine neden olması ve hükümetin de karar verme sürecinde daha etkili olduğu görülmektedir. Terör, kendi menfaatleri aleyhinde olan politikaları değiştirilmesine yönelik hükümetler üzerinde kamuoyu baskısı oluşturmayı amaçlamaktadır. Ancak terör saldırıları her zaman politik amaç taşımaktadır. Örnek olarak dinci teröristlerin politik hedefler amaçlamaktan çok dinî hedeflere yönelmesi gösterilebilir (Cohan, 2002: 80). Ayrıca terörün amaçlarından bir diğeri de insanların, ihtiyaç duydukları anda devletin kendilerine destek olmakta yetersiz kalacağını göstermeye çalışmakla, masum insanları hedef almaktır. Uçak kaçırma, rehin alma, bombalı saldırı, adam kaçırma, suikast, soygun ve kundaklama gibi eylemler hedef topluma yönelik psikolojik bir kampanyanın görünümleridir (Topal, 2004: 60).

Terör grupları, mevcut siyasi iktidar otoritesini yıpratmak, güç kaybetmesini sağlayacak eylemlerle kaos ortamı yaratmak, dolayısıyla bu ortamda politikalara karşı olan grupların ayaklanması ve şiddet eylemleri ile tepki göstermeleri sonucu istedikleri hedeflere ulaşmaktadırlar (İçli, 2002: 175). Başka bir ifadeyle etki için propaganda yapılıp, şiddet kullanılmaktadır (Topal, 2004: 62).

1.2. Terörizm

Bu kısımda terörizm kavramı, terörizmin çeşitleri, terörizmin özellikleri ile terörizmin gelir kaynakları hakkında bilgi verilmektedir.

1.2.1. Terörizm Kavramı

Terörizmle ilgili farklı tanımlamalar yapılmasına rağmen, Birleşmiş Milletler (BM) bünyesinde ya da çok taraflı uluslararası anlaşmalarda tek ve kapsamlı bir tanım yapılmamıştır. Terörizmle ilgili uluslararası alandaki yayınların sayılarının artmasına rağmen, terörizm kavramı hakkında ya da terörün diğer suçlardan farklı yönleri konusunda bir ilerleme olmamıştır. Alex Schmid, 1983'te yapmış olduğu çalışmada 1936 ile 1981 yılları arasında 100'den fazla terörizm kavramını ortaya koymuştur. Hemen hemen tüm tanımlamalarda terörizm kavramının şiddet, tehdit, korku içerdiği, maddi ve

manevi zarar verme ve kaos ortamı yaratma eylemlerini kapsadığı gözlenmiştir (Topal, 2005).

Yonah Alexander'ın terörizmi ele alışı ise *“hayali veya gerçek hedefleri ele geçirerek büyük bir korku iklimi meydana getirmek amacıyla organize edilmiş bir grubun şiddet kullanması”* olarak açıklanmıştır (Yayla, 1990).

İngiliz tarihçi-yazar Paul Johnson'a göre terör, *“şiddet kullanımı, terörizm her çeşit siyasi eyleme karşı bilinçli ve soğukkanlı bir şekilde yapılan şiddet göstergisidir”* (Yayla, 1990).

Ana Britannica ansiklopedisinde terörizm; *“siyasal bir hedefe ulaşmak için devlete, halka ya da bireylere karşı sistemli şiddet eylemlerine başvurma”* şeklinde tanımlanmaktadır (Ana Britannica, 1990).

İngilizce Oxford sözlükte terör; *“insanları sindirmek için şiddet kullanımı”*, terörizm ise; *“politik amaçlar için şiddetin ve sindirmenin gayri resmi veya yetkisiz kullanımı”* olarak tanımlanmaktadır (Oxford Dictionaries, 2014).

Meydan Larousse'un terörizm tanımında ise *“ihtilalci grupların giriştiği şiddet eylemlerinin tümü, tedhişçilik, bir hükümet tarafından uygulanan şiddet rejimi”* ifadesi kullanılmıştır (Meydan Larousse, 1993-1994).

Terörizm kavramının tanımlanması ile ilgili olarak araştırmacılar tarafından genel kabul görmüş tek bir terörizm tanımı bulunmamaktadır. Bu nedenle araştırmacıların her biri terörizmi farklı şekillerde tanımlamaktadırlar.

Önemli çalışmaları olan Paul Wilkinson terörizmi (1977: 49); *“İstenen politik taleplerin karşılanması için kişilerin, grupların veya hükümetlerin korkutulması amacıyla, cinayet ve yok etme fiillerinin sistematik olarak kullanılması veya kullanılma tehdidi ile korku oluşturulmasıdır”* şeklinde tanımlanmaktadır.

Aynı ülke içerisinde bile terörizm ile ilgili farklı tanımlamalar yapılabilmektedir. ABD'nin üç farklı birimi terörü üç farklı şekilde tanımlamaktadır (Ronczkowski, 2004):

➤ “FBI'nın terörizm tanımı; sosyo-politik hedeflere ulaşmak nedeniyle; şahıslara ya da mala ilişkin kanun dışı güç veya şiddete başvurarak hükümeti, sivil halkı veya bir gurubu korkutmaktır.

➤ ABD Dış İşleri Bakanlığı'nın terörizm tanımı; ABD kanunlarına göre, suç teşkil eden olaylar, şahıslara ilişkin yaşam haklarını tehlikeye düşüren şiddet eylemleri olup, siviller üzerinde baskı ve korkutma; hükümet üzerinde ise politikalara yönelik tepki oluşturma eylemleridir.

➤ ABD Savunma Bakanlığı'nca terörizm, genel olarak mevcut hükümetleri veya toplumları korkutma ve baskı uygulama maksatlı şiddete başvurarak siyasi, dini ve ideolojilerine ulaşma çabası olarak ifade edilmektedir.

Kendi görev alanlarına en uygun tanımı benimsemek isteyen birimler farklı tanımlamalar kullanmaları nedeniyle ortak tanım sorunu daha da içinden çıkılmaz hale gelmektedir.

Farklı tanımları olmasına rağmen terörizm genel olarak, örgüt bünyesindeki gruplarla kendi dini, siyasi ve ideolojilerini kabul ettirmek amacıyla direk siyasi otoriteleri hedef almadan dolaylı yollarla hedeflerine ulaşmak amaçlı gerçekleştirdikleri sıra dışı şiddet içerikli eylemlerdir (Han ve Bergensen, 2005; Paraskevas ve Arendell, 2007; Sönmez, 1998; Tavares, 2004).

Sürekli bir değişim ve gelişim içerisinde olan terörizmin farklı şekillerde sınıflandırılması yapılabilmektedir. Then ve Loosemore'un genel olarak terörizmin sınıflandırmaları aşağıdaki şekildedir (Then ve Loosemore, 2006: 158):

➤ *Klasik Terörizm*: Genel olarak iyi eğitim almış, profesyonel ve bu faaliyetlere kendini adanmış kimselerden meydana gelen terörizm türüdür.

➤ *Amatör Terörizm*: Klasik terörizmin aksine bir durum sergileyen amatör terörizmde, bu faaliyetlerde bir kereliğine mahsus bulunma durumu görülmektedir.

➤ *Dinsel Amaçlı Terörizm*: Algıladıkları kutsal şeyleri zorla kabul ettirmek amacıyla meydana getirilmiştir.

Terörist saldırılar incelendiğinde, yakın geçmişte yapılan terörist saldırılarda, teröristlerin karakteristik özellikleri açısından sol gruplardan dinsel gruplara doğru bir değişim içerisinde oldukları görülmüştür (Tavares, 2004).

Terörizm kısaca, terör uygulanması veya terörle karşı karşıya bulunma durumu olarak çerçevelendirilebilmektedir (Taner, 2000).

Terörizmi diğer suçlardan ayıran nedenler şu şekilde sıralanmaktadır (Topal, 2004):

- Motivasyon; şahsi bir amaçtan ziyade saldırganın amacı ideolojiktir.
- Eylem sonucunda insan yaşamına veya mülkiyet hakkına verilen zarardan şahsi bir çıkarı olmayan saldırganın amacı ideolojiktir. Oysa sıradan suçlular şahsi çıkar amacıyla eylemde bulunur ve seçtiği kişi veya obje onun hedefidir.
- Şiddet eylemi tehdidinde eylemler süreklilik arz eder. Bu anlamda gerçekleştirilmiş veya gerçekleştirilmesi söz konusudur.
- Gerçekleştirdiği eylemin herkes tarafından bilinmesini isteyen saldırgan ideolojik olarak motive olmuş ve istediği hedef kitleye mesaj verme amacı gütmektedir. Sıradan bir suçlu bu tür bir aleniyetten kaçındığı için bu anlamda fiili semboliktir. Terörizmin gerilla ve benzeri şiddet eylemlerinden ayırıcılığı fiilin sembolik olmasıdır.
- Genellikle suçsuz, olayla ilişkisi olmayan kişilerden veya gruplardan oluşanlar terörist eylemin yöneltildiği hedeflerdir.
- Hedef seçilen toplumun davranışlarını etkilemek veya şekillendirmek, politik bir gayeye yönelik olarak korku ve endişe ortamı yaratarak toplumu sindirmeyi amaçlamaktadır.

1.2.2. Terörizmin Çeşitleri

Terörizm çeşitlerini Bireysel Terörizm, Devlet Terörizmi, Devlete Karşı Terörizm, Uluslararası Terörizm, Biyoterörizm, Nükleer Terörizm, Narko Terörizm, Siber Terörizm ve Köktenci/Fundamentalist Terörizm olarak sınıflandırmak mümkündür.

1.2.2.1. Bireysel Terörizm

Bireysel Terörizm, birey ya da bireylerin herhangi bir örgüt veya grupla ilişkisi olmadan bireyselliklerini ön plana çıkararak sosyal, siyasi, ekonomi vb. düzendeki uygulamalara yönelik tepkilerini şiddet eylemleri ile ifade etmeleri şeklinde tanımlanabilir.

1.2.2.2. Devlet Terörizmi

Ülke içerisinde, düzene ve yasalara karşı devletin otoritesini muhafaza etmek amacıyla yarattığı ortak korkutma eylemleri Devlet Terörizmidir (Alkan, 2002). Kontrol edilen medya hükümet tarafından yapılan terörist aktivitelerinin yayınlanmasına engellemektedir (Harvey ve Kushner, 2003).

Devlet sponsorlu terörizmden ayırt edilmesi gereken “Devlet Terörizmi” nde terörist eylemlerin faili devletin açık ya da örtülü desteği ile hareket eden devlet dışı aktörler olup devlet aktörleri tarafından uluslararası hukuk ve insan hakları hukukunun ihlali içinde gerçekleştirilen şiddet kullanımı mevcuttur.

Devlet terörüne geçmişte, Rusya’da Stalin, Almanya’da Hitler, İtalya’da Mussolini; günümüzde ise Suriye’de Esad gibi liderler örnek gösterilebilir. Bir dönem Bulgaristan’da Türklere karşı uygulanan ırkçı baskı, Irak yönetimin Halepçe katliamı ile Sırp tarafından Boşnak ve Kosovalılara uygulanan asimilasyon amaçlı eylemler devlet terörüne örnek teşkil etmektedir (Demirel, 2002).

1.2.2.3. Devlete Karşı Terörizm

Bir kısım terörist gruplar devletin varlığını tehdit etmekte, terör eylemlerini araç olarak kullanmaktadırlar. Wilkinson, Laqueur ve Alexander gibi uzmanların öncüsü olduğu yaklaşıma göre terörizm eylemleri temel olarak Batı’yı ve batılı demokrasileri hedef almaktadır. Ortadoğu, Sovyet veya üçüncü dünya ülkelerinden kaynaklı terör ağına karşı, kendilerine yönelik terörist saldırılara Batılı devletler tarafından meşruiyet zeminine dayalı misilleme yapılabilmektedir (Güzel, 2002).

“Devlete karşı terör” yaklaşımı 11 Eylül saldırılarının ardından ABD politikasında meşru zemin bulmuştur. 11 Eylül saldırıları sonrası mağduriyet politikasından kendine meşruiyet kazanma amacıyla, ABD’nin Afganistan’a müdahalesinin ardından Irak’a saldırması; Soğuk Savaş’ın Sovyetler Birliği’nin yerine radikal İslam terörünü koymasını sağlamıştır. Batı’nın temsil etmiş olduğu en büyük değerlerin sembol ismi olan ABD’ye yapılan saldırı radikal İslamcılar batı düşmanıdır algısı yaratmıştır. Bu durumda ABD’nin mağduriyeti, Afganistan’a yaptığı müdahale ile dünyayı terör tehdidinden kurtarmak adına meşru temellere dayandırılmıştır (Yalçın, 2006).

1.2.2.4. Uluslararası Terörizm

Devlet ve bireylerin desteğiyle yapılan uluslararası terörizm, devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen uluslar ötesi terörizmden farklılık göstermektedir.

1.2.2.5. Biyoterörizm

Genel olarak canlılar üzerinde olumsuz etki yaratan mikropları silah olarak kullanarak, siyasi veya mali kazanç elde etme nedeniyle hastalık yaratan patojenlerin açık veya gizli bir şekilde kişi, grup ve hükümetler tarafından yayılmasıdır.

1.2.2.6. Nükleer Terörizm

Nükleer silahları insanları topluca öldürmek, çevreyle ilgili zarara sebep olmak, psikolojik etki yaratmak için kullanma veya kullanma tehdidi içeren eylemler, terörist grupların siyasi amaçlarını gerçekleştirmek için başvurdukları terörizm türlerinden biridir. Faillerine çok önemli avantajlar sağlayan nükleer terörizm, toplumlara verdiği zarar ile kitle iletişim araçlarında uzun süre yer alması, evrensel boyutta yankı uyandırabilmesi açısından faillerine avantaj sağlamaktadır. Yıkılan Sovyetler Birliği sonrası kontrolü azalan kitle imha silahlarının ve bu silahların enformasyon teknolojisinin gelişmesiyle birlikte kitle imha silahlarının yapımı için bilimsel ve teknolojik bilgilere internetten ulaşmanın kolaylaşması, nükleer terörizmde artışlara yol açmıştır. Aum Shinriki (Adalet Kurulu/Yüce Gerçek) terör örgütünün 1995 yılında Tokyo metrosunda kullandığı “Sarin”, teröristlerin kitle imha silahlarına ulaşmasının ve eylemler için kullanmasının mümkün olduğuna dair ilk örnektir (Demirci, 2010).

1.2.2.7. Narko Terörizm

Narko Terörizm, 1970’lerde başlayıp, artış göstermiştir. Uyuşturucu ticaretini kontrollü bir şekilde işleyen terör örgütleri, sokak-bölge ve ülke şeklinde oluşturulan yapılanmalar ile başka gruplar tarafından söz konusu alanlara yapılacak müdahaleleri önlemektedir (Aykın, 2010). Dünya genelinde mevcut olan en büyük 25 terör grubundan yaklaşık bir düzinesinin uyuşturucu ticaretiyle dünya çapında ilişkileri bulunmaktadır. Bunlardan birkaçı; Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri, Kolombiya Birleşik Savunma Grupları, Ulusal Özgürlük Ordusu, Parlayan Yol, Filistin İslami Cihat, El-Kaide, Abu Sayyaf, Hizbullah, Kürdistan İşçi Partisi, Bask Vatan ve Özgürlük, Tamil El-âmin Özgürlük Kaplanları ve Özbekistan İslami Hareketi’dir (Aykın, 2010).

Terör gruplarının aktivitelerindeki en önemli gelir kaynaklarının başında uyuşturucu gelmektedir. Gelir kaynağı olarak uyuşturucuyu kullanan terör gruplarının amaçlarından biri de hedef seçilen ülkelerdeki bütünlüğü bozmaktır.

1.2.2.8. Siber Terörizm

Bir hükümeti veya halkı siyasi ve sosyal amaçlar doğrultusunda korkutmak, zorlamak ve yıldırmak amacıyla bilgisayarlar da depolanan bilgilere düzenlenen yasadışı saldırılarda oluşan siber terörizmde şiddet ve korku esastır (Thackrah, 2004). Siber terörizmde diğer terörizm türlerinde olduğu gibi öç alma, macera duygusu, aç gözlülük ya da güç gösterinde bulunmak isteği vb. ortak nedenlere sahip olmakla beraber söz konusu güdüler teknolojinin de gelişmesiyle farklı bir boyuta taşınarak yenilik kazanmıştır. Bu tür terörizmin bir diğer önemli noktası da suçlular tarafından tek bir hareketle yapılan eylemlerin büyük sorunlara neden olması ve bu eylemlerin önüne geçilmesinin zor oluşudur. Oturduğu yerden ülkenin toplumsal yaşamına zarar verebilecek eylemlerde bulunabilen siber terörist, kendi canını tehlikeye atma riski olmadan, bankaların, finans kurumların vb. bilgilerini ve iletişimini bomba ve silah gibi ekipmanlar olmadan alt üst edebilmektedir (Özcan, 2010).

1.2.2.9. Köktenci/Fundamentalist Terörizm

Geçmişten günümüze süregelen hiçbir hak dinin özünde yaratılmışların canına, malına, temel hak ve özgürlüklerine zarar verici eylemlerin olması mümkün değildir. Ancak fundamentalizm terörü ya da diğer bir ifadeyle köktendincilik terörizm ile kastedilen, dinin siyasi ve ideolojik çıkarlar için kullanılması olarak anlaşılması gerekmektedir.

1970'lerin sonuna kadar seküler amaçlarla hareket eden tüm terörist gruplar, 1990'lardan itibaren dinsel bir hal almakta olup, çoğu İslam ile anılmaya başlamıştır. Etnik ve dini anlaşmazlıklar 1980 ve 1990'ların önemli trendi olup, kitle terörü kullanılarak düşman görülen sivil halk bu yolla evlerinden kovulmuştur. Soğuk Savaş sonrası dönemin uluslararası siyasi yapısı, günümüzde çoğu etnik ve dini kökenli çatışmalarda olup bunda etkisini göstermektedir. Katı etnik ve dini anlaşmazlıkların Balkanlardan Kafkasya, Kuzey Asya ve Kuzey Afrika'ya kadar savaş haline dönüşebilmesi bu dönemde meydana gelmiştir. Yerel ve uluslararası terörizmin fundamentalizm (kökten dincilik) yoluyla ya tamamen ya da kısmen terör grupları üzerindeki etkisine vurgu yapılması gerekliliği önem arz eden bir husustur. Tanrı'nın emirlerini uyguladığına inanan intihar bombacısı ve kitle ölümlerine neden olan dini fanatizm konuları da literatürde tartışılmaktadır (Wilkinson, 2010).

Terörizm uzmanları 1968 ile 2005 yılları arasındaki terörist saldırıların % 93,6'sından İslamcı terör gruplarını sorumlu tutmaktadırlar. Bu bağlamda James A. Piazza (2010), terör saldırılarının ölümcüllüğünün artmasındaki nedenler olarak öldürücü silahların varlığının artması, terörist grupların medyayı ele geçirerek kamuoyunun dikkatini çekmek istemesi, etnik terörist atakların artması ve saldırıların karmaşıklaşması gibi olasılıklar bilim adamlarının üzerinde durduğu hususlar olduğunu belirtmektedir. 1968 ile 2005 yılları arasında meydana gelen terör olaylarının dini amaçla yapılanlarında 3.000'in üzerinde kişinin hayatını kaybetmesi, dini motivasyonlu terörist gruplarının, seküler olanlara oranla daha çok kayıpla sonuçlandığını göstermektedir (Piazza, 2010).

1.2.3. Terörizmin Özellikleri

Terörizmin temel özellikleri şu şekilde sayılmaktadır (Alkan, 2002; Akgün, 2004):

- Terörizm strateji değil, ideolojidir,
- Yapacağı eyleme meşru zemin hazırlar,
- Başka güç veya güçlerin taşeronu olabilir,
- İhtiyaç duyduğu finansal destek yasal ve yasa dışı gelir kaynakları arayışı içerisindedir,
- Savunduğu siyasi pozisyonu kabul ettirmek için, hedef kitlede ayırım gözetmez,
- Normal demokratik siyasal süreçte amaçlarına ulaşamayacaklarını anladıkları için zayıfların taktiği olan terörizme başvurulmaktadır.

1.2.4. Terörizmin Gelir Kaynakları

Terör örgütleri, faaliyetlerini sürdürebilmek için insan ve ideoloji unsurlarının dışında, maddi kaynaklara da ihtiyaç duymaktadırlar.

Terör örgütlerinin faaliyetlerinin illegal olması dolayısıyla herhangi bir işte çalışıp maddi kazanç sağlamaları mümkün değildir (Aktaş, 2002: 100).

Terör örgütlerinin örgüt elemanlarının eylem unsurlarını faaliyete geçirebilmek amacıyla lojistik, silah, mühimmat ve propaganda araçları için finansal kaynaklara sahip olmaları gerekmektedir. Örgütler, bu ihtiyaçlarını genel olarak yasadışı yollarla sağlasa da, finans kaynakları iki grupta incelenebilmektedir (Kutlu, 2010: 43-52) :

- Yasal Kaynaklar
 - Ticari Faaliyetler,

- Kar amacı Gütmeyen Kuruluşlar,
- Aidat ve Bağışlar,
- Yayın Gelirleri,
- Sosyal ve Kültürel Etkinlikler,
- Yasadışı Gelir Kaynakları
 - Soygun ve Gasp,
 - Haraç Toplama,
 - Fidyeler,
 - Sahtecilik,
 - Uyuşturucu Madde Kaçakçılığı,
 - Yandaş Devlet Yardımı,

1.3. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Terör Grupları

Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca yaşanan terör hareketlerinin dört terör dalgasının etkisiyle meydana geldiği görülmektedir. Tarihi sıra ile terör örgütlerinin oluşumları aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır (Temel, 2010: 51) :

- Ermeni Terörü,
- Sağ ve Sol İdeoloji Terörü,
- Din Kaynaklı Terör,
- Bölücü (Ayrılıkçı) Terör.

1.3.1. Ermeni Terörü (ASALA-Armenian Secret Army For The Liberation Of Armenia-Ermenistan’ın Kurtuluşu İçin Ermeni Gizli Ordusu)

Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılmasından sonra Osmanlı topraklarında “Büyük Ermenistan” idealini gerçekleştirmek amacıyla, Ermeni terörü başlamıştır. Ermeniler bağımsızlık idealleri ile silahlanmaya başlamıştır. Ermeni Hınçak Partisi’nin 1895 tarihinde çıkardığı isyan, Ermeni Taşnak Partisi mensuplarının 1896’da Osmanlı Bankası’na yaptıkları baskın, 1905’te Sultan Abdülhamit’e düzenlenen suikast ile 1882-1909 yılında sona ermek üzere toplam 37 Ermeni isyanı yaşanmıştır (Lütem, 2006: 26). Cumhuriyet Dönemi’nde Ermeni terör eylemleri Türkiye’nin Kıbrıs Barış Harekati’nı gerçekleştirmesi ve Lübnan’da yaşanan siyasi karışıklıklar ile sistematik hale gelmiştir (Temel, 2010: 54-55).

1973 yılından 1986 yılına kadar geçen sürede Ermeni terör örgütlerinin yaptığı 699 terör olayının 581'ini gerçekleştiren ASALA, en büyük Ermeni terör örgütü olarak sayılmaktadır (Lütem, 2006: 38). Ermeni terörünün, aldıkları dış desteğin çekilmesi, uluslararası alanda ASALA'ya karşı kınamaların başlaması, Hınçak-Taşnak partileri arasındaki liderlik mücadelesi, Türkiye'nin yürüttüğü eylemlerle saldırıdan savunmaya geçen ASALA'nın etkinliğini yitirmesi gibi nedenlerle Ermeni terör faaliyetleri son bulmuştur (Temel, 2010: 57-59).

1.3.2. Sağ ve Sol Terör

Türkiye'de 1920-1960 yılları arasında sanat ve fikir hareketleri çerçevesinde Türkiye Komünist Partisi üniversite gençliği arasında faaliyetlerini sürdürmüştür (Yaman, 2006: 57). Türkiye Halkın Kurtuluş Partisi Cephesi (THKP/C), Türkiye İhtilalci İşçi ve Köylü Partisi (TİİKP) ve Türkiye Halkın Kurtuluş Ordusu /THKO) gibi örgütler, 1970'li yıllardan itibaren siyasi şiddet eylemleri, adam kaçırma, gasp ve soygun gibi yasadışı eylemlerde bulunmuşlardır (Atar, 2005: 84; Alkan, 2009: 113).

1970-1983 yılları arasında, devlet tarafında yeterince önlem alınamaması ve örgütlere sağlanan dış desteğin kesilememesi sonucunda, 40 binin üzerinde olay meydana gelmiş, 5 binin üzerinde insan ölmüştür, 11 binin üzerinde kişi ise yaralanmıştır (Terörle Mücadelede Durum Değerlendirmesi, 1983).

1.3.3. Dini Kaynaklı Terör

Terörizm türleri arasında, yaşanan olaylar ve olaylar sırasındaki can kayıpları açısından en fazla dikkat çekenlerden biri dini kaynaklı terörizmdir. 1960 ve 1970'li yıllarda aşırı sağ ve aşırı sol ideolojik grupların terörizm eylemleri görülmektedir. 1968'lerden sonra dini terörizm olaylarına pek rastlanmazken, 1990'lar ve sonrasında dini terör eylemleri daha fazla ortaya çıkmıştır.

Piazza (2010)'ya göre, dini ve seküler terörist grupları arasındaki öldürücülük düzeyi farklılıkları, dini terörist grupların daha fazla kayıp verme eğiliminde olmasıyla belirlenmektedir. Dini terörist grupların daha fazla kayıp verme eğilimlerini terörizm uzmanları dört nedenle açıklamaktadırlar. Bunlardan birincisi, yabancıyı temsil eden düşmanın karşısında kültürel asaletini ve şerefini ispatlamak isteyen dini terörist grupların kültürel kimlikle motive edilmeleridir. İkincisi, manevi olarak ödüllendirmek isteyen dini

teröristler, hareketleri için genel bir onay alma beklentisi içinde olmazlar. Üçüncüsü, dini terörist gruplar seküler gruplarda olduğu gibi belirli hükümetlere değil, tüm topluma ve mevcut durumlara savaş ilan etmektedirler. Dördüncüsünde ise, iletişimin bir aracı olarak görülen şiddet dini teröristlere göre artıcı bir harekettir. Dini yönlü terörist grupların işlediği terörist saldırıların öldürücülüğünün bilim adamları tarafından tartışılması, 1980 ve 1990’larda başlayan radikal İslamcı terörizmin çarpıcı artışına uzanmaktadır (Piazza, 2010).

Türkiye Cumhuriyeti kurulmadan önce, Osmanlı İmparatorluğu’nda da İslam inancının yer almasından dolayı, Türkiye’de yaşanan terör olaylarında dini motifli terör örgütlerine de rastlamak mümkündür. Dini ideolojili terör grupları, inançlarını yaymak amacıyla diğer inançlara karşı mücadele etmektedirler. Türkiye, jeopolitik konumundan dolayı, dini inançların çeşitlilik gösterdiği ülkelerdendir. Dolayısıyla dini terör örgütlerinin faaliyetleri yaşanabilmektedir. Bu terör örgütlerinden en önemlileri olarak Hizbullah, El Kaide ve son dönem etkinliği artan Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD)’i saymak mümkündür.

➤ Hizbullah

Türkiye’de 1980’de yaşanan askeri darbe sonrası, Akıncılar Derneği’nin bazı üyeleri tarafından sağcı-dinci gruplar yeniden toparlanmaya başlamışlardır (Faraç, 2001: 15). Hizbullah terör örgütü amacını Türkiye’de mevcut hukuk düzenini silahlı eylemlerle yıkarak, yerine dini esaslara dayanan bir İslam devleti kurmak olduğunu ifade etmiştir. Benimsedikleri stratejiyi ise “tebliğ, cihat ve cemaat” olarak açıklamışlardır (Çitlioğlu, 2001: 82-88).

➤ El-Kaide

El Kaide, Soğuk Savaş’ın yaşandığı dönemde, Afganistan’ı işgal edebileceği ihtimali doğrultusunda, SSCB’ye karşı 1988 yılında kurulmuştur. El Kaide örgütü, Afganistan’ı İşgal eden Sovyetler Birliği ordularına karşı savaşmıştır. Örgüt, “Yeşil Kuşak Projesi” kapsamında ABD’den destek almıştır (Temel, 2010: 73).

El Kaide, 2001 yılında ABD’ye düzenlediği ve 11 Eylül olarak bilinen terör saldırıları ile dünya genelinde yankı uyandırmıştır. Örgüt, 2003 yılında Türkiye’de yaptığı eylemler

sonucu, 50'nin üzerinde kişinin ölmesi ve 700'ün üzerinde kişinin yaralanmasına neden olmuştur (Alkan, 2009: 131).

➤ IŞİD (Irak ve Şam İslam Devleti- The Islamic State in Iraq and the Levant)

IŞİD Türkiye'de özellikle son dönem yaptığı terör saldırılarıyla birçok kişinin hayatını kaybetmesine neden olmuştur.

Türkçe 'ye Irak Şam İslam Devleti olarak çevrilen terör örgütünün İngilizce 'deki adı: The Islamic State in Iraq and the Levant (ISIS)' dir. IŞİD, mevcut sistemin yıkılması amacıyla, Irak İslam Devleti olarak başladıkları faaliyetlerinde Suriye'den aldıkları destekle, 8 Nisan 2013'de Irak Şam İslam Devleti'ni ilan etmiştir (Taylan, 2015).

1.3.4. Bölücü Terör (PKK -Partiya Karkeren Kürdistane-Kürdistan İşçi Partisi)

Türkiye'de 30 yıldan fazla süredir faaliyet gösteren PKK, 27 Kasım 1978'de Diyarbakır'da kurulmuştur. Örgüt, "silahlı propaganda" olarak adlandırdığı faaliyetlere, hedeflerindeki diğer Kürt gruplardan, toplum yapısını oluşturan aşiretler üzerine çekmek amacıyla geçmiştir (Özcan, 1997: 42-47).

Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (2016)'nın raporuna göre örgüt, 1984-1989 yılları arasında yoğun terör stratejisi benimsemiştir. 1989-1995 yılları arasında gerilla aşamasına geçme çabasında olan örgüt, 1995-1999 yılları arasında büyük kent merkezlerine yönelik yoğun terör stratejisi benimsemişlerdir. Bu stratejide 1999 yılında örgüt liderinin yakalanmasının etkili olduğu düşünülmektedir. 1999-2005 yılları arasında ise örgütte pasif itaatsizlik ve siyasallaşma stratejilerinin izlendiği görülmektedir.

Terör türlerinin birçoğunun faaliyet gösterdiği ülkelerden biri olan Türkiye'de, farklı terör örgütlerinin düzenlediği terör saldırıları sonucunda birçok kişi yaralanmış ve hayatını kaybetmiştir. 1996 yılı terörün en yoğun yaşandığı yıllardandır. Tablo 1 incelendiğinde 1990'lı yıllarda özellikle PKK terör örgütünün faaliyetlerini görmek mümkündür. 2000'li yılların başlarında ise, DHKP/C ve El Kaide gibi örgütlerin faaliyetlerinin sonucunda pek çok kişinin yaşamını yitirdiği görülmektedir. Özellikle 2003 yılında yaşanan ve terör örgütü El Kaide tarafından yapılan bombalı saldırı sonucu yüzlerce kişi yaralanmış ve birçok vatandaş yaşamını yitirmiştir. Ortadoğu'da yaşanan siyasi olumsuzlukların etkisiyle faaliyetlerini daha da büyük ve sarsıcı hale getiren IŞİD,

tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de faaliyet göstermiştir. IŞİD terör örgütü, 2015 yılında Suruç ve Ankara’da gerçekleştirdikleri intihar saldırıları ile büyük yankı uyandırmıştır. 2016 yılında da saldırılarına devam eden IŞİD İstanbul’da da iki intihar saldırısı gerçekleştirmiştir. Türkiye’de son dönem yaşanan terör saldırılarından sorumlu olan örgütlerden bir diğeri de, Kürdistan Özgürlük Şahinleri’dir. Örgüt, 2016 yılında İstanbul’da gerçekleştirdiği saldırılar sonucu 50’den fazla kişinin yaşamını yitirmesine; 150’den fazla kişinin yaralanmasına neden olmuştur. Türkiye’de 1996-2016 yılları arası terör saldırılarında yaşamını yitiren kişilerin sayısı 350 civarındadır.

Tablo 1: Türkiye’de 1996-2016 Yılları Arasında Yaşanan İntihar Saldırıları

Tarih	Yer	Örgüt	Ölü	Yaralı
30 Haziran 1996	Tunceli	PKK	9	29
25 Ekim 1996	Adana	PKK	5	18
29 Ekim 1996	Sivas	PKK	6	10
17 Kasım 1998	Yüksekova	PKK	2	5
1 Aralık 1998	Lice	PKK	1	14
24 Aralık 1998	Van	PKK	2	24
4 Mart 1999	İstanbul	PKK	1	10
20 Mart 1999	Başkale	PKK	1	3
27 Mart 1999	İstanbul	PKK	1	10
5 Nisan 1999	Bingöl	PKK	2	12
3 Ocak 2001	İstanbul	DHKP-C	2	7
10 Eylül 2001	İstanbul	DHKP-C	4	23
15 Kasım 2003	İstanbul	EL-KAİDE	28	300+
20 Kasım 2003	İstanbul	EL-KAİDE	31	450+
9 Mart 2006	Van	PKK	3	19
22 Mayıs 2007	Ankara	PKK	9	110+
31 Ekim 2010	İstanbul	PKK	1	32
11 Eylül 2012	İstanbul	DHKP-C	2	7
1 Şubat 2013	Ankara	DHKP-C	2	3
6 Ocak 2015	İstanbul	IŞİD	2	1
20 Temmuz 2015	Suruç	IŞİD	34	100+

10 Ekim 2015	Ankara	İŞİD	109	500+
12 Ocak 2016	İstanbul	İŞİD	11	15
17 Şubat 2016	Ankara	KÖŞ	29	61
13 Mart 2016	Ankara	KÖŞ	38	120+
19 Mart 2016	İstanbul	İŞİD	5	36

Kaynak: Veriler Bilgesam ve Wikipedia'dan derlenmiştir (Erişim Tarihleri: 07.03.2016).

1.4. Dünyada Terörle Mücadele

ABD’de yaşanan 11 Eylül terör saldırılarından sonra birçok ülkede, özellikle batı ülkelerinde terörle mücadele hususunda bazı yasal düzenlemeler yapılmış ya da mevcut düzenlemeler de değişiklikler yapılmıştır (Şinik, 2010). Bu bölümde başta Amerika ve Avrupa Birliği ülkelerinden İngiltere, Almanya ve Fransa olmak üzere bazı devletlerin terörle ilgili yapmış oldukları düzenlemeler ele alınacaktır.

ABD’nin Terör İle Mücadelesi: ABD, 11 Eylül saldırılarından El-Kaide Terör Örgütü’nü sorumlu tutmuştur. Bu durum ABD’nin Afganistan’a yaptığı müdahalenin nedenidir. ABD, Afganistan’da terörle irtibat halinde olan zanlıları Guantanamo Üssü’ne taşıyarak bu zanlıların “savaş esiri” değil “yasadışı muharıpler” olarak adlandırarak hem ABD’nin iç hukukundan hem de uluslararası hukuka dayalı sözleşmelerden yararlanmalarını engellemiştir (Bal, 2010).

ABD’de yaşanan 11 Eylül terör saldırılarından sonra birtakım reformlar yaşanmıştır. Bunlar; Patriot Kanunu’nun yasallaşması, 2004 İstihbarat Reformu ve Terörizmin Engellenmesi Kanunu gibi reformlar olarak sıralanabilmektedir. Bu reformlar sonucunda ABD’de 22 kuruluş bir araya getirilerek 180.000 civarında personel ile en büyük federal kurumlardan biri meydana getirilmiştir (Özeren ve Cinoğlu, 2006: 184-185).

Avrupa Birliği’nin Terör İle Mücadelesi: AB terör örgütlerinin sahtecilik, dolandırıcılık, yasadışı uyuşturucu kaçakçılığı gibi finansmanlarına karşı mücadele içerisindedir. AB, söz konusu örgütlere finansman sağlayan birimlerle “Terörizmin Finansmanına İlişkin Özel Tavsiyeleri” hükümlerini dayanak göstererek mücadele etmektedir. 20 Ekim 2005 tarihinde söz konusu AB komisyonu tebliğinde alınan tedbirler aşağıdaki şekilde sıralanmıştır (Ütük, 2009):

- *Bilgi Paylaşımı:* Mali otoriteler, Adalet Bakanlıkları, istihbarat kuruluşları, finansal denetim birimleri, terörist malvarlıklarının dondurulmasıyla yetkili idari birimler ve kolluk kuvvetlerinin işbirliğine gitmeleri gerektiği tebliği, terörizmin finansmanı ile ulusal ve uluslararası düzeyde bilgi paylaşımının önemini vurgulamaktadır.
- *Mali İşlemlerin İzlenebilirliği:* Teröristlerin en önemli kaynakları olan mali varlıklarının tespit edilmesi, izlenmesi, el konulması ve elden çıkarılması amacıyla birimlerin kurulması ve bu birimlerin işbirliği içerisinde olması gerekmektedir.
- *Şeffaflık:* AB komisyonu tarafından, terör eylemlerinin önemli mali kaynaklarından biri olarak görülen kar amacı gütmeyen kuruluşlarda şeffaflığın artırılmasına yönelik standartlaştırma çalışmalarına yer verilmesi gerektiği söylenmektedir. Söz konusu kuruluşlara ilişkin risk haritasının çıkartılması noktasında Avrupa Polis Teşkilatı (EUROPOL) ile işbirliği içerisinde olunması gerekliliğine vurgu yapılmaktadır.

İngiltere'nin Terör İle Mücadelesi: İngiltere'de terörle mücadele husunda birçok kanuni düzenleme yapılmıştır. Bu kanuni düzenlemeler aşağıdaki şekilde sıralanabilir (www.arem.gov.tr):

- 19 Şubat 2001 tarihinde yürürlüğe giren “Terörizm Yasası (Act of Terrorism 2000)”
- 14 Mart 2001 tarihinde çıkartılan “Terörizmle Mücadele ve Güvenlik Yasası (Anti-Terrorism, Crime and Security Act 2001)”
- 12 Mart 2005 tarihinde kabul edilen “Terörizmi Önleme Yasası (Prevention of Terrorism Act)”

Terörle mücadele konusunda getirilen hükümlerde kişilerin zor kullanılarak da olsa fotoğrafının çekilmesi, parmak izi ve kişiyi tanımlayacak diğer yoklamalar gibi husularda polisler yeni yetiler verilmiştir. İçişleri Bakanlığı'na geniş yetkiler veren yasalarla ulusal güvenliği tehlikeye attığı düşünülen mülteciler, mülteci konumundan çıkarılarak gözaltına alınabilmektedir. Ayrıca yasanın 109. ve 110. kısımları; Avrupa Birliği (AB) ile Adalet ve İçişleri ilgili işbirliğini de kapsamaktadır (Şinik, 2010).

Almanya'nın Terör İle Mücadelesi: Alman hukuk sistemi temel hak ve özgürlüklerin yasalarda kısıtlanmasını terör olaylarının tehlikelerinden toplumu korumak amacıyla yapıldığını açıklamaktadır (www.arem.gov.tr).

Fransa'nın Terör İle Mücadelesi: Fransa 1955 yılında sömürgesi olan Cezayir'de meydana gelen şiddet olaylarını durdurmak amacıyla Olağanüstü Hal Kanunu'nu yürürlüğe koymuştur. 2005 yılında Fransa banliyölerinde göçmen gençler tarafından çıkan isyanlar sonucu Olağanüstü Hal Kanunu tekrar yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile Fransız polisleri şüpheli gördükleri kişileri tutuklama ve istedikleri yere baskın yapabilme yetkilerine sahip olmuşlardır. Ayrıca Kasım 2005 yılında Terörle Mücadele Yasası yürürlüğe girmiştir. Yeni yasa ile terör olaylarında gözaltı süresi 6 gün olarak kararlaştırılmış olup insanların toplu halde bulunduğu mekânlar güvenlik kameraları ile izlenebilmektedir (www.arem.gov.tr).

1.5. Türkiye'de Terörle Mücadele

Türkiye'de terörizm ve teröristlere karşı mücadelenin savaş yerine uluslararası alanda bir mücadele olarak ele alınması, bu sorunun ortadan kaldırılması için atılması gereken ilk adımdır. Çünkü terörle mücadele en zorlu savaşımılardan biridir. Dolayısıyla, alınacak önlemlerin bir uzlaşma yolu ile hayat geçirilmesi gerekmektedir (Arıboğan, 2005: 222).

Terör, otuz yılı aşkın bir süredir Türkiye gündeminde yer alan konuların başında gelmektedir. Terör konusunun bu süre içerisinde gündemde yer almasının nedenlerinden en önemlisi; Türkiye'de terör ile mücadelede konusunda gerçekçi bir çözümün üretilmemiş olmasıdır. Dolayısıyla devletin terörle mücadele politikalarının analiz edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, devletin terör ile mücadele hususunda izlediği stratejinin yanı sıra devlet içindeki sıkıntıların da irdelenmesi gerekmektedir (Çetin, 2009: 79).

Türkiye'de, terör örgütleri ile mücadelede izlenecek politikaları siyasi, hukuki, sosyal ve kültürel ile ekonomik olarak sınıflandırmak mümkündür.

➤ *Siyasal:* Taleplerini kabul ettirmek isteyen terör örgütleri, bu amaçları doğrultusunda terör eylemlerine başvururlar. Bu talepleri devlet ve yöneticilerin kabul etmesi mümkün değildir. Zira terör örgütlerinin yarattığı korku ortamına karşın devletin boyun eğdiğini göstermek ne kadar büyük hata ise, teröre neden olan şartların değişmesi için gerekli

adımların atılmaması da aynı ölçüde hata olmaktadır (Bal, 2000: 139). Türkiye’de siyasal iktidarı sağlamak amacıyla mevcut olan tüm dini ve etnik grupların yer alacağı demokrasi anlayışının inşa edilmesi gerekmektedir (Öneş, 2007: 9).

➤ *Hukuki*: Terör ile demokrasi yoluyla mücadele etmek, güvenliği sağlayabilmek açısından önem arz etmektedir. Sert tedbirler ve şiddet yoluyla terörle mücadele, kısa dönemde etkili olsa da uzun vadede daha büyük sorunlara yol açabilmektedir (Başeren, 2006: 12). 1985 yılından beri, “eve dönüş” ve “topluma kazandırma” adı altında sekiz yasa çıkartılmıştır. Bu yasalar doğrultusunda, pişman olduğunu ifade edenlerin 8 bin 769’nun örgüt mensubu olduğu, 1.360’nın da yasadan faydalanmak için teslim olduğu bilinmektedir. Adalet Bakanlığı’ndan alınan bilgiler doğrultusunda; 1988, 1992, 1995, 1999 ve 2000 yıllarında yedi tane pişmanlık yasası yürürlüğe girmiştir. İçişleri Bakanlığı’ndan alınan bilgiler doğrultusunda, Topluma Kazandırma Kanunu’ndan yararlanmak amacıyla 2003 yılından itibaren 4 binin üzerinde örgüt mensubu başvuruda bulunmuştur (Karadaş, 2006: 12).

➤ *Sosyal ve Kültürel*: Türkiye; yaşam şekilleri, inançları, gelenekleri ve kökenleri açısından farklı gruplardan meydana gelmektedir. Tarih boyunca farklı kültürlerin var olduğu Anadolu’da, bu çeşitlilik şaşırtıcı olmamaktadır (Uygun, 2006: 66). Ancak kültürel çeşitlilik ırkçılığı tetikleyebilmektedir. Azınlıkların kültürel ve dini kimlikleri ırkçılığa yol açabilmektedir. Kültürel ve etnik değerleri yüceltmenin son derece doğal olduğu Türkiye’de, çoğunluk-azınlık kutuplaşması da kaçınılmazdır. Tüm unsurlar değerlendirilerek, barış ortamının kalıcı hale gelmesi için, ırkçılığı reddeden bir sisteme ihtiyaç duyulmaktadır (Türköne, 2007: 12).

➤ *Ekonomik*: Türkiye’de, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’nde bozuk olan sosyo-ekonomik yapı, 1983 yılından sonra ivme kazanan liberal ekonominin neden olduğu sorunlarla daha da kötü bir hale gelmiştir (Çevik, 2007: 16). Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da birkaç il dışında sosyo-ekonomik yapı, Türkiye’nin diğer bölge ve illerine göre en alt sıralarında bulunmaktadır. Söz konusu bölgelerde yoksulluk oranı %60 ve yoksulluk sınırı günlük 2 dolardan daha düşük iken, bu sınır Türkiye genelinde %25 civarında olmaktadır. Türkiye nüfusunun %15’ini oluşturan bölgede GSYİH ise Türkiye GSYİH’nin %6,5’ine tekabül etmektedir (Tanla, 2006: 8). Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’nin her açıdan canlanması, yaşanan gerginliklerin büyük oranda azalmasını sağlayacaktır. Bölgeye yapılacak yatırımlar, sadece fabrika kurma ile değil aynı zamanda

tarımsal yatırım ve üretimi de kapsamalıdır. Diyarbakır’da, kadın dernekleri tarafından başlatılan “hediyelik kutu” üretimi, Şanlıurfa’da Koç Grubu tarafından “şampiyon inekler” adı altında faaliyete geçen süt üretimi, bölgede ekonomik alanda yaşanan olumlu gelişmelere örnek verilebilmektedir (Uras, 2003: 12). Ayrıca tarihi yapıları ve doğal güzellikleri açısından turizm sektörü için önem arz eden bölgede, 2009-2013 yılları arasında turist sayılarının arttığı; fakat hedeflenen seviyeye ulaşamadığı görülmektedir. Ancak 2013 yılında “Çözüm Süreci” ile yaşanan ateşkes ile bölgede 2013 yılında turist sayısında beklenen sayıya ulaşıldığı görülmektedir (Serçek ve Serçek, 2016: 1).

1.6. Terörün Ekonomik Etkileri

Terör olgusu, risk algısını birçok sektörde olumsuz etkilemektedir. Sektörlerin büyümesini engelleyen terör, tüketim eğilimini azaltarak ekonomik kaynakların sektörden çekilmesine neden olmaktadır (Bruck ve Wickstrom, 2004: 4). Terörün ekonomik etkileri ile ilgili yapılan çalışmalar sonucu terörün; net doğrudan yabancı yatırımlar, menkul kıymet piyasası, bütçe, tarım ve hayvancılık ile en çok turizm sektörünü etkilediği görülmektedir (Gür, 2014: 25).

➤ *Net Doğrudan Yabancı Yatırım:* Yabancı yatırımcılar, yatırım yapacakları ülkede tüm riskleri bilmek istemektedirler. Yatırımcıları ilgilendiren riskler arasında, birçok olgu bulunmaktadır (Gür, 2014: 27). Yatırım yapılacak yerin güvenliği, hukuki düzen, yatırım maliyetleri gibi faktörlerin dışında terör riski bulunan yerlerde yatırımların yapılmasında kimi zaman engel teşkil edebilmektedir. Terör olaylarının yaşandığı ülkelerde yatırım yapan yabancılar için genel görüş, yatırımların ülkeden çıkarılacağı yönünde olmaktadır (Wagner, 2006: 1-4).

➤ *Menkul Kıymetler Piyasası:* Şirketlerin geleceğe yönelik beklentileri, hisse sentlerinin fiyatları üzerinde etkili olmaktadır. Yaşanan terör olayları dolayısıyla, belirsizliğin artmasından kaynaklanan risk primi ortaya çıkmaktadır (Frey, Luechinger vd., 2007: 13). Bu durum, terör olayları sonrasında, borsada düşüşlerin yaşanabilmesine neden olmaktadır (Gür, 2014: 31).

➤ *Bütçe:* Terör olaylarının yaşandığı ülkede, birtakım önlemler almak zorunlu hale gelmektedir. Bunun için oluşturulan özel birimler ile istihbarat için ek kaynakların ayrılması ve mevcut kaynakların büyük oranda yükselmesi gerekmektedir. Terörle

mücadele amacıyla alınan bu önlemler için; teknik donanım, personel ve eğitim gibi hususlar ayrıca maliyet artışına neden olmaktadır (Gür, 2014: 31).

➤ *Tarım ve Hayvancılık:* Terörden etkilenen sektörler arasında tarım ve hayvancılık da yer almaktadır. Mevcut yönetimin, terörle mücadele ettiği dönemde, boşaltılan köylerde tarım ve hayvancılık gibi faaliyetler engellenmektedir. Dolayısıyla bölgede yaşayan halkın geçim kaynaklarında azalma meydana gelmektedir. Bu durum, bitkisel ve hayvansal ürünlerde fiyat artışını etkilerken, hem üretici hem de tüketici açısından olumsuz sonuçlara sebep olmaktadır (Gür, 2014: 31).

➤ *Turizm:* Gelişmekte olan ülkeler için turizm faaliyetlerinden elde edilen gelir önem arz etmektedir. Yarattığı çarpan etkisi dolayısıyla, turizm sektöründe yaşanabilecek daralmalar, ülkelerin ekonomilerini genel olarak etkileyebilmektedir (Yeşiltaş, Öztürk vd., 2008: 176). Bu durum terör örgütlerinin turistleri ve dolayısıyla turizm sektörünü hedef almalarına neden olmaktadır. Terör örgütleri için propagandalarını basit ve etkili bir yolla göstermenin yolu olan turistlere yönelik saldırılar, kitle iletişim araçlarının etkisiyle amaçlarına ulaşabilmektedir (Sönmez, 1998: 425).

Türkiye’de yaklaşık 40 yıldır süregelen terörün faturası ile ilgili olarak farklı görüşler bulunmaktadır. Terörün maliyeti 300-400 milyar dolar civarında olduğu belirtilirken bazı siyasetçi ve uzman akademisyen tarafından bu rakamın 1 triyon dolar olduğu ifade edilmektedir (SETA, 2011). Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’nde, güvenlik nedeniyle boşaltılan yerleşim yeri sayısını 3.428 olarak açıklayan TBMM Göç Komisyonu, bu yerleşim yerlerinden 1 milyona yakın yurttaşın zorunlu olarak göç ettiğini açıklamıştır (Yayman, 2011: 21).

BÖLÜM 2: TURİZM VE TURİZMİN EKONOMİYE ETKİLERİ

Bu bölümde öncelikle turizm ve turist kavramı, turizm çeşitleri ve turizmin tarihsel gelişimi ayrıntıları ile açıklanacaktır. Daha sonra turizmin ekonomiye etkileri incelenerek dünyada ve Türkiye’de turizm hareketleri hakkında bilgiler verilip bölüm sonlandırılacaktır.

2.1. Turizm ve Turist Kavramları

Turizm kavramının günümüzde yerleşmiş kesin bir tanımından söz etmek mümkün olmamaktadır.

“Tornus” ve “tour” deyimlerinden türeyen turizm kavramının kökeni Latince ’de dönme hareketini ifade etmektedir. Fransızca’daki “tour (tur)” ve “tourner” Latince’deki “tournus” kelimesinden türemiştir. İngilizce’de yöre ve şehir ziyaretlerini ifade eden “tour” sözcüğü daha sonra türetilerek zevk için yapılan seyahatler anlamına gelen “touring” halini almıştır (Olalı, 1998: 3).

XIX. yüzyıl ortalarına kadar Almanca’da bir karşılık bulmayan “tourizme; turizm” kavramı, Birinci Dünya Savaşı öncesi karışıklığa neden olan “auslander (yabancı misafir)” kelimesiyle ayırmaya gidilerek “turizm; fremdenverkehr, tourismus”, ”turist; tourist”, ”turistik; touristisch” sözcüklerinde anlam buldu (Bayer, 1992: 3). Hangi dilde olursa olsun turizmin kökü, başlangıç yerine geri dönüşü ifade eden seyahat anlamına gelmektedir (Akat, 2000: 2). 1963 tarihli Birleşmiş Milletler turizm tanımı “Bir günden az olmama, ikamet etmeye dönmeme ve gelir getirici bir uğraşıda bulunmama koşuluyla yapılan yolculuk ve konaklamaların doğurduğu ilişkiler bütünü” olarak ifade etmektedir (Tüylüoğlu, 2003: 4).

Turizm terimleri sözlüğünde turizm, “Asıl ikametgâhı dışındaki başka bir yere, akraba veya arkadaş ziyareti, spor, toplantı, sağlık, öğrenim, tatil, görev vb. amaçlarla yapılan seyahatler” olarak tanımlanmaktadır (Turizm Bakanlığı, 1999).

Bir mal ya da hizmet tüketimini ifade eden turizm, mal ya da hizmet şeklinde tanımlanmalıdır. Bu durum bir örnekle açıklanacak olursa; kendi kaldığı yörede bir kimsenin bir şeyler yemesi açık olarak turizm kapsamında yer almazken, tatil amaçlı gelen başka bir kimsenin aynı eylemi turizm olarak adlandırılmaktadır. Sonuç olarak

turizmin tanımını, tüketilen üründen ziyade, turizmi oluşturan eylemleri gerçekleştiren kişinin tanımında aramak daha uygundur (UNWTO, 1995: 1-2).

Uluslararası Turizm Sözlüğünde turizm, zevk almak amacıyla yapılan geziler ve seyahatler için gerçekleştirilen insan faaliyetleri olarak tanımlanmaktadır. İnsanların devamlı ikamet ettikleri çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışındaki seyahatleri ve buralardaki turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetleri talep ederek yaptıkları geçici konaklamaları turizm olarak ifade eden Uluslararası Bilimsel Turizm Uzmanları Birliği'nin tanımından, turizm tanımlarken tatil, dinlenme, eğlence, spor ve sağlık benzeri amaçların esas alındığı anlaşılmaktadır (Sirel, 1995; Sezgin, 1995: 3-4; Tunç ve Saç, 1998: 14).

Kılıç (2000)'e göre turizm bir yılı aşmamak suretiyle yaşadığı yerden başka bir yere eğlence (tatil, spor, aile ve arkadaş ziyareti), mesleki (toplantı, iş) ve diğer (sağlık, öğrenim vb.) nedenlerle, ticaret vb. durumlar dışında seyahat etmenin doğurduğu olaylardır.

Guyer-Fueller tarafından 1905 yılında yapılan turizmin ilk tanımında, modern çağla beraber değişen insan gereksinimleri, gittikçe artan hava değişimi ihtiyacı, doğa ve sanatla beslenen güzellikleri tanıma arzusu, ticaret ve sanayideki gelişmelerle kusursuzlaşan ulaşım araçlarının ulusları birbirine yakınlaştırması turizmi doğuran nedenler olarak ifade edilmektedir (Kozak vd., 2008: 1).

Temmuz 1991'de Ottawa'daki Uluslararası Seyahat ve Turizm Konferansı'nda sunulan ve Mart 1993'te Birleşmiş Milletler İstatistik Komisyonu'nda uluslararası standartlar oluşturmak için hazırlanan Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü kararları kabul edilmiştir. Talep yanlı özelliği olan bu genelge turizmi, kişilerin ikamet ettikleri yer dışında iş veya boş vakitlerini değerlendirmek amacıyla yaptıkları bir yılı aşmayan seyahatler olarak tanımlanmaktadır (UNWTO, 1995: 1-2). Diğer bir ifadeyle turizm, para kazanmak ve ikametgâha dönüşmemek suretiyle kişilerin bir yerde konaklamalarından doğan olaylar bütünü olarak açıklanmaktadır (Şenel, 2001).

Siyasi, ekolojik, sosyal ve kültürel yanları da olan turizm, yalnızca ekonomik özelliklere sahip olmayıp; sosyal yapı üzerinde de uluslararası etkilere sahiptir (Özdemir, 1998:

189). İspanya ve Portekiz’de olduğu gibi turizmin, iktidarın demokratlaştırılmasında etkili olduğu söylenebilir (Lanquar, 1991: 79).

Ülke ekonomisine katkıda bulunan turizmin özellikleri; istihdam sağlayıcılığı ve ülkeye döviz girdisini arttırma etkileri şeklinde de sıralanabilmektedir (Çımat ve Bahar, 2003: 2). Endüstri merkezleri dışında kalan bölgelerin gelişmesini sağlayan ve ödemeler dengesine olumlu yönde katkılar yapan turizm ayrıca yeni iş kollarının kurulmasını da mevcut olanların kapasitelerinin arttırılmasını da üretim ve tüketim miktarının artmasında ve halkın gelir seviyesini yükseltmede önemli rol oynamaktadır. Turizm ayrıca verimlilik ve kaynakların etkin kullanımı, sosyo-ekonomik olarak bölgesel kalkınma ve gelir dağılımının dengeli olmasını sağlamaktadır (Sezgin, 1995: 35-36).

Endüstri Devrimi sonrası artan boş zamanlar, kentleşme, ücretli tatil, uzayan insan ömrü, teknolojik gelişmeler, seyahat özgürlüğü gibi etkilerle ivme kazanan turizm, günümüzdeki gelişme düzeyine ulaşmıştır (Kozak vd., 2008: 31).

Etkileri sadece ekonomik olmayan turizm, tıp ve toplum sağlığı ile ilişkili olup alt yapıya olumlu katkı sağlamaktadır. Kitle kültürü üzerindeki etkisi göz ardı edilemeyen turizm, sosyal açıdan da milli birliği sağlayıcı ve siyasi olarak da uluslararası fikir ve kültür tabakasını etkileyecek güce sahiptir (Olalı ve Korzay, 1995: 6). Tüm bu yaklaşımlarla turizmin insanları barışa ve mutluluğa götüren bir olgu olduğu görüşüne varılabilir (Kılıç, 2000: 25-26).

Turizm faaliyetleri ulusal ve uluslararası düzeyde büyük boyutlara ulaşmıştır. Yarattığı iş hacimleri, getirdiği gelirler, yaptığı yatırımlar, açtığı istihdam alanları, sosyo-kültürel alandaki etkinliğiyle turizm; sanatı ve ticareti de kapsayan bir bilim haline gelmiştir (Küçükaslan, 2006: 2).

Öznesi insan olan turizm olayına yol açan ve bu olayın odak noktasını oluşturan kişiler turist şeklinde ifade edilmektedir. Turist ve ziyaretçi tanımları turizm hacmi ve diğer özellikleri hakkında istatistiki ve eksiksiz bilgiler edinmek için gerekmektedir. Bu nedenle turizmin rakamlarla ifade edilebilmesi için turistin kim olduğunu bilmek gerekir. Turizmle ilgili bilgilerin, yapılan bu tanımlar çerçevesinde derlenebilmesi, uluslararası kuruluşlar tarafından yapıp birçok ülkede kabul görmektedir (Toskay, 1993).

Gittiği yerde bir günden fazla kalan ya da gittiği yerin konaklama tesisinde en az bir gece kalan, temizlik ve konfor arayan, rahatına düşkün, zamanı ve mali gücü olan, turizmin özelliklerini eyleme dönüştüren kişiler turist olarak adlandırılır. Turistin özellikleri aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır (Olalı ve Timur, 1986) :

- Gittiği yerde bir günden fazla veya en az bir geceleme yapan,
- Kültürel veya zevk gibi sebeplerle hareket eden,
- Turizmin tanımındaki şartlara uygun hareket eden,
- Eğitim, eğlence, dinlenme, merak, din vb. gibi etkilerle seyahat eden,
- Mali gücü sınırlı ve zamanı değerli olan,
- Alışkanlıklarına göre tüketim yapmak isteyen,
- Konfor ve temizlik arayan olarak kişilerdir.

1963’de Roma’da Birleşmiş Milletler, Uluslararası Turizm ve Seyahat Konferansı’nda turist ve benzeri kavramların tanımını uluslararası çerçevede yeniden yapmışlardır (Olalı, 1990: 12).

Dinlenme, spor, eğlence, merak, her çeşit toplantı (ilmi, dini, politik, spor), eğitim ve öğrenim, dost ve akraba ziyareti sebepleriyle seyahat eden, gittiği ülkede bir günden fazla kalan ve ülkenin konaklama tesislerinde en az bir geceleme yapan kişiler turist olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma göre (Ongun, 2004) :

- Gemi ile geldikleri ülkeye, aynı günde aynı gemi ile dönen kurvaziyer yolcuları,
- Deniz seyahati dâhil, gittikleri ülkede bir günden az kalan günübirlikçiler,
- Ülke sınırları içinde ikamet etmeyenler,
- Yabancı ülkelerde yaşayan vatandaşlar,
- Günlük olarak kaldıkları ülkede konaklama yapmayan gemi ve uçak personeli,
- Gittikleri ülkede konaklama yapmadan günlük olarak kalan gemi ve uçak personeli günübirlikçi kabul edilirler ve turizm istatistiklerinde yer alırlar.

Ülkeye veya bölgeye gelecek turist ve günübirlikçilerin tespiti için bu tanımlamalar önem arz etmektedir. İstatistikler bu tanımlamalar çerçevesinde yapılp, hizmet politikaları oluşturulmaktadır (Ongun, 2004: 9-10). Geçici bir süre kaldıkları yer ve yerlerden gelir sağlamayı amaçlamayan; iş dolayısıyla herhangi bir yere gelenler, hukuksal ve ekonomik ilişkilerini merkezileştirdikleri yer veya yerlerdeki işlerini yürütmek amacıyla seyahat eden kişiler “turist” tanımı içinde yer almaktadır (Eralp, 1983: 41).

2.1.1. Turizmin Amacı

Turizmin amaçları şu şekilde sayılmaktadır (Demirkol ve Oktay, 2004: 17-19):

- Ekonomide üretim çeşitliliğini,
- Bölgelerde dengeli kalkınmayı sağlayıp, bölgeler arası ayrıcalıkları gidermeye çalışmayı,
- Tarihi alanları, çevre ve doğal kaynakların korunmasını amaçlayan turizm, koruma güdüsünü,
- Toplumda, geri kalmışlığı asgari düzeylere indirerek, toplumun sosyo-kültürel farklılıkları görmesini sağlamayı,
- Ülkenin ekonomik kalkınmasını ve milli gelir artışını geliştirerek ekonomisinin büyümesini ve gelişmesini sağlamayı amaçlar.

2.1.2. Turizm Endüstrisini Etkileyen Faktörler

Turizm ülkelerin önemli gelir kaynaklarının başında gelmektedir. Turizm sektörünü etkileyen birtakım faktörler bulunmaktadır. Turizm endüstrisine etki eden faktörleri genel olarak politik ve ekonomik faktörler olmak üzere iki kısımda incelemek mümkündür.

2.1.2.1. Ekonomik Faktörler ve Turizm Endüstrisi Üzerine Etkileri

Kişilerin refah düzeyleri arttıkça turizm faaliyetleri de artış göstermektedir. Artan gelir düzeyi, turistlerin uzak yerleri tercih etmelerinde de etkili olmaktadır.

Avrupa Birliği'nde 1 Ocak 2002'den beri tek bir para biriminin kullanılması uluslararası turizm hareketlerini etkilemektedir. Tek bir para biriminin kullanılması üyeler arasındaki turizm faaliyetlerinin (intra-regional) ve birlik ülkelerinden dünyaya ve dünyadan birliğe olan turizm faaliyetlerini (inter-regional) arttırmaktadır (Miral, 2011: 59).

Ülkelerin ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları, uluslararası iş ve ticaretin büyümesi, otel endüstrisini küreselleşme sürecine taşımıştır. Zaman zaman yaşanan ekonomik sorunlara rağmen otel yatırımcıları ve işletmecileri için yeni fırsatlar da oluşmaktadır. Bu bağlamda Hindistan ve Çin uluslararası alanda konaklama sektörüne çok büyük yatırım olanakları sunmaktadırlar. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO)'nın 2020 yılı öngörülerinde belirtildiği üzere gelişen ekonomi ve artan nüfusu ile Hindistan ve Çin'in turizm ve otel endüstrileri büyük gelişmeler kaydetmektedir (Heung vd., 2008).

2.1.2.2. Politik Faktörler ve Turizm Endüstrisi Üzerine Etkileri

Terör, savaş, ülkeler arasındaki anlaşmazlıklar, ülkelerin siyasi ve politik ortamları ve yabancı ülkelerin izledikleri dış politikalar uluslararası turizm hareketlerine yön veren faktörlerdendir (Miral, 2011: 59).

Fransa ve Almanya arasında olan Napolyon Savaşları nedeni ile Avrupalı turistlerce Büyük İskoçya Turları (Grand Tours of Scotland) düzenlenmiştir. Bu durum savaş dolayısıyla Avrupa'dan İskoçya'ya gelen turistlerin, savaş turizminden etkilendiğini göstermektedir (Yeoman, 2008).

1990'ların başında Avrupa'da yaşanan Bosna Savaşı, Hırvatistan'ın turizm sektöründe gördüğü zarar, yukarıdaki duruma tam tersi bir örnektir. AB'ye üyelik, savaşın bitmesi ve piyasa ekonomisine geçişin tamamlanmasıyla, Hırvatistan turizm sektöründe canlanma yaşanmıştır (Miral, 2011: 59).

Turizm faaliyetlerinin olumlu ve olumsuz etkilenmesi, ulusal ya da uluslararası boyuttaki olayların etkisiyle olmaktadır. Turistlerin destinasyon (turist hedef varış noktası) tercihlerinde, çevre felaketleri ve sportif faaliyetler de etkili olmaktadır. Ulaşımın kolaylaşması ile turizm destinasyonlarının uzaklığı turistler için büyük kolaylık sağlamaktadır (Drakos vd., 2003).

Aşağıda belirtilen nedenler terörist saldırıların etkileridir (Goodrich, 2002):

- Güvenlik maliyetlerinin havayolu şirketlerine milyonlarca dolara mal olması
- Artan güvenlik maliyetlerinin, turistlere yüksek fiyatlarla yansması
- Uygulanan katı güvenlik kuralları ve prosedürleri
- Güvenlik kontrol noktalarının fazlaşması
- Yoğun güvenlik kontrollerinden dolayı havalimanlarında artan bekleme süreleri.

Sadece silahlı veya bombalı olmayan terör saldırıları, virüs olarak da yapılabilmektedir. Uluslararası turizmi etkileyen bu virüsler; kuş gribi, domuz gribi (H1N1) olarak sayılabilir. Bu tip virüslerin olduğu ülkeler turistlerin gitmek istemediği bölgelerdir (Tretheway ve Mak, 2006).

Politik faktörlerden bir diğeri de gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelere uyguladıkları sıkı vize prosedürleridir. Bu prosedürler, turistlerin destinasyon seçimini de etkilemekte, turistler vize almanın kolay olduğu destinasyonları tercih etmektedirler.

2.1.3. Turizm Çeşitleri

Türkiye arkeolojik ve kültürel zenginliklerinin yanı sıra doğal güzellikleriyle de çok fazla turizm değerine sahiptir. Türkiye’de turizm çeşitleri; Kitle Turizmi, Kültür Turizmi, Termal Turizm, Gençlik Turizmi, İnanç Turizmi / Dini Turizm, Kongre Turizmi, Golf Turizmi olarak sıralanabilmektedir.

2.1.3.1. Kitle Turizmi

Satın alma gücü az veya sınırlı halk gruplarının özel bazı önlem ve teşvikler ile turizm olayına katılmaları sosyal veya kitle turizmi olarak adlandırılmaktadır. Gelir düzeyi ve satın alma gücü zayıf halk gruplarının turizm faaliyetlerinden faydalanabilmeleri için yapılan çalışmaların tümü, kitle turizmi için kullanılabilecek diğer bir ifadedir. İki noktada toplanan kitle turizmi ile ilgili çalışmaların ilki, turizm faaliyetlerine katılacak kişilerin maddi olanaklarını arttırmak veya teşvikler yaratmak olup; ikincisi, turizm arzını talebe uygun hale getirmektir (Akat, 2000: 20).

2.1.3.2. Kültür Turizmi

İnsanların değişik kültürleri tanıma, öğrenme ve bu yerleri gezip görme isteklerini gidermelerini kolaylaştıran bilgi ve ulaşım teknolojisindeki gelişimler kültür turizmi olgusunun ortaya çıkmasını sağlamıştır. (Uygur ve Baykan, 2007: 45). Uluslararası turizm hareketleriyle son kırk yıldır önemli artışlar gösteren kültür turizmi, hem bir turistik ürün olarak hem de bir tema olarak hayli popüler hale gelmiştir. Dünya Turizm Örgütü son yıllarda hâkim olan kültür turizminin özellikle Avrupa, Ortadoğu ve Asya bölgelerinde artışına devam edeceği görüşündedir (Kızılırmak ve Kurtuldu, 2005: 100).

2.1.3.3. Termal Turizm

Rahatlamak, dinlenmek ve kendini daha iyi hissetmek amacıyla termal tesislerden faydalanmak için yapılan seyahatler termal turizm olarak tanımlanmaktadır (Aydın, 2008: 6). İçeriklerinde erimiş mineral bulunan maden sularının dinlenme, tedavi vb. amaçlarla kullanımından doğan ilişkiler dizisi termal turizmin kaynağıdır (Kozak vd., 2008: 20).

Monoton kent ortamından uzaklaşarak doğaya dönmekte olan günümüz insanı, içlerinde bulundukları sağlıklı ortamları bırakarak, doğal turizm kaynaklarından yararlanmak amacıyla, mineralli termal suların olduğu yerlerde bir süre konaklamayı tercih etmektedirler (Özbek, 1991: 15). Özellikle sanayileşmenin yoğun olduğu ülkelerde

insanların sağlıklarını korumak ve nitelikli zaman geçirmek amacıyla termal turizme daha çok yöneldikleri görülmektedir (Tunçsiper ve Kaşlı, 2008: 121).

2.1.3.4. Gençlik Turizmi

Genel turizm içerisinde kendine özgü nitelikleri olan gençlik turizmini dört grupta toplamak mümkündür (Akat, 2000: 21):

- Kültürel ve eēitim odaklı programlar,
- ērencilere yönelik turizm organizasyonları,
- Gençlik ve ērenciler için oluşturulan turizm kuruluştaları,
- Seyahat eden gençler.

Genel turizmin aksine, gençlik turizmi, geliştmişt bir st yapı ve mali olanaklara ihtiyaç duymamaktadır. Basit, sade ve diēer gençlerle buluştabilecekleri konaklama tesisleri gençlerin tercihleri arasındadır.

2.1.3.5. İnanç Turizmi / Dini Turizm

Sosyal olayların dini kuralların kapsamına girdiēi ve bütün sosyal davranıştılar üzerinde etkili olan din, turizmin nedenlerinden biridir ve turizme yön vermektedir (Akat, 2000: 23). İnanç turizmi, kutsal yerlere yönelik yapılan etkinliklerdir. Bu baēlamda, deēiştgen turist isteklerine baēlı olarak tüm dünyada geliştme içinde olan inanç turizmi kapsamındaki deēerlerin korunması, tanıtılması ve turizme kazandırılması beklenmektedir (Kozak vd., 2009: 25).

2.1.3.6. Kongre Turizmi

oēunlukla kentlere özgü bir turizm çeşidi olan kongre turizminde, kapsamına ve konusuna göre kongreler; tatil köylerinde, doēa içinde olan otellerde veya kıyı otellerinde faaliyet gösterebilmektedir. Canlılıēını yitiren turizm sezonun sonunda yapılabildiēi gibi, turizm sezonunda da organize edilebilmektedir (Eralp, 1983: 87).

Yapılan her kongre turistik bir hareket olduēundan, giderek artan kongre organizasyonlarıyla bu turizm türü son yıllarda önemli geliştmeleer yaşamıştır. Kongre turizminin ilerleyen dönemlerde daha da parlayacaēı sonucuna ulaştılabilir (Kozak vd., 2009: 19).

2.1.3.7. Golf Turizmi

Üst gelir gruplarına hitap eden golf sporu, golf alanları, kurmak amacıyla bu sporu yapacak kimselerin bu alana çekilmesi ile yapılan turizm şeklidir (Tosun vd., 2009: 29).

Genellikle orta-ileri yaş ve gelir düzeyi yüksek kişiler tarafından tercih edilen bir turizm türü olan golf turizminin geleceği ile ilgili gelecek on sene içerisinde elli milyon kişinin bu spor ile ilgileneceğine dair öngörüler bulunmaktadır. Bu öngörüler ışığında Fransa, Portekiz, Tunus, Fas ve İspanya gibi ülkelerde her yıl yeni golf alanları açılmaktadır (Kozak vd., 2009: 4).

2.1.4. Turizmin Tarihsel Gelişimi

Bu kısımda turizmin tarihsel gelişimi konusu 2 ana başlık altında incelenecektir. Öncelikle turizmin dünyada tarihsel gelişimine yer verilecektir. Daha sonra ise turizmin Türkiye’de tarihsel gelişimi ile ilgili bilgiler verilecektir.

2.1.4.1. Turizmin Dünyada Tarihsel Gelişimi

Tarihi M.Ö.4000 yıllarına kadar uzanan turizm, ticareti ve ticari ilişkilerde parayı kullanan Sümerlere dayanmaktadır. Ünlü piramit ve tapınaklarıyla Mısır M.Ö. 3000 yıllarında gezginlerin ilgisini çekmiştir. Dünya turizmi tarihi açısından bakıldığında, M.Ö. 700 yıllarında Eski Yunan’da yapılan Olimpiyat Oyunları’nın etkisi büyük olmuştur. Tek bir mevsimde 700.000 kişi tarafından ziyaret edildiği bilinen Anadolu Efes Şehir Devletleri’nin M.Ö. 334 yılında kurulmasına neden olan Olimpiyat Oyunları, ayrıca sportif turizmin de başlangıcı sayılabilir. Haçlı Seferleri, askeri yönü turizm konusu dışında kalmakla beraber, doğudan batıya kalıcı kültürel etkilere neden olan Orta Çağ’ın en önemli seyahat olaylarından biridir. Yeni sömürge yerlerinin ve ticaret yollarının keşfi için; Kristof Kolomb’un 1492’de Amerika kıtasını keşfetmesi, 1492’de Vasco de Gama’nın Ümit Burnu etrafından Hint Denizi’ne inmesi ve Macellan’ın 1520’de denizden yaptığı ilk deniz turu, seyahat yerlerinin keşfi amaçlı değildir (Barutçugil, 1986).

Kıyılara-kumsallara ve şifalı sulara yönelik akım, XVIII. yüzyıl sonlarına doğru yoğunlaşmış olup plaj ve kaplıca şehirlerinin kurulmasında etkili olmuştur. Siyaset, kültür ve sanayi şehri olarak yoğun nüfus barındıran Londra’nın doğu kıyısındaki Scarborough kasabası şifalı suları ve kumsallarıyla hem bir sağlık merkezi, hem de ilk plaj olma

özelliği taşımıştır. Yoğun nüfuslu merkezlerden yapılan turist akımları bu şehre turistik özellik de kazandırmıştır (Eralp, 1983: 9).

Avrupa ve Amerika arasında büyük transatlantiklerle yapılan seyahatler XIX. Yüzyıl başlarında en çok ilgi toplayan seyahatlerdir. Paris-Venedik-İstanbul arasında faaliyet gösteren Orient Express ile çoğunlukla zengin ve aristokratların yaptığı seyahatler yine aynı yıllardadır. Havacılık sektöründeki gelişmeler de yine II. Dünya Savaşı sonrası gelişme gösteren turizmle paraleldir (Barutçugil, 1986: 13-14).

2.1.4.2. Turizmin Türkiye’de Tarihsel Gelişimi

Sürekli hareket halinde olan Türkler, Anadolu’yu vatan yapmak amacıyla seferlere başlamışlardır. Bu sefereler ile çeşitli yollar, han ve kervansaraylar yapılmış olup; İslamiyet’in kabulü ile ‘delil’ denilen rehberler eşliğinde hac görevini yerine getirmek amacıyla yapılan hac organizasyonları, Türklerin seyahat isteklerinin sürekli canlı olduğunu gözler önüne sermektedir. 1890 ve sonrasında parçalanma süreci hızlanan Osmanlı Devleti ve yeni Türkiye Cumhuriyeti devletin kurulma aşamasında olması dolayısıyla turizmde gelişme yaşanmamıştır. Ulu Önder Atatürk’ün talimatı ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin ilk yıllarında “Türk Seyyahin Cemiyeti” kurulmuştur (Öztaş ve Karabulut, 2006: 8).

1923-1962 yılları arasında Raşit Saffet Atabinen önderliğinde kurulan “Seyyahin Cemiyeti” turizm alanında faaliyet gösteren ilk organizasyon olarak kabul edilmektedir. Seyyahin Cemiyeti sonraki yıllarda isim değişikliğine uğramakla beraber, faaliyetlerinde de ilerlemeler görülmüştür. Yapılan faaliyetler Türkiye turizmi için öncülük etmektedir. Bu çalışmalar sonucu Türkiye’nin ilk karayolu haritaları bastırılmış, ilk turizm afişleri hazırlanmış, ilk tercüman-rehberlik sınavları yapılmıştır (Kozak vd., 1997: 83).

1939 yılında Ticaret Bakanlığı’nın bünyesinde bir turizm müdürlüğü oluşturulmuştur. 1950 yılında turizm yatırımları için Turizm Müesseselerini Teşvik Kanunu ele alınarak, Türkiye Emlak Kredi Bankası’nda 1.000.000 TL’lik kredi fonu oluşturulmuştur. Üç yıl sonra yürürlüğe giren 6086 sayılı Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu ile turizm sektörüne yatırımlar yapılmasını teşvik etmek amacıyla, girişimcilere 10 yıl boyunca ödedikleri vergilerden muafiyet sağlanmıştır. 1957 yılına kadar, “Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü” olarak faaliyetlerini sürdüren turizm sektörü, 1957 yılında bakanlık halini alarak “Basın Yayın ve Turizm Vekâleti” adını almıştır (Tunç ve Saç, 1998: 98).

1960 yılında yaşanan ihtilal ile son bulan iktidarın etkisiyle turizm dâhil olmak üzere birçok faaliyet durdurulmuş olup, birçok yatırım ve proje iptal edilerek, bu projeler için sağlanan krediler kesilmiştir (Ünlüöner ve Kılıçlar, 2004: 133).

Turizm Bakanlığı'nın kurulmasından sonra, turizm sektörü için yaşanan gelişmelerden biri 1972'de Türkiye Seyahat Acentaları Birliği'nin kurulmasıdır (Yağcı, 2003: 204). Türkiye'nin, 1980 yılı sonrasında özellikle turizm sektöründe büyük gelişme göstererek bu sektörün ülke kalkınmasında lokomotif görev üstlenmesini sağladığı görülmektedir. Türkiye'de terk edilen ithal ikameci politikanın yerini ihracata yönelik sanayileşme stratejisine bırakması, 24 Ocak 1980 ekonomik kararlarından sonra gerçekleşmiştir. Turizm sektörünün; kolay, etkili ve nispi olarak ucuz bir araç olarak görülmesi, Türkiye'de serbest piyasa ekonomisinin temel prensibi kabul edilen ihracat odaklı sanayileşmenin sonucu olarak görülmektedir (Tosun, 2001). İmalat sanayisinden sonra en çok döviz kaynağı turizm sektöründen elde edilmektedir (Tosun vd., 2003: 139).

1982 yılında çıkarılan 2634 sayılı “Turizmi Teşvik Kanunu” ile turizm sektörünün, Türkiye ekonomisi içindeki payında hızlı bir yükseliş yaşanmıştır (Tosun, 1999: 220; Seckelmenn, 2002: 85-92). Çıkarılan “Turizm Teşvik Kanunu”ndan sonra, faaliyete başlayan turizm kuruluşlarından birkaçı şunlardır: Türkiye Otelciler Birliği (TÜROB), Turizmi Geliştirme Vakfı (TUGEV) ve Turizm Yatırımcılar Derneği olarak sıralanabilmektedir (Yağcı, 2003: 204). Bu kuruluşların amaçları, turizm sektörünün daha iyi standartlara ulaşmasını sağlamaktır. Bu doğrultuda, kuruluşların kapsamaları aşağıda ifade edilmektedir.

2.1.5. Turizm İle İlgili Organizasyonlar

Turizm ile ilgili pek çok organizasyon bulunmaktadır. Bu çalışmada Dünya Turizm Örgütü (WTO), Uluslararası Hava Taşımacılığı (IATA), Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB), Türkiye Otelciler Birliği (TÜROB), Turizm Geliştirme ve Eğitim Vakfı (TUGEV), Türkiye Turizm Yatırımcıları Derneği (TTYD) ve Diğer Turizm Kuruluşları hakkında bilgiler yer almaktadır.

2.1.5.1. Dünya Turizm Örgütü (WTO)

1925 yılında yapılan Uluslararası Turist Trafiği Birliği Kongresi'ne kadar uzanan bir geçmişe sahip olan Dünya Turizm Örgütü (World Tourism Organization), II. Dünya

Savaşı sonrasında Resmi Seyahat Örgütleri Uluslararası Birliği olarak adlandırılmıştır. Dünya genelinde turizmin modern yaşamın gerekleri arasındaki öneminin artmasıyla dünya genelinde turizm hareketleriyle ilgilenecek bir kuruluşa gereksinim duyulmasından dolayı Resmi Seyahat Örgütleri Uluslararası Birliği'nin görevlerini yerine getirmek amacıyla, 1974 yılında Birleşmiş Milletler Örgütü bünyesinde merkezi Madrid olan Dünya Turizm Örgütü kurulmuştur. Örgüt çalışmalarını halen Madrid'den sürdürmektedir. 350 dolayında üyesi bulunan Dünya Turizm Örgütü'nde 145 ülkenin yanı sıra, eğitim kurumları, özel sektör ve turizm birlikleri yer almaktadır. Dünya genelinde yaptığı araştırmalar, derlediği istatistikler, düzenlediği konferanslar ve süreli yayınlar ile pek çok konuda Dünya Turizm Örgütü'nün çalışmalarına rastlamak mümkündür (Kozak vd., 2009: 145-146).

2.1.5.2. Uluslararası Hava Taşımacılığı Birliği (IATA)

Günümüzde 140 ülkeden 270 ülke üyeliğine ulaşan Uluslararası Hava Taşımacılığı Birliği (International Air Transport Association, IATA), 1945 yılında Küba'nın başkenti Havana'da kurulduğunda 57 üyeli bir birlikti. Düzenli ve ekonomik hava ulaşımından geniş halk kitlelerinin faydalanmasını sağlamak, güvenli hava taşımacılığını geliştirmek, hava taşımacılığı sektöründe doğrudan ve dolaylı çalışan işletmeler arasında işbirliği olanaklarını arttırmak IATA'nın kuruluş amaçları arasında yer almaktadır (Kozak vd., 2009: 146).

2.1.5.3. Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB)

1618 sayılı "Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanunu" uyarınca 28 eylül 1972 tarihinde Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB) kurulmuştur (Kozak vd., 2009: 132).

Türkiye Seyahat Acentaları Birliği'nin görevleri aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır (Öztaş ve Karabulut, 2006: 88-89):

- Türk seyahat acentalarını, uluslararası alanda temsil etmek,
- İlgililere turizm haberleri ulaştırmak,
- Belediye ve illere mesleki faaliyetler konusunda teklifler sunmak,
- Turların taban fiyatlarının belirlenmesinde fikir beyan etmek,
- Seyahat acentacılığı konusunda ve Pazar araştırmalarında incelemelerde bulunmak,
- Alınacak tedbirle ile birlik üyeleri arasında haksız rekabeti önlemek,

- Mevcut olan konaklama tesisleri hakkında incelemelerde bulunulup, bu tesislerin kapasiteleri hakkında görüş bildirmek,
- Personel, çalışma şekli ve seyahat acentalarının kurulduğu yer hakkında 15 gün içinde, bakanlığın isteği ile görüş bildirmek.

Antalya, İstanbul, Marmaris, Kuşadası, İzmir ve Karadeniz’de TÜRSAB’a ait 15’e yakın bölgesel yürütme kurulu mevcuttur.

2.1.5.4. Türkiye Otelciler Birliği (TÜROB)

11 otel işletmesi derneğinin farklı tarihlerde kurduğu üst bir kuruluş olan ve 1995 yılında, Türkiye Otelciler ve İşletmeciler Birliği (TÜRTOB), daha sonra yapılan değişiklikler ile “Türkiye Otelciler Birliği (TÜROB)” olarak faaliyetlerine devam etmiştir. Türob Kanun Taslağı’nın yasal hale getirilmemesi; TÜROB ’un, TÜRSAB’a benzer statüye ulaşmasına engel teşkil etmiştir.

Bu taslağın yasallaşması durumunda otelciler (Öztaş ve Karabulut, 2006: 89-90):

- Bakanlık, hükümet ve diğer kamu kuruluşlarında resmen temsil etme hakkına sahip olacaklardır,
- Turizm sektörünün konaklama kısmı daha derli toplu bir hal alacaktır,
- Ayrı bölgelerdeki çeşitli otel işletmeleri birlikte hareket edebilecektir,
- Konaklama sektörü ulusal alan dışına çıkıp, Dünya Otelciler Birliği vb. gibi uluslararası kuruluşlarda yer alabileceklerdir.

2.1.5.5. Turizm Geliştirme ve Eğitim Vakfı (TUGEV)

Turizm Geliştirme ve Eğitim Vakfı (TUGEV) kurulma nedenleri şu şekilde sıralanmaktadır (Öztaş ve Karabulut, 2006: 90):

- Kısa ve uzun süreli turizm belirlemek,
- Belirlenen politikaların uygulanmasına katkı sağlamak,
- Katkı sağladığı uygulamaların, faaliyet ve organizasyonlarına yardımcı olup bu konularda başarı sağlamaya destek olacak eğitim ortamının oluşmasını sağlamaktır.

2.1.5.6. Türkiye Turizm Yatırımcıları Derneği (TTYD)

Turizm sektöründe yatırım yapan kişi ve kuruluşların meslek örgütü olan Türkiye Turizm Yatırımcıları Derneği (TTYD), 1988 yılında başlıca turizm yatırımcıları tarafından kurulmuştur. 18 milyar dolarlık yatırım portföyüne sahip olan TTYD, özel sektörün

turizmde yaptığı yatırımın 3/4'üne eşittir. TTYD; turist taşımacılığı, konaklama, Avrupa'daki Türk tur operatörleri, yat limanı, golf kulüpleri ile alışveriş ve eğlence merkezleri gibi başlıca yatırımcı ve işletmeleri bünyesinde toplamaktadır (Kozak vd., 2009: 133).

2.1.5.7. Diğer Turizm Kuruluşları

Türkiye'de turizm sektöründe görülen hızlı gelişme ile beraber işletmelerin faaliyet alanlarının bölge ve mesleki özellikler doğrultusunda birçok organizasyon oluşturduğu görülmektedir. Bu organizasyonlar aşağıdaki şekilde sıralanabilmektedir (Öztaş ve Karabulut, 2006: 90-91):

- AKTOB (Akdeniz Turistik Otelciler ve İşletmeciler Birliği),
- ALTİD (Alanya Turistik Otelciler Birliği),
- ATİD (Anadolu Turizm İşletmeleri Derneği),
- BETUYAB (Belek Turizm Yatırımcıları Derneği),
- BODER (Bodrum Otelciler ve Pansiyoncular Derneği),
- ETİD (Ege Turistik İşletme ve Konaklamacılar Derneği),
- HD (Housekeeperlar Derneği),
- KAPTİD (Kapadokya Turizm İşletmecileri Derneği),
- KOMLİD (Kuşadası Otel, Motel ve Restoran İşletmeleri Derneği),
- MARYAD (Marina ve Yat Yatırımcıları Derneği),
- POYD (Profesyonel Otel Yöneticileri Derneği),
- TUSİD (Turistik Mutfak, Çamaşırhane Sanayicileri ve İşadamları Derneği),
- TTAE (Türkiye Turizmini Araştırma Enstitüsü).

2.2. Turizmin Ekonomiye Etkileri

Turizmin ekonomiye etkileri Dünyada turizm hareketlerinin ekonomiye etkileri ve Türkiye'de turizmin ekonomiye etkileri olmak üzere 2 başlık altında incelenecektir.

2.2.1. Dünyada Turizm Hareketleri

Dünya genelinde önemli bir sektör haline gelen turizm; otomotiv, iletişim, bilgisayar ve petro-kimya gibi endüstrileri geride bırakarak, 40-50 yıllık dönem içinde büyük bir gelişim göstermiştir (Sivil, 2007: 9).

Dünya Turizm ve Seyahat Konseyi, dünya GSMH'de 2006'da %10,3 olan turizmin katkısının 2016'da %10,9'a yükseleceği görüşündedir. Turizm sektöründe doğrudan olduğu gibi dolaylı olarak da destek endüstrilerden söz etmek mümkündür. Örneğin; 2005 yılında doğrudan 2,1 milyon artan doğrudan istihdam dolaylı yoldan 6,5 milyon artmıştır. 2006 yılı itibariyle her 12 kişiden birinin turizm sektöründe istihdam edildiğini söylemek, toplam istihdamın 234 milyonunun turizm, sektöründe olduğu konsey üyeleri tarafından tahmin edilmektedir. Gelişmekte olan birçok ülke için önemli döviz kaynağı turizm sektörünün, hizmet sektörleri arasında diğer sektörlerle en çok bağlantısı bulunan sektör olduğu iddia edilmektedir (OECD, 2008: 1-3).

Tüm dünyada 1990-1995 yılları arasında en iyi yıllık performansla (%8,3) Doğu Asya ve Pasifik, ikinci olarak (%6,6) Orta Doğu, üçüncü olarak (%6,1) Afrika ve dördüncü olarak (%5,9) Güney Asya turizm sektöründeki büyümeyle öne çıkmıştır. Dünya ortalamasının (%4,3) altında kalan bölgeler ise (%3,7) Avrupa ve (%3,3) Amerika'dır (UNWTO, 1999: 11).

2001-2013 yılları arasında yaşanan SARS terör ve ekonomik gerilemeye rağmen yıllık ortalama %4'ten fazla büyüme ortalamasıyla 1995-2007 yılları arası büyüme ortalamasından büyük olmuştur. 2006 yılında %5,6'lık büyümeyle karşılaştırılan uluslararası turizm gelirleri bu büyümeyle 856 milyar dolarlık gelirle 2007 yılında yükselme görülmüştür. 2007 yılında uluslararası turist varışlarından kaynaklanan gelir bir trilyon dolar olarak gerçekleşirken, ihracattan kaynaklanan gelirler günlük üç milyar dolardır. 2006 yılına göre %6,6'lık artış gösteren 2007 yılında turist varış gelirleri 903 milyon dolar olmuş, 2010 yılı için ise ilgili rakamın bir milyar dolara ulaşması tahmin edilmektedir (UNWTO, 2008-a: 1).

Meydana gelen %2'lik artışla 2007 yılına göre 21 milyon dolar artan uluslararası turist varışları 2008 yılında 924 milyon dolara ulaşmıştır. Petrol fiyatlarındaki ve döviz kurlarındaki aşırı dalgalanmalar ve finansal krizler sonucu uluslararası turist varışları 2008 yılı boyunca yavaşlarken; Ocak ve Temmuz ayları arasında %5 artış gösterirken, yılın geri kalan kısmında ise %1 düşüş göstermiştir. Avrupa ve Asya turizminde 2008'in ikinci yarısında %3'lük bir küçülme yaşanırken, Amerika'da %1, Afrika'da %4 ve Ortadoğu'da %5'lik büyüme rakamları meydana gelmiştir. Ancak bu büyüme 2008 yılının ikinci yarısında ilk yarısına oranla ciddi bir düşüş yaşamıştır. Ortadoğu %11'lik, Afrika %5'lik ve Amerika %4'lük artışla bir önceki yıla göre tüm yılı iyi performansla

geçiren bölgelerdir. 2008 yılında yaşanan olumsuz duruma rağmen büyümesini sürdüren ülkeler; Nikaragua, Panama, Honduras, Kore, Çin, Uruguay, Mısır, Endonezya, Lübnan, Ürdün ve Türkiye gibi varış noktalarıdır (UNWTO, 2009: 3-4).

Dünya Turizm Örgütü'nün (WTO) hazırladığı rapora göre, 2020 yılında turist sayısının dünya genelinde 1,6 milyar civarında olacağı öngörülmektedir. Dünya turizm pastasının parasal büyüklüğünün ise 2 trilyon dolar civarında olması beklenmektedir (Aktaş, 2005: 166). 2011 UNWTO Dünya Turizm Barometresinin Nisan ayındaki ara güncellemesine göre, 2010 yılındaki kayıtlı uluslararası turist sayısı, 2011'in ilk ayında % 5 büyümüştür (UNWTO, 2011: 2).

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO)'nün yayınladığı Dünya Turizm Barometresi verilerine göre, 2015 yılında dünya genelinde seyahat eden kişi sayısı %4,4 artmıştır. Ayrıca, seyahat eden kişi sayısının 50 milyon civarında artarak, 1 milyar 184 milyon kişiye ulaştığı belirtilmektedir. Turist sayısındaki artışın, gelişmiş ekonomilerde %5; gelişmekte olan ekonomilerde ise %4 civarında olduğu ifade edilmektedir (Turizmde Bu Sabah, 2016).

Tablo 2: Dünyada Turizmin 2020 Yılı Vizyonu

	Baz Yılı (Milyon)	Tahmin (Milyon)		Pazar Payı (%)	
		2010	2020	1995	2020
Dünya	565	1006	1561	100	100
Afrika	20	47	77	3.6	5.0
Amerika	110	190	282	19.3	18.1
Doğu Asya ve Pasifik	81	195	397	14.4	25.4
Avrupa	336	527	717	59.8	45.9
Ortadoğu	14	36	69	2.2	4.4
Güney Asya	4	11	19	0.7	1.2

Kaynak: UNWTO, World Tourism Organisation, Tourism 2020 Vision.

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü tarafından hazırlanan Dünya'da Turizmin 2020 Yılı Vizyonu'nda 1995-2010 yılları arası yaşanan turizm hareketleri ile 2020 yılı turizm hareketlerinden beklentilere yer verilmektedir. Buna göre 1995 yılında dünyada turizm hareketleri 2010 yılının yarısı düzeyinde iken, 2020 yılı turizm hareketlerinden beklentinin üçte biri kadardır.

Dünya genelinde 2013-2014 yılları arası turizm gelirlerinin incelendiği Tablo 3'te, turizm gelirlerinde ilk sırada A.B.D.'nin yer aldığı görülmektedir. Türkiye ise 2013-2014 yılları arası ortalama 33 milyon dolarlık turizm gelirleriyle 11. sırada yer almaktadır.

Tablo 3: 2013-2014 Yılları Arası Dünya Turizm Geliri Sıralaması

Sıra	Ülke	Turizm Geliri (Milyon Dolar)	
		2013	2014
1	A.B.D.	172.240	177.240
2	İspanya	62.187	65.187
3	Çin	51.664	56.913
4	Fransa	56.683	55.402
5	Makao (Çin)	51.796	50.815
6	İtalya	43.912	45.454
7	İngiltere	41.028	45.266
8	Almanya	41.279	43.326
9	Tayland	41.780	38.437
10	Hong Kong (Çin)	38.934	38.376
11	Türkiye	32.309	34.306

Kaynak: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (Erişim Tarihi: 20.11.2015).

2013-2014 yılları arası Dünya turist sayısı sıralamasının incelendiği Tablo 4'te Fransa, ortalama 83 milyon turist sayısı ile ilk sırada yer alırken, turizm gelirlerinde ilk sırada olan A.B.D. turist sayısında 2. Sırada yer almaktadır. Turizm gelirlerinde 11. sırada yer alan Türkiye ise, 2013-2014 yılları arası Dünya turist sayısı sıralamasında 6. sırada yer almaktadır. Turist sayılarında en fazla artışın görüldüğü ülkelerin ilk sırasında, yine A.B.D. yer alırken, 2. sırada Meksika ve 3. sırada İspanya yer almaktadır.

Tablo 4: 2013-2014 Yılları Arası Dünya Turist Sayısı Sıralaması

Sıra	Ülke	Ziyaretçi Sayısı (000)	
		2013	2014
1	Fransa	83.633	83.700
2	A.B.D.	69.995	74.757
3	İspanya	60.675	64.995
4	Çin	55.686	55.622

5	İtalya	47.704	48.576
6	Türkiye	39.226	41.415
7	Almanya	31.545	33.005
8	İngiltere	31.064	32.613
9	Rusya	28.356	29.848
10	Meksika	24.151	29.091
11	Hong Kong (Çin)	25.661	27.770

Kaynak: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (Erişim Tarihi: 07.12.2015).

2.2.2. Türkiye’de Turizm Hareketleri

1950-2015 yılları arası Türkiye’de turist sayısının incelendiği Tablo 5’e göre 1950-1960 arası yıllarda 700 binin üzerinde seyreden turist sayısının 1970-1980 yılları arasında büyük bir oranda artarak 13 milyonun üzerine çıktığı görülmektedir. 2000-2010 yılları arasında turist sayısında yaşanan artışın 200 milyonun üzerinde oluşu, turizm destinasyonu olarak Türkiye’nin daha çok tercih edilmeye başladığını göstermektedir. 2010-2015 yılları arasında turist sayısındaki artışın 200 milyona yaklaşması ise beş yıl gibi bir süreçte meydana gelmesi ve yaşanan bu artışların Türkiye ekonomisinde de olumlu sonuçlara neden olduğu söylenebilmektedir.

Tablo 5: 1950-2015 Yılları Arası Türkiye’de Turist Sayısı

Yıllar	Turist Sayısı (Bin)
1950-1960	728.632
1960-1970	4.1 milyon
1970-1980	13.7 milyon
1980-1990	29.7 milyon
1990-2000	84.7 milyon
2000-2010	212.6 milyon
2010-2015	199.6 milyon

Kaynak: DİE, TCMB ve Emniyet Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir (Erişim Tarihi: 06.01.2016).

1980 yılında Türkiye’nin GSMH’deki turizm payı %0,6 iken, 2003 yılında bu pay %5,5’e yükselmiştir. Aynı yıllarda turizmin ihracat içindeki payı %11,2’den %28’e; dış ticaret açığını kapatma payı ise %6,5’den %79,2’ye çıktığı görülmektedir (Bahar ve Kozak, 2005).

Turizm, hizmetler sektörünün alt sektörlerindendir. Bu nedenle GSYH’de turizmin payı incelenerek, bu sektörün ekonomi açısından yeri ve önemi değerlendirilebilir. Tablo 6’da 2001-2014 yıllarında Türkiye turizm gelirlerinin GSYH içindeki paylarını ve ihracata oranlarını göstermektedir. Tablo 6 incelendiğinde turizm gelirlerinin GSYİH içindeki payının 2000-2014 arasında sürekli bir artış gösterdiği görülmektedir. Bu artış ile Türkiye’de turizme verilen önemin ve turizme dair çalışmaların arttığı görülebilmektedir. 2000 yılında turizm gelirlerinin GSYİH içindeki payı 2,9 iken; 1,4’lük artışla 2014 yılında 4,3’e ulaşmıştır.

Tablo 6: 2001-2014 Yılları Arası Turizm Gelirlerinin GSYH İçindeki Payı ve İhracat Oranı

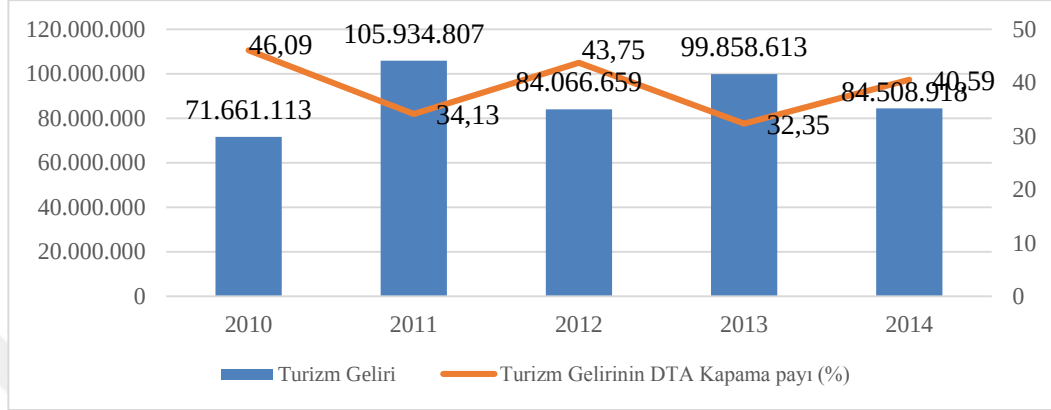
	Turizm Gelirleri	Turizm Gelirlerinin GSYH İçindeki Payı	Turizm Gelirlerinin İhracata Oranı
2001	10 450 728	5.3	32.1
2002	12 420 519	5.4	33.9
2003	13 854 866	4.5	28.2
2004	17 076 606	4.4	25.2
2005	20 322 112	4.2	24.7
2006	18 593 951	3.5	19.7
2007	20 942 500	3.2	17.3
2008	25 415 067	3.4	16.6
2009	25 064 482	4.1	20.8
2010	24 930 997	3.4	18.3
2011	28 115 692	3.6	20.8
2012	29 007 003	3.7	19.2
2013	32 308 991	3.9	21.3
2014	34 305 903	4.3	21.8

Kaynak: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği.

Türkiye’de turizm gelirlerinin dış ticaret açıklarını kapatma noktasındaki payı önem arz etmektedir. Bu konuda Türkiye Seyahat Acentaları Birliği verilerine bakıldığında 2010 yılında turizm gelirlerinin dış ticaret açıklarını kapatma payı %46,09 iken, bu oranın 2014

yılında %40,59'a gerilediği görülmektedir. 2011 ve 2013 yıllarında ise turizm gelirlerinde meydana gelen beklenmeyen artış ile dış ticaret açıklarını kapatmada olumlu bir etkisi olduğu görülmektedir.

Şekil 1: Turizm Gelirlerinin Dış Ticaret Açıklarını Kapama Payı

Kaynak: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (Erişim Tarihi: 27.11.2015).

Türkiye’de turizm sektörünün ekonomik ve sosyal hayata katkılarından biri de yarattığı iş istihdamıdır. Turizm sektörü, hızlı bir şekilde iş yaratma kapasitesinin yanı sıra, en az maliyetle iş yaratma açısından istihdam yatırımlarında ilk sırada yer almaktadır. TÜİK ve Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) tarafından hazırlanan istihdam ve işsizlik verileri ülke genelinde 1,2 milyon civarında turizm çalışanının bulunduğunu ve bu çalışanların büyük bölümünün konaklama ve yiyecek içecek hizmetleri sektörlerindeki işletmelerde istihdam edildiğini göstermektedir (AKTOB, 2014).

Tablo 7 incelendiğinde, 1983 yılında 218 bin kişi olan çalışan sayısının 2013 yılında 1 milyon 200 binin üzerinde olduğu görülmektedir. Türkiye turizminde son otuz yıllık süreçte turizm sektöründe çalışan sayısında görülen artışı, sektörün gelişip büyümesine bağlamak mümkündür.

Tablo 7: Turizmde Çalışan Sayısı (Oteller ve Lokantalar)

Yıllar	Turizmde Çalışan Sayısı (Bin Kişi)	Yıllar	Turizmde Çalışan Sayısı (Bin Kişi)
1983	218	2008	1.058
1993	574	2009	1.131
2003	847	2010	1.177

2004	872	2011	1.178
2005	949	2012	1.206
2006	1.001	2013	1.298
2007	1.067		

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu ve Sosyal Güvenlik Kurumu verilerinden derlenmiştir (Erişim Tarihi: 10.01.2016).

Türkiye turizminin ağırlıklı olarak faaliyet gösterdiği bölgelerin başında Marmara, Akdeniz ve Ege Bölgeleri ve illeri gelmektedir. Bu bölgelerde turizmin mevsimlik etkisi istihdam üzerinde farklı sonuçlara neden olmaktadır. Özellikle konaklama sektörü toplam istihdam üzerinde yaz mevsiminde daha fazla iken, bu oran kış mevsiminde yaz mevsimine oranla daha düşük istihdam yaratmaktadır. Tablo 8’de turizm istihdamının il ve bölgelere göre dağılımı gösterilmektedir. Tabloda İstanbul ve Antalya illerinin dağılımındaki yüzdelik oranları, diğer il ve bölgelere oranla daha fazla olduğu görülmektedir. Turizm istihdamının bu bölgelerde yoğunluk kazanması nedeniyle yapılacak yatırımlar da doğru orantılı olarak bu bölgelere yapılmaktadır.

Tablo 8: Turizm İstihdamının İl ve Bölgelere Dağılımı (%)

İller	Oteller ve Lokantalar Toplamı	Oteller Toplamı
İstanbul	27,62	16,81
Antalya-Isparta-Burdur	12,97	37,18
Muğla-Aydın-Denizli	7,64	13,65
Ankara	7,24	6,61
İzmir	6,03	3,74
Bursa- Eskişehir-Bilecik	5	2,28
Kocaeli-Sakarya-Düzce-Bolu-Yalova	4	2,11
Balıkesir-Çanakkale	2,28	2,15
Adana-Mersin	2,93	1,29

Samsun-Tokat-Çorum- Amasya	2,37	1,47
Trabzon-Ordu- Giresun-Rize-Artvin- Gümüşhane	3,45	2,75
Diğer İller	19,13	9,97

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden derlenmiştir
(Erişim Tarihi: 12.01.2016).

Tabloda 9’da 2000 yılından 2013 yılına kadar olan süreçte yatırımların birçoğunun önemli turizm merkezlerinin başında yer alan İstanbul ve Antalya illerinde olduğu görülmektedir. İstanbul ve Antalya illerinden sonra Muğla, Ankara ve İzmir illeri gelmektedir.

Tablo 9: Yatırımların Önemli Merkezlere Dağılımı

İller	2000-2003	2010-2013
İstanbul	8,41	17,18
Antalya	40,19	12,58
Muğla	15,89	5,83
Ankara	4,67	2,15
İzmir	3,74	4,6
Aydın	3,74	2,76
Diğer	23,36	55,90

Kaynak: Türkiye Turizminin Yapısal Sorunları, Erol Karabulut,
Yayınlanmamış Araştırma, 2012.

Türkiye’de 1980’li yıllarda toplam turizm işletme sayısı 600 civarında ve yatak sayısı 50 binlerin altında seyretmekteydi. Turizm sektöründe yapılan büyük yatırım hamleleri sonucunda, Türkiye turizm sektörünün, 2014 yılında 4 binin üzerinde tesis sayısı ve 1 milyonun üzerinde yatak sayısına ulaştığı görülmektedir. Yaşanan olumsuzluklara rağmen turizm sektöründe yatırımlar devam etmektedir. 2015’in dokuz aylık verilerinde 171 yeni proje için 2,6 milyar liralık yatırım teşviki alındığı, dolayısıyla 40 bin yatak kapasitesinin daha turizm sektörüne ekleneceği sonucuna varılmıştır (TÜRSAB, 2016).

Tablo 10: 2000-2014 Turizm İşletme ve Turizm Yatırım Belgeli Tesisler, Oda ve Yatak Sayısı

Turizm İşletme Belgeli Tesisler				Turizm Yatırım Belgeli Tesisler		
Yıllar	Tesis	Oda	Yatak	Tesis	Oda	Yatak
2000	1824	156.367	325.168	1300	113.452	243.794
2001	1980	175.499	368.148	1240	107.262	230.248
2002	2124	190.327	396.148	1138	102.972	222.876
2003	2240	202.339	420.697	1130	111.894	242.603
2004	2357	217.664	454.290	1151	118.883	259.424
2005	2412	231.123	483.330	1039	128.005	278.255
2006	2475	241.702	508.632	869	123.326	274.687
2007	2514	251.987	532.262	776	112.541	254.191
2008	2566	268.633	567.470	772	113.487	258.287
2009	2625	289.383	608.765	754	103.119	231.456
2010	2647	299.621	629.465	877	114.771	252.984
2011	2783	319.319	668.829	922	122.364	267.900
2012	2870	336.447	706.019	960	126.592	273.877
2013	2980	357.440	749.299	1056	139.928	301.862
2014	3131	384.454	807.316	1117	145.648	309.559

Kaynak: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (Erişim Tarihi: 16.01.2016).

AKTOB tarafından hazırlanan “2023’e Doğru Türkiye’de Turizmin 100 Yılı” araştırmasında, turizm sektörünün yapısı, büyüklüğü ve ekonomiye katkısı ile turizm ve konaklama sektörünün sosyo- ekonomik etkilerinin incelendiği raporda turizm ile ilgili birtakım bulgular aşağıdaki şekilde özetlenmektedir (AKTOB, 2014):

- Turizm sektörü, ekonomi de yer alan 54 sektörü doğrudan etkisi altına almaktadır,
- Turizm sektörü, yıllık 26 milyar dolarlık satın alma yapmaktadır,
- Turizm sektörü, tarım ve hayvancılıktan yıllık 2 milyar dolarlık alım yapmaktadır,
- Turizm sektörü, seyahat organizasyonlarına, yıllık 4,8 milyar dolarlık katkı sağlamaktadır,

- Turizm sektörü, gıda ve içecek üretiminde yıllık 4 milyar dolarlık uyarma yapmaktadır,
- Turizm, gayrimenkul sektörü üzerinde yıllık 1 milyar dolarlık uyarma yapmaktadır,
- Turizm, enerji sektöründe yıllık 1 milyar dolarlık canlanma yaratmaktadır,
- Konaklama tesisleri tarafından, yıllık 9 milyar dolarlık satın alma yapılmaktadır,
- Konaklama sektörü, ekonomiye yıllık net 11 milyar dolar katkı sağlamaktadır,
- Otellerdeki yıllık et tüketimi, Türkiye yıllık et üretiminin %10'unu oluşturmaktadır,
- Otellerde, yıllık süt tüketimi, Türkiye yıllık süt üretiminin %2'sini kapsamaktadır,
- Türkiye'de bulunan işletmelerin %9'u turizm sektöründe yer almaktadır,
- Türkiye'de, sigortalı çalışanların sayısının %6-7'si turizm sektöründe bulunmaktadır,
- Türkiye'de yapılan ücret ödemelerinin %5'i yani yıllık toplam 4 milyar doları turizm sektöründe gerçekleşmektedir,
- Turizmde yapılan maddi yatırımların %50'si Antalya ve İstanbul'da gerçekleşmektedir,
- Türkiye turizm gelirleri, 150 milyar dolarlık ihracatın %20'sine ulaşmaktadır,
- Turizm sektörü, Türkiye'deki 32 sektör içinde, en az yatırımla en çok iş yaratan 18. sektör olmaktadır,
- Turizm sektörü, kredi kartı harcamasında %5'lik paya sahiptir,
- Türkiye, İspanya'dan sonra paket tur pazarında dünyada 2. sırada yer almaktadır,
- Türkiye, turizm sektöründeki 1,2 milyon çalışan sayısı ile Avrupa'da 5. Sırada yer almaktadır.

2.3. Turizm Hareketlerinde Geleceğe Yönelik Beklentiler

Literatüre bakıldığında turizmin gelecekte yaşayabileceği değişimler üzerine birçok öngöründe bulunulmuştur.

Bu konuda Kozak vd., (2009) yaptıkları çalışmada turizm hareketlerinde geleceğe ilişkin beklentiler konusunda aşağıdaki öngörülerde bulunmuşlardır:

- *Turist Sayısı Artmaya Devam Edecek*; gelecek yıllarda turist sayısı ve turizm gelirleri açısından Afrika bölgesinin gelişme göstermesi beklenmektedir. Yapılan tahmin çalışmalarında, Avrupa bölgesinden sonra ikinci sıraya yerleşecek Doğu Asya/Pasifik bölgeleri uluslararası turist sayılarında belirleyici olacaktır

➤ *Gezme-Görme İsteği Artacak*; turizm etkinliklerine daha yoğun bir şekilde katıldıkları bilinen insanların, eğitim ve kültür düzeyinde gözlenen yükseklik, sürekli hareket etme ve yeni yerler görme isteği ile orantılıdır. Gelecek dönemlerde eğitim düzeyinin daha da yükseleceğini öngören araştırmalar sonucu turizm hareketlerine daha çok kişinin katılacağı söylenebilir.

➤ *Spor Turizmi Gelişecek*; Avrupa ve dünya futbol karşılaşmaları ile uluslararası düzeyde düzenlenen olimpiyatlarda, bazı ülkeler ev sahibi, bazıları da katılımcı ya da izleyici olarak spor karşılaşmalarında yerlerini alacaklardır. Bunun sonucunda uluslararası turizm hareketleri daha da yoğunlaşacaktır.

➤ *Turizm Çeşitlenecek*; uluslararası turizm hareketlerinde pazar bölümlendirilmesine gidilecek, artan turizm talebinde farklılıklar meydana gelecektir. Bu farklılıklar şu şekilde sıralanabilir:

- Şehir turları yaz ve kıyı turizmine oranla daha hızlı gelişecek,
- Grup turlarından çok bireysel seyahatler artış gösterecek,
- Yaşlı ve genç turizmi, diğer yaş gruplarına oranla daha hızlı gelişecek,
- Kültürel turlara ve aktivite turlarına katılım artacak,
- Fuar ve kongre turizmine yönelik talep artacaktır.

➤ *Kültür Turizmi Gelişecek*; 1990 dönemi sonrası Doğu Avrupa’da yaşanan ekonomik ve politik değişimler, uluslararası turizmde çeşitliliğe ve bunun sonucunda değişime yol açacaktır. Savaş ve teröre konu olan ülkelerden; Bosna-Hersek, Çek Cumhuriyeti, Romanya ve Rusya kültür turizmi açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Turizm gelirleri açısından önemli gelişme kaydeden ülkelerden; Polonya, Çek Cumhuriyeti, Rusya ve Macaristan’da 2004 yılı sonrası artış gözlemlenmiştir. Bu ülkelerin dış turizm harcamaları bakımından uluslararası turizm verileri içinde de önceki yıllara göre gösterdikleri artış, bu ülke vatandaşlarının önümüzdeki yıllarda önemli bir potansiyel oldukları söylenebilir.

➤ *Avrupa Birliği Turizm Hareketlerini Etkileyecek*; sadece ortak para birimi ve hukuk düzenine geçiş konularıyla sınırlı kalmayan Avrupa Birliği (AB), turizme yönelik aldığı spesifik kararlar ile üye ülke vatandaşlarının Avrupa Birliği sınırları içinde seyahat etmesini sağlamaktadır. Sınır geçişlerindeki vize muafiyeti, psikolojik motivasyonu ile turizme teşvik etmektedir. Para birimindeki ortaklık ise; döviz, bürokratik sorunlar ve

turistlerin satın aldıkları mal ve hizmetlerin karşılaştırmasını kolay bir şekilde yapmaları açısından önem arz etmektedir.

➤ *Geleneksel Turizm Ürünlerine Talep Azalacak*; aşırı derecede ticarileşen deniz-kum-güneş özelliğini barındıran ve bu bölgelerden yorulmuş olan günümüz turistlerinin bu tercihlerinde değişime gidecekleri beklenmektedir. Halen etkisini koruyan paket turların önemini yitirmesi tahmin edilmektedir. Yine de bu turların sağladığı ekonomik kolaylıklar ve güvenlik gibi özellikleriyle bu turlar önemini yitirmeyecektir.

➤ *Akdeniz Bölgesine Yönelik Talep Azalacak*; günümüzde özellikle yaz turizminde kapasitelerini dolduran Akdeniz ülkeleri, 1950’li yıllarda uluslararası turizmde görülmeye başlanmıştır. İlerleyen dönemlerde artan talep sonucu çevre kirliliği gibi faktörler dolayısıyla problemlili bir bölge halini almıştır. Kapasite doluluğu ve çevre kirliliği gibi faktörlerin de etkisiyle ilgi Uzakdoğu, Pasifik ve ABD gibi alternatif turizm bölgelerine doğru ilerlemektedir. Gelecekte bu düşüşün daha da belirginleşeceği öngörülmektedir.

➤ *Üçüncü Yaş Turizmine Talep Artacak*; yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki payının artacağını belirten araştırmacılar, bunun nedenini otomasyonlardaki gelişmelere ek olarak boş zamanlardaki artışı ile gelişmiş ülkelerdeki doğum oranının düşük olmasına bağlamaktadır. Buna bağlı olarak yaşlı nüfus artarken, genç nüfus ta azalma beklenmektedir. Genel olarak gelişmiş ülkelerin talebiyle şekillenen turizmin bu özelliği dikkate alındığında, özellikle gelişmiş ülkelerdeki yaşlı nüfusun turizm talebindeki aktif rolünün artmasına dair görüşler bulunmaktadır. 1990-2000 yılları arasında Avrupa ülkelerinde yaşayan 55-60 yaş grubunda %10, 60-65 yaş grubunda %22 ve 65 yaş üstü yaş grubunda %54 oranında yaşanan turizm talebinin 1990-2000 yılları arasında iç turizmde %80 olduğu görülmektedir.

➤ *Eğitim Turizmi Gelişecek*; en az bir yabancı dil öğrenmek ve iyi bir eğitim almak isteyen genç nüfus, diğer ülkelere gitme eğilimindedir. Ülkelerarası öğrenci değişim programları bu amaçla yapılmış olup, değişim programlarının sayısı her geçen gün artmaktadır. İngiltere ve ABD gibi ülkeler hazırladıkları lisan ve lisansüstü programlarıyla, AB ülkeleri arasında düzenlenen “Erasmus” adlı eğitim programıyla da dünyanın birçok yerinden genç nüfus bu ülkelere yönelmektedir. Bu ülkelerde önemli bir alan haline gelen eğitim sektörü, turizmin de gelişmesini sağlayacaktır.

➤ *Kısa Süreli Seyahatler Gelişecek*; ulaşım araçlarının (havayolu, hızlı tren vb.) sağladıkları kolaylıklar sayesinde ülke dışına yapılan kısa süreli seyahatlerde artış meydana gelmektedir. Avrupa ve ABD arasındaki uçak fiyatlarının ucuzlaması bu bölgelere yapılacak seyahatlerin artmasını sağlayacaktır.

➤ *İnternet Turizm Talebini Etkileyecek*; gelişen teknoloji ve iletişim ağları turizm endüstrisinde değişikliklere yol açacaktır. Bu değişikliklerle, bilgisayar ortamında hazırlanan görsel broşürler, turistlerin gitmek isteyecekleri yerler hakkında ayrıntılı bilgiler almalarını sağlayacaktır. Bilgisayar teknolojisinin olumlu yönleri kadar olumsuz yönlerinin de olacağına işaret eden araştırmacılar bilgisayar ortamında hazırlanan görsel turizm destinasyonlarının, insanların turizm hareketlerine katılmalarını engelleyeceği görüşündedirler.

➤ *Çevre Duyarlılığı Artacak*; turizm hareketlerinde, çevreye duyarlı gelişmeler beklenmektedir. Bu gelişmeler tur operatörleri, turistik kabul edilen ülkeler ile Dünya Turizm Örgütü, Dünya Turizm ve Seyahat Konseyi ile Dünya Çevre Örgütü gibi uluslararası kuruluşlar çevreye duyarlı turizm hareketlerinin teşvik edilmesi amacıyla çalışmalar yapmaktadır. Bu bağlamda AB, sahillerinin temiz tutulması amacıyla mavi bayrak uygulaması başlatmıştır. Yine Alman tur operatörü Tui bu amaç doğrultusunda, satış listesine dâhil ettiği bölgelerin çevreye duyarlılığı konusunda hazırladığı raporları her yılsonunda değerlendirmeye almaktadır. Bu raporlarda düşük performans sergileyen bölgeler satış listelerine alınmamaktadır.

Refah düzeyinin artması, çağın psikolojik baskılarından kurtulma isteği, eğitim ve kültür düzeyinin artması, erken emeklilik olanakları, nüfusun artması gibi etkenler gezip görme isteğini arttıracak ve dünya turizmini belirgin şekilde değiştiren unsurlar olacaktır. Ekonomik, politik, sağlık ve çevresel değişikliklere karşı duyarlı olan turizm endüstrisi yüksek risk taşır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, gelecek dönemlerde kendini gösterebilecek savaş, uluslararası terörizm, yaşanan bölgesel ve ekonomik durgunluklar, politik istikrarsızlıklar, bulaşıcı hastalıklar ve sosyal çalkantılar turizmi kısa ya da uzun vadede olumsuz etkileyebilecektir.

Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB) ve Turistik Otelciler Birliği (TÜROB) tarafından verilen bilgiler doğrultusunda; ihracat gelirlerinin %21,8'ini ve dış ticaret açığının %40,6'sının turizm gelirlerinden sağlandığı ifade edilmektedir. Diğer taraftan

Türkiye’deki konjonktürel duruma rağmen geleceğe yönelik bir düşünüş beklenmemektedir. Bu beklentide Türkiye’nin barışçıl politikaları ve güvenli bir ülke olmasının etkisi olduğu söylenilebilir (Ulusoy ve Bayındır, 2015).

BÖLÜM 3: TERÖR OLAYLARININ TURİZM ÜZERİNE ETKİLERİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Tezin bu bölümünde terörün turizm üzerine etkileri incelenmektedir. Bu bağlamda; terörün uluslararası boyutta turizme etkileri, terörün Türkiye turizmi üzerine etkileri, terörün bölgesel olarak turizm üzerine etkileri ile Türkiye’de yaşanan terör olaylarının turizm üzerine etkileri üzerinde durulmaktadır.

Turizm sektörü hızlı bir şekilde büyüyerek gelişen sektörlerdendir. Turizm sektörü, pek çok ülke gibi Türkiye için de önemli gelir kaynaklarından olarak gelişmektedir. Dünya genelinde refah seviyesinin artışlarının sonucu olarak ülkelerin gelir kaynakları üzerinde oldukça etkili olan turizm sektörü, kırılgan bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla turistlerin bu kırılgan durumdan etkilenmeleri kaçınılmazdır. Turistlerin tercihlerinde belirleyici olan birçok etken bulunmaktadır. Güvenlik kaygısı bu etkenlerin başında yer almaktadır.

Turistlerin güvenlik algısında rol oynayan etkenler; turistlerin yaşadığı olumlu ve olumsuz tecrübeler, arkadaş tavsiyesi ve medyada çıkan haberlerden oluşmaktadır. Bu etmenler, gidilecek yer konusunda belirleyici olmaktadır (Seçilmiş, 2009: 155).

Belli dönemlerde insanların neden seyahat etmedikleri sorusuna cevap olarak güvenlik kaygıları verilebilir. Bu da popüler bir olgu haline gelen seyahatin birtakım engeller ile karşılaştığını göstermektedir (McIntosh vd., 1995: 239).

Turist tatilini nerede ve ne şekilde geçireceğini planlarken yaşanan deneyimlerden veya ikinci elden toplanan bilgilerle ortaya çıkan imaj ile tatil programını belirginleştirmektedir. Turistin gideceği bölgedeki kamu düzeni ile güvenlik imajı tatil bölgesinin seçiminde büyük bir rol oynamaktadır (Seçilmiş, 2009: 153). Tarih, doğal zenginlikler, modern tesisler ve kültürel çekicilik turistik destinasyonlarda belirleyici unsur olsa da turistler güvenlik eksiği olan riskli bölgeleri tercih etmemektedirler (Kuveloğlu, 2004: 142). Terörist faaliyetlerin, turistik ülke ve bölgelerde meydana gelmesi, yankısının yüksek olması ve diğer ülkeleri de etkilemesi açısından turizm bölgeleri teröristlerin hedef noktaları haline gelmektedir.

Son yıllarda özellikle turistlere ve turistik bölgelere yönelen terör eylemlerinin özellikleri aşağıda sıralanmaktadır (Tarlar, 2002: 49; Brunt vd., 2000: 418; Unut, 2000: 171):

- Turistik bir bölgeye veya merkeze yapılan saldırılar tüm ülke ekonomisini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. 11 Eylül Terör Saldırıları sonrası havayolu seyahatleri sadece A.B.D. havayolu şirketlerini değil tüm yerel ekonomiyi olumsuz etkilemiştir.
- Gelişen turizm endüstrisinden elde edilen gelirin yüksek olması, devlet ve ülke yönetimlerinin çok sayıda önlem alarak, terör eylemlerinde turistik tüketicilerin ve bölgelerin korunması gerektiğini göstermektedir. Turizm endüstrisine yapılan terörist saldırılar devlete yöneltilmiş saldırılardır.
- Yazılı ve sözlü basında sıkça yer verilen turistik tüketicilere yönelik terör olayları, teröristler tarafından verilmek istenen mesajın kısa sürede geniş halk kitlelerine ulaşmasını kolaylaştırmaktadır.
- Terör saldırılarında en kolay ilgi toplama yolu bir ülke veya bölgenin doğal güzelliklerine, tarihi yerlerine ve müzelerine zarar vermektir.
- Turistik tüketicilerin, rahat davranamayacağı düşüncesi ile güvenlik önlemlerinin çok sıkı olmayacağı turistik mekânlarda teröristlerin dikkat çekmeden gizlenebilmesi, turizm endüstrisini terörist saldırıların açık hedefi haline getirmektedir.

Turizm endüstrisinden elde edilen gelirin yüksek olması nedeniyle, devletin ve ülke yönetiminin bu konu ile ilgili önlemler alması gerekmektedir. Terör eylemlerinde turistik bölge veya tüketicilerin hedef alınması, terör eylemlerinin bir anlamda devleti hedef aldığını anlamına göstermektedir. Bu bağlamda turizm endüstrisine yapılan saldırılar, devlete yöneltilmiş saldırılar olarak sayılmaktadırlar (Oktayer vd., 2007: 148).

Hükümet üzerine baskı yapmak isteyen terörist gruplar, turistleri yıldırma amacıyla yürüttükleri eylemler sonucu, ülkeye döviz girişlerinin azalmasına ve maliyetlerin yükselmesine neden olmaktadır (Sönmez ve Graefe, 1998: 119).

Terör eylemlerinde turistik bölgelerin hedef alınmasından sonra bölgeye yapılacak seyahatlerin ertelenmesi veya iptal edilmesi, turistik tüketicilerin ortaya koydukları ilk tepkidir. Buna bağlı olarak düşen turizm gelirleri başta ülke ekonomisi olmak üzere, turizm endüstrisinde yer alan birçok turistik işletmeyi olumsuz etkilemektedir (Yılmaz ve Yılmaz, 2005: 47).

Turistik bölgelere yapılan terör eylemleri, yazılı ve sözlü basında sıkça ve detaylı bir şekilde yer aldığı için teröristler tarafından verilmek istenen mesaj kısa sürede geniş halk kitlelerine kolay bir şekilde ulaşmaktadır (Oktayer vd., 2007: 148). Dolayısıyla, ulaştırma ve iletişim alanında meydana gelen teknolojik gelişmeleri kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaları ve uluslararası boyutta olmaları, terörizm ve turizmin ortak özellikleri arasında yer almaktadır (Unur, 2000: 171).

Terör ve terörizmden doğan, işsizlik ya da çatışmalar ile politik istikrarsızlık unsurları ile turizm hareketlerinin oluşumunu ve gelişimini sağlayan ulusal ve uluslararası barış, ekonomik kalkınma ve politik istikrar gibi unsurlar aynı ortam ve zaman diliminde bulunmazlar. Turizm endüstrisinin varlığı, terörizm kavramının yarattığı ortamın tamamen zıttı bir ortamın varlığını gerektirmektedir (Oktayer vd., 2007: 147).

Son yıllarda, ulusal ve uluslararası boyutta birçok etkileri olan terörizm, ülke ekonomilerini de olumsuz etkilemektedir. ABD’de 11 Eylül’de yaşanan terör saldırıları tüm dünyada teröre olan yaklaşımın değişmesine neden olmuştur.

3.1. Terörün Uluslararası Boyutta Turizm Üzerine Etkileri

Terör, işletmelerin faaliyet maliyetlerini yükselttiği için uluslararası ticaret üzerinde olumsuz etkiler meydana getirmektedir. Toplumda gerginlik yaratan terörizm; alışveriş, turizm, ulaşım tercih ve alışkanlıkları gibi unsurlar da satın alma ve üretim yapılarının değişmesine neden olduğu için uluslararası ticareti olumsuz etkilemektedir.

Dış ödemeler bilançosuna ve ulusal gelire katkısı, istihdam artırıcı özelliği turizm dışındaki sektörler üzerindeki etkisi ve özellikle ekonomik getirisi nedeniyle, turizm potansiyeline sahip ülkeler için turizm, rekabete dayalı bir sektör halini almıştır. Ekonomik, sosyal ve politik buhranı hedefleyen terörizm ülkede karmaşa yaratarak bu güvensizlik ortamı ile beraber turizme yönelik girişimleri azaltmaktadır (Oktayer, vd., 2007: 147).

Düzene karşı gelen tüm yapıların ve teröristlerin turizmi oluşturan turistlere olan saldırıları turizm ve turizmi oluşturan diğer kolların tümüne yapılmış sayılmaktadır. Turistlere yapılan terör saldırılarının nedenleri aşağıdaki şekilde açıklanmaktadır (Essner, 2003: 11):

- Turistlere saldırı düzenlemenin kolay olması,
- Farklı sebepler dolayısıyla turistlerin yerel hedeflerden daha cazip hedefler olması,
- Terör saldırılarına maruz kalan turistlerin dünya çapında ilgiye neden olması

Dünyanın birçok ülkesinde, turistlere yönelik yapılan terör saldırıları büyük yankılar uyandırmıştır. ABD ve Avrupa'da 1980'li yıllarda yaşanan terör olayları, dünya genelinde turizm endüstrisinde olumsuz sonuçlara yol açmıştır. Yaşanan terör olayları ve olumsuz sonuçları aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır (Enders vd., 1992: 531):

- Haziran 1985'te Atlantik üzerinde Air India uçağının düşürülmesi sonucu 329 kişinin ölmesi,
- İsrail açıklarındaki Achille Lauro gemisinin kaçırılması sonucu 1 kişinin ölmesi,
- Ekim 1985'te Viyana ve Roma'daki eş zamanlı saldırılar sonucu 18 kişinin hayatını kaybetmesi,
- Nisan 1986'da Trans World Airways (TWA) acentesinin bombalanması sonucu dört kişinin yaşamını yitirmesi,
- Nisan 1986'da Londra Havaalanı Heathrow'a yapılan saldırı,
- Kasım 1987'de düşürülen Kore Havayolları uçağında bulunan 115 kişinin ölümü,
- Aralık 1988'de Lockerbie üzerine düşen Pan Am uçağındaki 270 kişinin ölümü

ETA ayrılıkçı hareketinin 1985-1987 yılları arasında İspanya'da turistik otelleri bombalaması ile Paris'te Orta Doğu'daki siyasi mahkumlar için turistik bölgelere yapılan terör eylemleri, hedeflenen devletler üzerinde baskı yapmak amacıyla gerçekleştirilen saldırılardan bazılarıdır (Enders vd., 1992: 531). Çoğunluğu Avusturalyalı turistlerden oluşan ve 22 ülkeden 202 kişinin hayatını kaybettiği Endonezya'nın Bali kentindeki bombalı saldırı, yakın dönemde büyük etkiye neden olan terör saldırılarından biridir. Yine turistlerin yoğun bir şekilde bulunduğu Bali Adası'nda 2005 yılında meydana gelen terör saldırısında çoğu Endonezyalı 22 kişi hayatını kaybetmiştir. Ekonomisi turizm odaklı olan Bali'ye gelen turist sayısında Ekim 2005'te Ekim 2004'e göre %37 oranında düşüş meydana gelmiştir (Baker ve Coulter, 2007: 249-263). Roma ve Viyana havaalanlarında Aralık 1985'te yapılan saldırı sonucu 20 kişinin ölmesi ve 100 kişinin yaralanması ABD'den Avrupa'ya yapılan seyahat planlarının %19'unun ertelenmesine yol açmıştır (Stork, 2002: 45). Paris'in birçok bölgesinde 13 Kasım 2015 tarihinde yaşanan silahlı ve bombalı saldırılarda yaklaşık 140 kişi hayatını kaybetmiştir.

Turistik bölgelerde meydana gelen terör saldırıları, 6 aydan 1 yıla kadar tekrarlanmadığı takdirde turizm sektörü kendini yenilemektedir. ABD’de yaşanan 11 Eylül saldırılarından sonraki dönemlere ait turist sayıları incelendiğinde de bu sonuca ulaşılmaktadır. Dolayısıyla dünya genelinde yaşanan olumsuz gelişmelere rağmen uluslararası turizm hareketleri canlılığını korumaktadır (Arana ve Leon, 2008: 311).

Dünya çapında turizm talebinde yıkıcı etki yaratan 11 Eylül saldırıları, ABD turizm sektöründe birçok olumsuz etkiye neden olmuştur (Pizam ve Fleischer, 2001:3). Eylül 2001’de uluslararası seyahatler %27 oranında azalırken, ABD’nin GSYİH rakamlarında 30 milyar dolarlık bir düşüş meydana gelmiştir (Yaya, 2009: 494).

Saldırıların sonrası havacılık sektöründe bir hafta içerisinde 2 milyar dolar civarında bir zarar meydana gelmiştir. Saldırıların otelcilik sektöründe %20-50 oranında rezervasyon iptallerine ya da ertelenmesine neden olmuştur. 11 Eylül saldırıları sonrası uçaklarda, havaalanlarında, otobüs terminallerinde, tren istasyonlarında ve limanlarda yolcular ve bagajlar için yeni teknolojiye dayalı güvenlik önlemleri alınmıştır (Goodrich, 2002: 575).

2001 Eylül ayında diğer ülkelerden ABD’ye gelenlerin sayısının 2000 Eylül ayına göre %29 oranında azaldığı görülmektedir (Tarlow, 2002: 48).

Uluslararası ve etkin bir işbirliği olmaksızın, terörizmle mücadele etmek oldukça güçtür (Çaycı, 2007: 61). ABD’de gerçekleşen 11 Eylül saldırılarına kadar AB ülkelerinin terörizme karşı mücadele politikası yetersiz düzeydeydi. Madrid metrosunda Mart 2004 tarihinde gerçekleşen patlamalar sonucu yüzlerce kişinin ölmesi AB’nin terörizmle mücadele seviyesini arttırmasında etkili olmuştur. Terörizmle mücadelede daha fazla işbirliği sağlanması amacıyla oluşturulan düzenlemeler ve kurumlar bu büyük etkinin sonuçlarıdır.

AB ülkeleri tarafından terörizmle mücadele etmek ve bu alanda koordine olmak amacıyla çeşitli politikalar hazırlanmıştır. AB tarafından yayınlanan deklarasyonda; AB ülkelerinin, terörizmle mücadelede uluslararası platformda daha etkin olacağı ve terörizm konusunun sadece iç güvenlik sorunu olmadığı, bu sorunun küresel anlamda ortadan kaldırılması için çalışmalar yapılacağı sinyalleri verilmiştir (Ovalı, 2006: 98-99).

3.2. Terörün Türkiye Turizmi Üzerine Etkileri

Ülke ekonomileri üzerinde, gerek döviz getirisi gerekse de istihdam oluşturma açısından gelir yaratıcı etkileriyle turizm sektörü, önemli sektörlerdendir. Özellikle 21. yüzyılda ekonomilerde, küreselleşme sonucu teknolojik gelişmelerle beraber turizm sektörü daha da önem kazanmıştır. Ancak turizm sektörünü olumsuz etkileyen terör faaliyetleri, turizmin gelişmesindeki önemli engellerin başında gelmektedir. Ülkemizi, yıllardır etkileyen terör, sosyo-kültürel ve ekonomik açılardan değil birçok krize neden olmuştur.

Türkiye’de 1984 yılında başlayan ve giderek şiddetini arttıran terör olgusu, başta Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’nin bir sorunu olarak lokalleştirilse de, bir süre sonra metropol ve turistik şehirleri hedef alan terör saldırıları turizm ve terörizm arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir (Emsen ve Değer, 2001: 67).

1991 yılında yaşanan Körfez Savaşı’nın, Asya krizi ve o dönemdeki terör olayları da yine Türkiye turizminde düşüşe neden olmuştur. Yaşanan olumsuz gelişmeler sonrası rahatlayan Türkiye tekrar gelişme sürecine girmiştir (Aktaş, 2005: 166).

Türkiye için yine ekonomik bir kriz olarak nitelendirilen 1994 yılı, yabancı ziyaretçi harcamalarında meydana gelen yapısal kırılmalara ek olarak, PKK’de turistik hedeflerini arttırmaya başlamıştır (Sivri, 2010: 233).

Türkiye’ye turist yönlendiren acentalara, PKK tarafından gönderilen uyarı mektupları, İspanya’daki ayrılıkçı örgüt Euskadi Ta Askatasuna (ETA)’nın yöntemidir. Türkiye’ye gelen yabancı sayısındaki % 8 oranındaki düşüş 1992-1993 yılları arasında meydana gelmiştir. 1996 yılında PKK’nin kendi kendine uyguladığı ateşkes sonucu, ülkeye gelen yabancı turist sayısında artış olmuştur (Sönmez, 1998: 424).

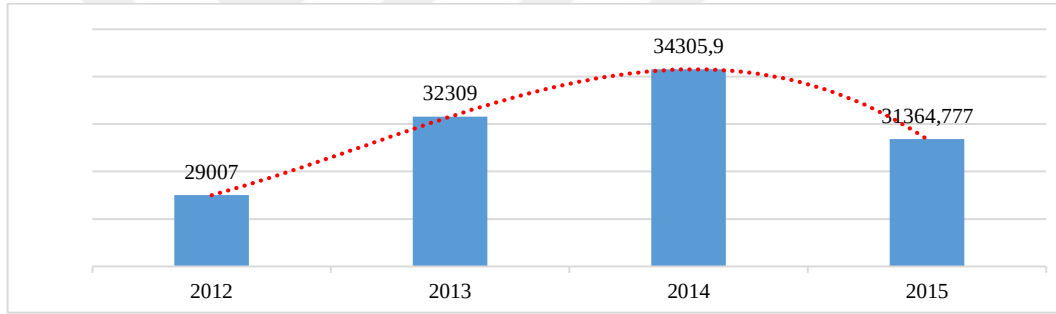
PKK terör örgütü yol açtığı can kaybına ek olarak iki önemli maliyete neden olmuştur vardır. Bu maliyetler şu şekildedir (Keskin, 2010: 373):

➤ *Petrol Gelirleri Kaybı:* Bölgedeki komşuların sahip olduğu zengin petrol kaynakları incelendiğinde, coğrafi özellikleri ile Türkiye’de petrol bulunma olasılığı yüksek olduğu halde bölgede petrol sondajı yapılmaması bölgedeki terör eylemlerinin sonucudur.

➤ *Turizm Gelirleri:* Din turizmi için önemli bir fırsat olan eşsiz güzelliklere sahip Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu'nun ikliminin, kar turizmi için kullanılamaması turizm gelir kayıplarındandır.

Şekil 2’de 2012-2015 yılları arası Türkiye turizm gelirleri (milyon dolar) yer almaktadır. Şekil 2 incelendiğinde Türkiye turizm gelirlerinin 2012 yılından 2014’ün sonuna kadar arttığı ancak 2015’te çok sert bir şekilde düştüğü görülmektedir. Bu düşüşe, 2015 yılında meydana gelmiş olan terör olaylarının da sebep olduğu düşünülmektedir. Bu açıdan son yıllarda ortaya çıkan küresel çapta terör olaylarının tüm dünyadaki insanları ve devletleri tehdit etmesiyle korku psikolojisinin hâkim olmasının yanı sıra hükümetlerin, ülkelere giriş çıkışlara ilişkin almış oldukları önlemler ve olağanüstü hal ilanları turizm faaliyetlerinin azalmasına neden olmuştur.

Şekil 2: 2012-2015 Yılları Arası Türkiye Turizm Gelirleri (Milyon Dolar)

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, Merkez Bankası, Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerinden derlenmiştir (Erişim Tarihi: 17.11.2015).

Tablo 11’de Türkiye’de 2001-2015 Yılları Arası Turist Sayısı ve Turizm Gelirleri yer almaktadır. Tabloya göre her yıl artış gösteren turist sayısına bağlı olarak artan turizm gelirlerinin özellikle 2015 yılında yaşanan terör olayları ve siyasi krizlerin etkisiyle düşüş gösterdiği görülmektedir. Yaşanan terör olayları ve siyasi krizlerin etkisiyle turistlerin ortalama harcamalarında da düşüş yaşandığı görülmektedir. 2014 yılında 828 dolar olan ortalama harcama 2015 yılında 756 dolar olarak gerçekleşmiştir.

**Tablo 11: Türkiye’de 2001-2015 Yılları Arası Turist Sayısı
Ve Turizm Gelirleri**

Yıllar	Turist Sayısı	Turizm Geliri (Dolar)	Kişi Başı Ortalama Harcama (Dolar)
2001	13 450 125	10 450 728	777
2002	15 214 514	12 420 519	816
2003	16 302 053	13 854 866	850
2004	20 262 640	17 076 606	843
2005	24 124 501	20 322 112	842
2006	23 148 669	18 593 951	803
2007	27 214 988	20 942 500	770
2008	30 979 979	25 415 067	820
2009	32 006 149	25 064 482	783
2010	33 027 943	24 930 997	755
2011	36 151 328	28 115 692	778
2012	36 463 921	29 007 003	795
2013	39 226 226	32 308 991	824
2014	41 415 070	34 305 903	828
2015	41 617 530	31 464 777	756
2016 ¹	5 107 553	4 066 384	796

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden derlenmiştir
(Erişim Tarihi: 10.04.2016).

Türkiye’nin tüm bölgelerindeki turist sayısı ve geceleme sayıları ile turizm sektörü Türkiye ekonomisine büyük oranda katkı sağlamaktadır. Özellikle Marmara Bölgesi, Akdeniz Bölgesi ve Ege Bölgesi’ne gelen turistlerden elde edilen gelirlerin toplam turizm gelirleri içerisindeki yeri büyüktür.

3.2.1. Terörün Türkiye’deki Bölgeler Üzerine Etkileri

Bu bölümde, Türkiye’nin tüm bölgelerinde 2005-2014 yılları arası turist sayıları ve turistlerin geceleme sayıları incelenmektedir. 2015 yılı turist sayıları ve turistlerin

¹ 2016 yılı 1. çeyrek verileri kullanılmıştır.

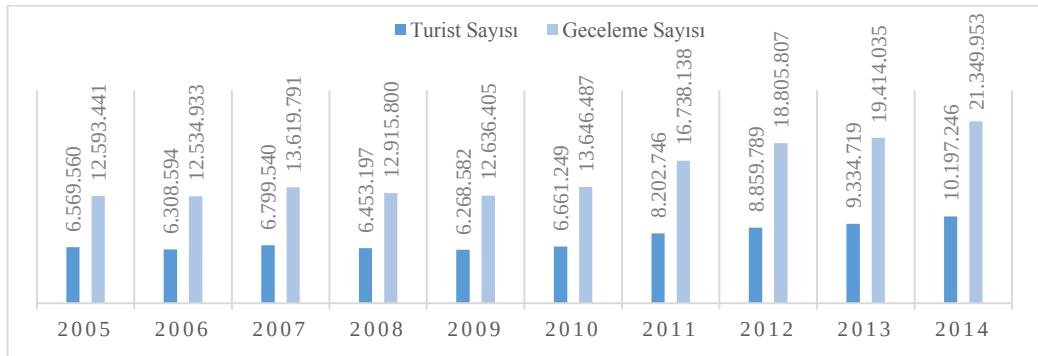
geceleme sayıları Türkiye İstatistik Kurumu tarafından açıklanmadığı için şekillerde yer almamaktadır. Ayrıca Türkiye'ye gelen yabancıların milliyetlerine ve yıllara göre dağılımları ele alınarak, Türkiye'de yaşanan terör olayları ve turizm gelirleri ile turist sayıları üzerine etkilerine yer verilmektedir.

3.2.1.1. Marmara Bölgesi

Türkiye'de sanayi, sanat, ulaşım vb. alanlarda önemli bir konuma sahip olan Marmara Bölgesi, turizm sektöründe de öncelikli bir konumda yer almaktadır. Marmara Bölgesi turizm sektöründe turist sayısı ve turizm gelirleri açısından ilk sırada yer almaktadır. Marmara Bölgesi'nde özellikle İstanbul iline çok fazla turist gelmektedir. Dolayısıyla Marmara Bölgesi'nin, turizmde sektöründe ilk sırada yer almasının nedeni büyük ölçüde İstanbul iline bağlanabilmektedir.

Şekil 3'te, Marmara Bölgesi'nin İşletme Belgeli Tesislerde konaklayan turist sayıları ve geceleme sayıları yer almaktadır. Verilere göre, Marmara Bölgesi'nin 10 milyonun üzerinde turist sayısına ve 21 milyonun üzerinde geceleme sayısına sahip olduğu görülmektedir. Bu verilerdeki oranların yüksekliği daha öncede belirtildiği üzere İstanbul iline yapılan seyahatler ile açıklanabilmektedir.

Şekil 3: 2005-2014 Yılları Arası Marmara Bölgesi Geceleme ve Turist Sayıları

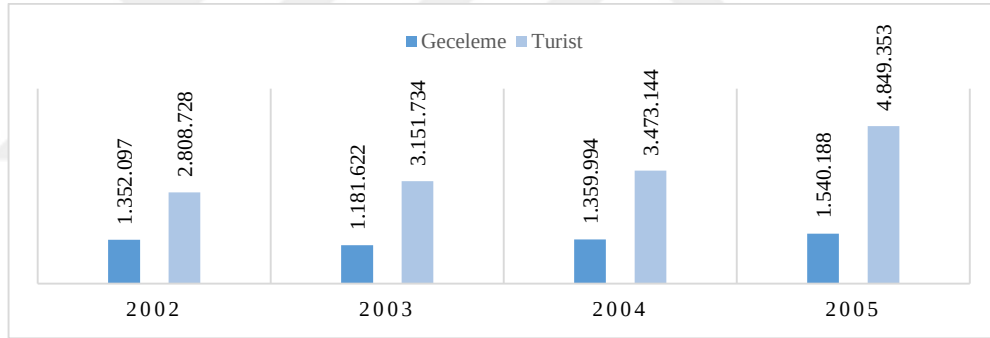
Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden derlenmiştir (Erişim Tarihi: 12.04.2016).

Dünyadaki önemli metropol şehirleri arasında yer alan İstanbul tarihi yapısı ile turistlerin dikkatini çekmektedir.

2003 yılında İstanbul'da Neve Şalom ve Beth İsrail sinagogları terör saldırılarına maruz kalmıştır. Olaydan kısa bir süre sonra da Beyoğlu'ndaki İngiltere Başkonsolosluğu ve Levent'teki HSBC Bank'a yönelik gerçekleştirilen bombalı saldırılar, farklı terör

örgütlerinin farklı türdeki terör saldırılarının örneklerindendir. 2003 yılında yaşanan bu terör saldırılarının İstanbul turizmi üzerine Şekil 4'te yer almaktadır. Şekil 4 incelendiğinde 2002 yılını takip eden 2003 yılında geceleme sayısında ciddi bir düşüş görülmektedir. Yaşanan terör saldırıları, turistlerin güvenlik kaygıları nedeni ile seyahat tercihlerini etkilemektedir. Bu terör saldırılarının daha sonra tekrar etmemesi nedeniyle turistlerin güvenlik kaygılarının kalktığı ve geceleme sayısında tekrar yükseliş meydana geldiği görülmektedir. İstanbul'da yüzlerce kişinin ölümü ve yaralanmasıyla sonuçlanan bu terör saldırıları turizm endüstrisine olduğu kadar Türkiye'nin imajına da zarar vermiştir. Saldırı sonrası İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) tatil edilirken, büyük şehirlerde ve havaalanlarındaki güvenlik önlemlerinin artırılması ile de saldırıların maddi ve manevi kayıplarını önleyebilmek için çaba sarf edilmiştir (Yılmaz ve Yılmaz, 2005: 51).

Şekil 4: 2002-2005 Yılları Arası İstanbul'da Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Turist ve Geceleme Sayıları

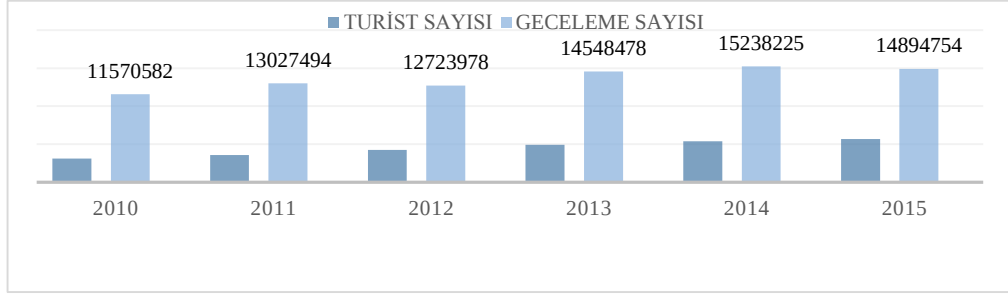

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir (Erişim Tarihi: 12.04.2016).

2003 yılından sonra, 2015 yılında yaşanan terör saldırıları da İstanbul turizminde olumsuz etkilere yol açmıştır.

Şekil 5'te, İstanbul ili 2010-2015 turist sayıları, Ocak-Haziran ayları verileri yer almaktadır. Türkiye turizminin önemli turist destinasyonlarından olan İstanbul ili turist sayısında her geçen yıl artış göstermektedir. 13 Ocak 2016'da İstanbul Sultanahmet'te gerçekleştirilen canlı bomba saldırısı sonucunda yaşamını yitiren sivil insanların olması can güvenliği sorununu yeniden gündeme getirmiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin turizm açısından güvenli bir ülke olma imajı zedelenmiş olup turizm açısından tercih edilme noktasında geri planda kalmıştır.

Şekil 5: İstanbul İli 2010-2015 Ocak-Haziran Ayları Turist ve Geceleme Sayıları

Kaynak: Türkiye Otelciler Federasyonu, İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir (Erişim Tarihi: 12.04.2016).

Türkiye Otelciler Birliği (TÜROB) tarafından Ocak-Haziran ayları verileri doğrultusunda, İstanbul'da turist destinasyonlarında büyük sıkıntıların olduğu belirtilmiştir. Özellikle İstanbul'da Taksim bölgesinde yer alan otellerin doluluk oranları %40-45, Laleli'de %30 ve Anadolu yakasında %20 civarında düşüş göstermiştir (Bayındır, 2016).

İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından aktarılan verilere göre; 2016 yılının Şubat ayında İstanbul'a gelen turist sayısında %7,9'luk bir düşüş ile 674.465 olduğu ifade edilmiştir. Türkiye Otelciler Birliği (TÜROB)'nin STR Global raporlarından derlediği veriler doğrultusunda, 2016 yılında en sıkıntılı destinasyonun İstanbul olduğu belirtilmiştir. İstanbul'daki otel doluluk oranlarının önceki yılın aynı dönemine oranla %11 düşerek, %48,7 olduğu ifade edilmiştir. Otel doluluk oranları bir önceki yıl %54,7 oranında gerçekleşmiştir. Sultanahmet saldırısında ölenlerin, Avrupalı turist olması dolayısıyla İstanbul bütün Avrupa destinasyonlarında en büyük düşüşü yaşayan ikinci destinasyon olmuştur (Turizm Gazetesi, 2016).

Tablo 12: 2015-2016 İstanbul’a Gelen Yabancı Ziyaretçi Sayıları (Ocak-Şubat)

	TÜRKİYE		İSTANBUL		2015’E GÖRE DEĞİŞİM ORANI (AYLIK)	2014’E GÖRE DEĞİŞİM ORANI (KÜMÜLATİF)
	2015	2016	2015	2016		
OCAK	1.250.941	1.170.333	691.496	692.172	0,1	0,1
ŞUBAT	1.383.343	(Açıklanmadı)	732.202	674.465	-7,9	-4,0

Kaynak: Türkiye Otelciler Federasyonu (Erişim Tarihi: 12.04.2016).

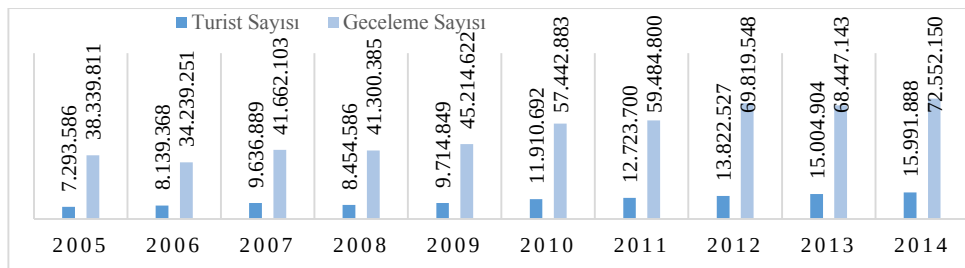
Dünyanın en büyük tur operatörlerinden biri olan Touristic Union International (TUI) tarafından yapılan açıklamada İstanbul’da Alman turistlere yönelik yaşanan terör saldırısı sonrasında Türkiye’yi tercih eden Alman turistlerin rezervasyonlarında ciddi düşüşler olduğu ifade edilmiştir. Rezervasyonların İstanbul ilinde % 40 oranında düştüğü belirtilmiştir (Turizm Güncel Gazetesi, 2016).

3.2.1.2. Akdeniz Bölgesi

Marmara Bölgesi’nden sonra en fazla turist çeken ikinci bölge Akdeniz Bölgesidir. Özellikle Antalya iline yapılan turist destinasyonları ile büyük oranda turizm geliri elde edilmektedir. Antalya ili Türkiye turizminin toplam yatak kapasitesinin ve yabancı turistlerin üçte birini kapsamaktadır (Turizm Güncel Gazetesi, 2016).

Şekil 6’da 2005-2014 yılları arası Akdeniz Bölgesi geceleme ve turist sayılarının yer aldığı her sene artış olduğu görülmektedir. Özellikle 2011 yılında 59 milyonun üzerinde olan turist sayısının büyük oranda artış 2012 yılında turist sayısının 69 milyonun üzerine ulaştığı görülmektedir.

Şekil 6: 2005- 2014 Yılları Arası Akdeniz Bölgesi Geceleme ve Turist Sayıları

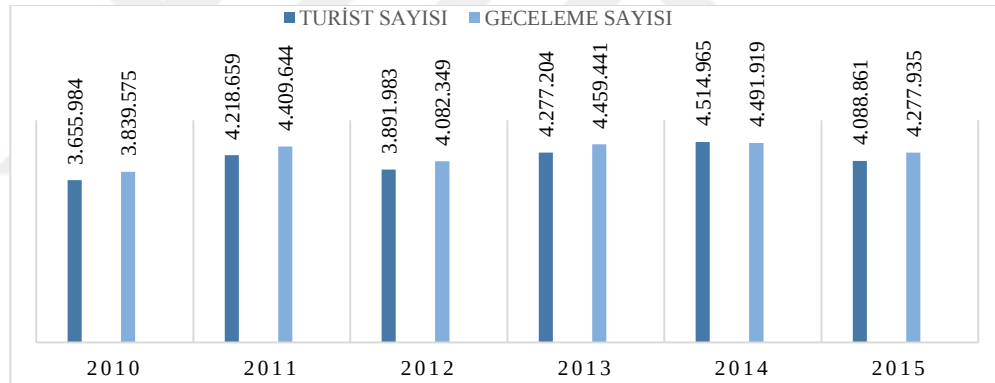

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden derlenmiştir (Erişim Tarihi: 13.04.2016).

Antalya ili Türk ekonomisinin lokomotif sektörü olan turizmin, başarılı olmasında öncelikli konumdadır.

Şekil 7’de de görüldüğü üzere Antalya ilinde son beş yılın Ocak-Haziran ayları arası turist destinasyonlarında yaşanan düşüş Rusya-Türkiye arasında yaşana uçak krizinin sonuçlarındandır. İstanbul ilinden sonra Türkiye turizminde önemli bir yere sahip olan Antalya özellikle Rus turistlerin daha çok tercih ettiği turistik illerin başında gelmektedir. 2010-2014 yılları arasında Türkiye’ye gelen Rus turistlerin sayısının gösterildiği tabloda, 2014 yılında yaklaşık 4,5 milyon Rus turist destinasyonundan söz etmek mümkündür. Ancak 2015 yılında Rusya-Türkiye arasında yaşanan sorunlara bağlı olarak turist sayısı, düşerek hedeflenen turist sayısının altında kalmıştır. Bu da jeopolitik öneme sahip Türkiye’nin komşu ülkelerde yaşanan olumsuzluklardan etkilenebildiğini göstermektedir.

Şekil 7: Antalya İli 2010-2015 Ocak-Haziran Ayları Turist ve Geceleme Sayıları

Kaynak: Türkiye Otelciler Federasyonu, Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir (Erişim Tarihi: 13.04.2016).

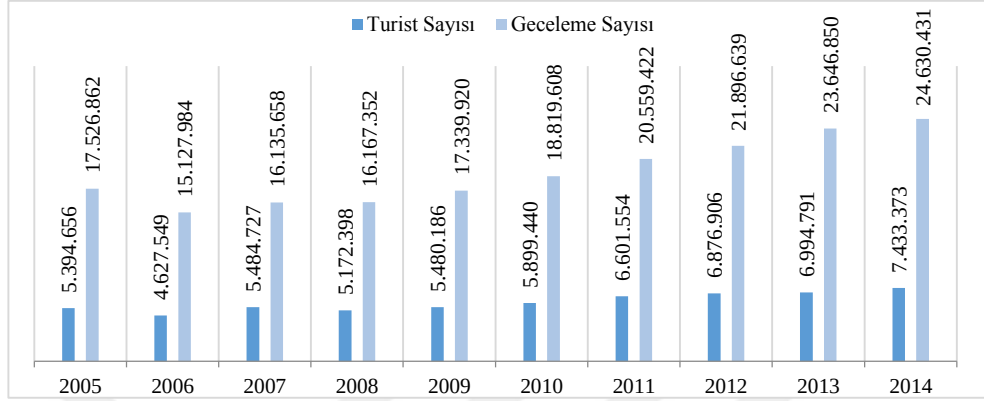
3.2.1.3. Ege Bölgesi

Ege bölgesi, gerek kitle turizmi gerekse tarihi yerleriyle ilgi çekmektedir. Ege Bölgesi’nde özellikle İzmir ve Muğla illeri Türkiye’nin önemli turizm merkezlerindendir. İzmir ili ayrıca Türkiye’nin İstanbul ve Ankara illeri gibi metropol şehirleri arasında yer almaktadır.

Türkiye’nin turistik bölgeleri arasında 3. sırada yer alan Ege Bölgesi’nin 2005-2014 yılları arası turist ve geceleme sayılarının yer aldığı tabloya göre, yıllar itibariyle turist sayılarında ve turistlerin geceleme sayılarında artış olduğu görülmektedir. 2005 yılında 5 milyonun üzerinde olan turist sayısının 2014 yılında 7 milyonun üzerinde olduğu

görülmektedir. Ayrıca 2005 yılında 17 milyonun üzerinde olan geceleme sayısının da 2014 yılında 24 milyonun üzerinde geceleme sayısı ile artış yaşandığı görülmektedir.

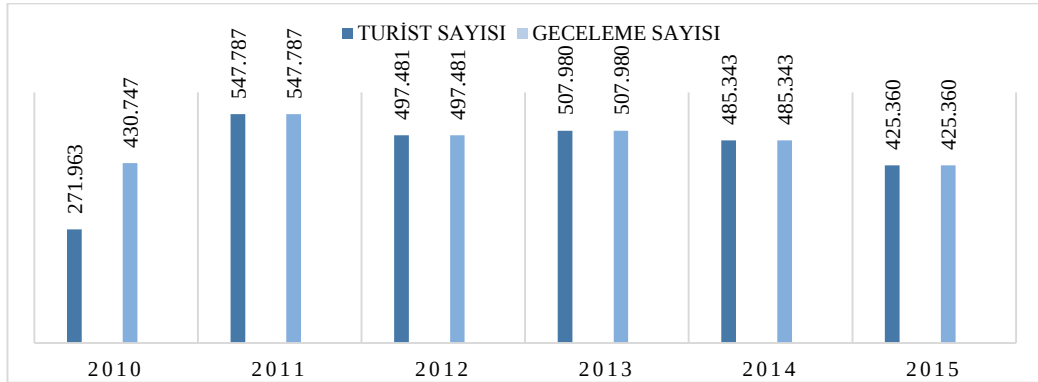
Şekil 8: 2005-2014 Yılları Arası Ege Bölgesi Geceleme ve Turist Sayıları

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden derlenmiştir (Erişim Tarihi: 13.04.2016).

Terör saldırıları İstanbul ve Ankara’da yaşanmış olsa da, İzmir ili de bu olumsuzluklardan etkilenmektedir. Yaşanan terör saldırıları sonrası, diğer büyük turizm illerinde olduğu gibi İzmir ilinin de son beş yıldaki Ocak-Haziran ayları turist ve geceleme sayıları incelenmiştir. Şekilde 9’ da görüldüğü gibi İzmir ili içinde 2010-2015 Ocak-Haziran ayları arasındaki turist sayılarındaki düşüş ciddi boyuttadır.

Şekil 9: İzmir İli 2010-2015 Ocak-Haziran Ayları Turist ve Geceleme Sayıları

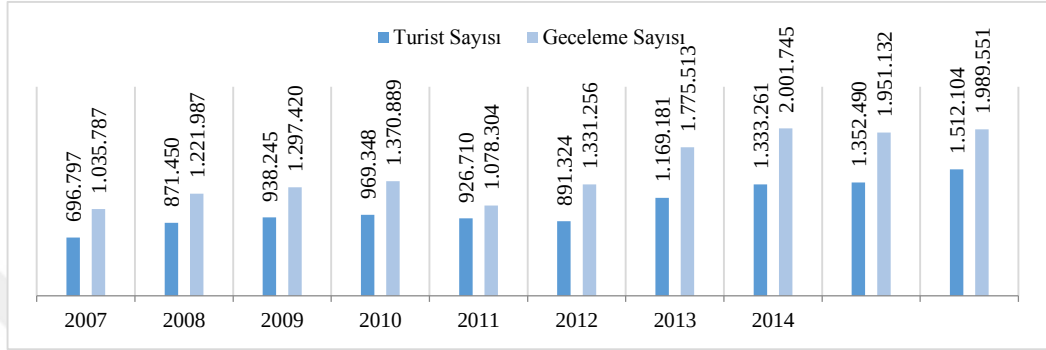
Kaynak: Türkiye Otelciler Federasyonu, İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir (Erişim Tarihi: 15.04.2016).

3.2.1.4. Karadeniz Bölgesi

Karadeniz Bölgesi, özellikle tabi güzellikleri ile dikkat çekmektedir. Ayrıca, Karadeniz Bölgesi tarihi yerleri (manastır, kral mezarları) ile de turizm geliri elde eden bölgelerimiz arasında yer almaktadır.

Şekil 10’da görüldüğü üzere, 2010 yılından sonra, turist sayısı ve turistlerin geceleme sayılarında büyük oranda artış görülmektedir. 2005 yılında 700 bini bulan turist sayısı, 2014 yılında 1 milyonun üzerinde iken geceleme sayısı 2005’e oranla 2014 yılında yaklaşık 1 milyon daha fazla artmıştır.

Şekil 10: 2005-2014 Yılları Arası Karadeniz Bölgesi Geceleme ve Turist Sayıları

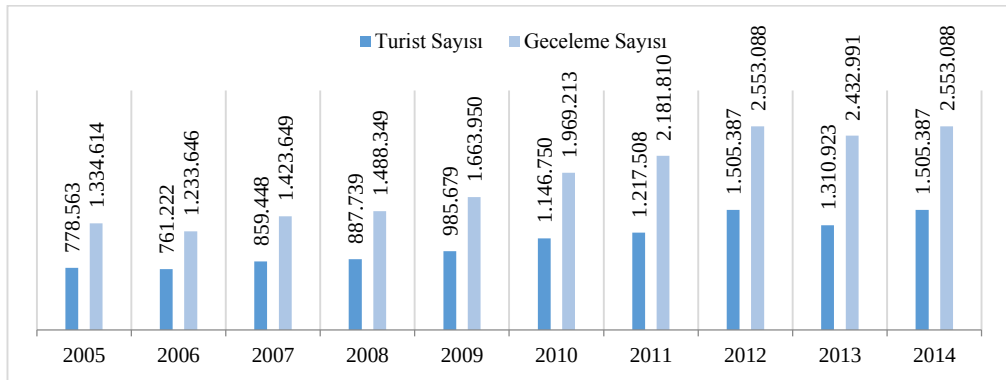
Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden derlenmiştir (Erişim Tarihi: 15.04.2016).

3.2.1.5. İç Anadolu Bölgesi

İç Anadolu Bölgesi dini turizmin ağırlıklı olarak faaliyet gösterdiği bölgelerimiz arasında yer almaktadır. Ayrıca yer altı ve antik dönem kentleri de bölgenin turizm faaliyetlerinde ön plana çıkmaktadır.

2005-2014 yılları arasında İç Anadolu Bölgesi turist ve geceleme sayılarının yer aldığı Şekil 11’de, son yıllarda 2 milyon geceleme ve 1 milyonun üzerinde turist sayısı ile turizm sektöründe İç Anadolu Bölgesi’nin önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir.

Şekil 11: 2005-2014 Yılları Arası İç Anadolu Bölgesi Geceleme ve Turist Sayıları

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden derlenmiştir (Erişim Tarihi: 16.04.2016).

Özellikle İstanbul ve Ankara gibi metropol şehirlerde yaşanan terör saldırıları birçok turistik ilde olumsuz etkilere yol açmıştır. Bu illerin başında gelen İstanbul'u, Antalya ve İzmir gibi turistik iller takip etmektedir. Türkiye Otelciler Federasyonu (TÜROFED)'ten alınan veriler ile hazırlanan şekillerde, turist sayılarının son beş yıldaki Ocak-Haziran ayları geceleme sayıları gösterilmektedir. Bu veriler doğrultusunda, Türkiye turizmini olumsuz etkileyen faktörlerin başında gelen güvenlik kaygısının, turist sayıları üzerindeki olumsuz etkileri görülebilmektedir.

Ankara'da ise otel doluluk oranları Ocak 2016'da bir önceki yılın aynı dönemine oranla %9,6'lık düşüşle %50 olmuştur. Günlük satılan oda bedeli ise 79,6 Euro olarak, 2015 yılına göre %1,7'lik düşüş göstermektedir (Turizm Gazetesi, 2016). Ankara diğer büyük illere oranla, turistik faaliyetlerde çok fazla etkili olmadığı halde, yaşanan terör saldırıları iç turizm hareketliliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

3.2.1.6. Doğu Anadolu Bölgesi

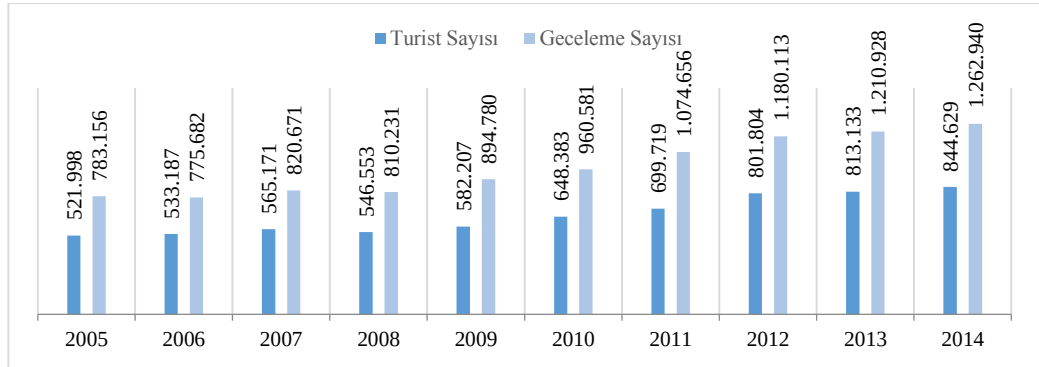
Doğu Anadolu Bölgesi, coğrafi yapısı, tarihi yerleri ve doğal güzellikleri ile dikkat çekmektedir. Bölgede yer alan Türkiye ve Avrupa'nın en büyük dağı olan Ağrı Dağı, Türkiye'nin en büyük gölü olan Van Gölü ve birçok medeniyetin izlerini taşıyan tarihi kentleri ile önem arz etmektedir.

Terör olaylarının ağırlıklı olarak yaşandığı iki bölgeden biri olan Doğu Anadolu Bölgesi, yaratılacak güven ortamıyla kış turizminden faydalanabilmek için elverişli iklim özelliklerine sahip bölgelerimizin başında gelmektedir.

Sanayi ve ticaretin gelişmesi için devletin ekonomik alanda yapmış olduğu girişimlerin, terör olaylarının yoğun olarak yaşandığı Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde sonuç vermesi, orta ve uzun vadede gerçekleşmesi beklenmektedir. Turizm ile beraber kısa vadede bölgede ekonomik hareketlilik sağlanacağı için turizmi ön plana çıkarmak gerekmektedir. Ülke içinde seyahatin, diğer pahalı turistik seyahatlere kıyasla daha avantajlı olması aynı zamanda ülkenin batı bölgelerine bir alternatif yaratarak zenginleşen seçenekler ile rekabetin ülke iç turizmini yüksek seviyelere çıkartabilmesi, bölgenin iç turizmde taşıdığı potansiyeli göstermektedir (Seçilmiş ve Ünlüönen, 2009: 73).

2005-2014 yılları arası turist ve geceleme sayılarının yer aldığı Şekil 12'de, özellikle son yıllarda yaşanan artış, bölgenin turizm potansiyeline dikkat çekmektedir.

Şekil 12: 2005-2014 Yılları Arası Doğu Anadolu Bölgesi Geceleme ve Turist Sayıları

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden derlenmiştir (Erişim Tarihi: 16.04.2016).

3.2.1.7. Güneydoğu Anadolu Bölgesi

Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Doğu Anadolu Bölgesi gibi dikkate çekici bir coğrafi yapıya sahip olmasının yanı sıra, dini turizmin merkezlerinden olan bölgelerimiz arasında yer almaktadır. Dünyada birçok turistini ilgisini çeken Nemrut Dağı'nın bölgede yer alışı, kentlerinde tarihi evlerin ve yapıların olması bölgenin Türkiye turizminde önemli bir konumda yer almasını sağlamaktadır. Ancak yaşanan terör olayları, bölgenin turizm sektöründe gelişmesini engellemektedir.

Türkiye'de son 30 yıldır yaşanan güvenlik sorunu dolayısıyla iç turizm verilerine bakıldığında Doğu ve Güneydoğu illerinin yeterince turist çekemediği görülmektedir. Türkiye iç turizmini olumsuz etkileyen terör, günümüzde sürekliliğini korumaktadır. Büyük alt yapı ihtiyacı, sabit yatırımlar, devlet desteğini ve katkısını gerektiren turizm, ancak kamu yönetimi tarafından düzenlenebilecek ve koordine edebilecek boyutta dev bir ekonomik ve sosyal faaliyetler bütünüdür (Olalı, 1990: 32).

Sosyo-kültürel yapısıyla geçmişten günümüze kültür ve inanç turizminin merkezi haline gelebileceği düşünülen Güneydoğu Anadolu bölgesinde, turizmi geliştirme amacıyla yapılan çalışmalara rağmen, 1980'lerden bu yana bölgede yaşanan terör olayları nedeniyle istenilen hedeflere ulaşılmamıştır. Bu nedenle bölgenin potansiyeli değerlendirilememiştir.

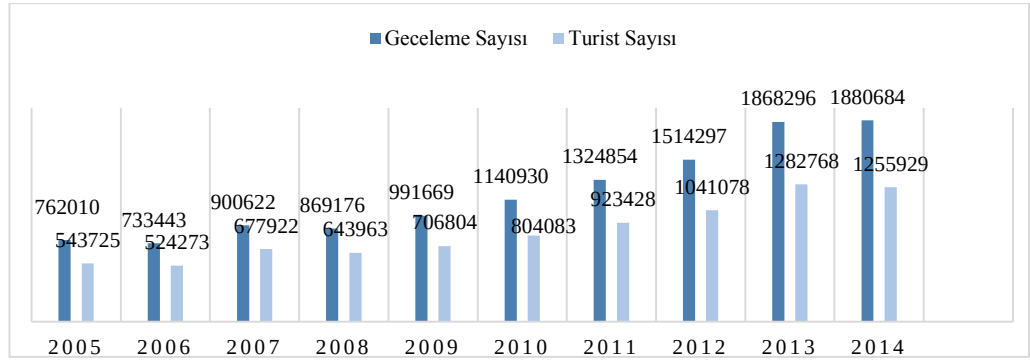
Bölge kültürel mirasının korunmasına yönelik çalışmalar ile bölgenin sahip olduğu turizm potansiyelinin tanıtımı, değerlendirilmesi ve korunmasına yönelik çalışmaların hazırlanıp yürütülmesi amacıyla GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'na bağlı, Kültür ve

Turizm Koordinatörlüğü kurulmuştur. Bu doğrultuda sağlanan 12 milyon Euro tutarındaki katkı; GAP İdaresi Uluslararası İlişkiler Genel Koordinatörlüğü, Avrupa Birliği-GAP Bölgesel Kalkınma Programı-Kültürel Mirasın Geliştirilmesi Projesi için sağlanmıştır. Gelecekteki politikalara, programlara, bütçelere ve planlara çerçeve oluşturmak amacıyla “Entegre Stratejik Eylem Planı (ESEP)” doğrultusunda; Mardin’de Mardin ili için kültür ve inanç turizmini canlandırmak amacıyla Deyrulzafaran Manastır’ının restorasyon çalışmaları, Halfeti ve Rum Kale’nin turizm etkinliğinin artırılması projesinin tanıtımı ve Gaziantep ilinde Zeugma için yapılan çalışmalar bu amaçlardır (GAP İdaresi Başkanlığı Faaliyet Raporu, 2006: 2-13-46-47).

Son yıllarda, Türkiye İstatistik Kurumu’nun verilerine bakıldığında özellikle çözüm süreci olarak adlandırılan 2012’den 2015’in yaklaşık ikinci yarısına kadar seyreden süreçte turist sayısında artışlar görülmüştür. 2005-2014 yılları arasında Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde işletme belgeli konaklama tesislerinde, turistlerin geceleme sayılarını gösteren Şekil 13 incelendiğinde, turizm işletme belgeli konaklama tesislerinde yıllar itibariyle artış olduğu görülmektedir. Özellikle 2012 yılından sonra çözüm sürecinin de etkisiyle turistlerin geceleme sayılarında ciddi bir artış meydana gelmiştir. Ancak son dönem yaşanan terör saldırıları sonrası bölgede turizm hareketlerini engelleyici olaylar yaşanmaktadır. Türkiye’de, son dönemde yaşanan terör olayları ve saldırıları sonrası birçok hükümet vatandaşlarına turizm destinasyonları konusunda uyarılarda bulunmaktadır.

İngiliz Hükümeti’nin vatandaşlarına Türkiye’ye yapmayı düşündükleri seyahatleri ertelemeleri hususunda uyarılarda bulunmasının nedeni, yaşanan terör saldırılarının devam etmesi ihtimalinin olmasıdır. Özellikle Şırnak, Mardin, Şanlıurfa, Gaziantep, Kilis, Hatay, Siirt, Tunceli, Hakkâri ve Diyarbakır illerine yapılması düşünülen gezilerin sakıncalı olduğu belirtilmektedir (Turizmde Bu Sabah, 2016).

Şekil 13: 2005-2014 Yılları Arası Güneydoğu Anadolu Bölgesi Geceleme ve Turist Sayıları

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden derlenmiştir (Erişim Tarihi: 16.04.2016).

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaşanan sosyo-politik huzursuzluğun olmaması durumunda bölgenin gelişmişlik düzeyi daha yüksek olabilirdi ve bu bölgelerin ekonomilerine katkısı da daha fazla olabilirdi (Tosun vd., 2003: 152).

3.2.2. Terörün Türkiye'ye Gelen Yabancılar Üzerindeki Etkileri

Türkiye'nin konjonktürel açıdan terör ve turizm ilişkisine bakıldığında, terörün turizme etkisi gelecekte de günümüzdeki etkilerine benzerlik gösterecektir (Aksü, 1997: 23).

Ülke içerisinde meydana gelebilecek olumsuz gelişmeler nedeniyle yabancı turist sayısında azalmaların oluşması muhtemeldir. Dolayısıyla bu durum, ülkenin turizm gelirlerini azaltıcı bir faktör olarak ortaya çıkacaktır. Terörizmin ülke sınırları dışından gelen yabancı turistlerin üzerinde daha yıkıcı etkilerinin olabileceği muhtemel görülmektedir (Drakos ve Kutan, 2001: 1).

Tablo 13'te yer alan Türkiye turizminde son 15-20 yıllık verilere bakıldığında özellikle 1997 yılındaki turist sayısının bir önceki yıla göre %13 artışından sonra 1998 ve 1999 yıllarında turist sayılarında anormal bir düşüş yaşanmıştır. Bu yüksek düşüşün en önemli sebepleri arasında o yıllardaki terör olaylarının artmasının yanı sıra batı kamuoyunda ve mediasındaki terör örgütünün Türkiye imajına ilişkin karalama kampanyalarının direk ya da dolaylı olarak desteklenmesi olarak görülmektedir. Söz konusu karalamalar sonucunda Türkiye turizm sektöründe bazı ülkelerin, örneğin Almanya'nın yaklaşık %40-50, Fransa'nın %25, Belçika'nın %30 civarında rezervasyon iptalleri yaşanmıştır. Diğer taraftan 1999 yılında en çok turist çeken bölge olan Marmara bölgesinde yaşanan deprem

sonucunda ülke ekonomisinde birçok sektörün maliyeti artmış ve ayrıca turizm sektörü de bundan olumsuz etkilenmiştir.

Tablo 13 :Türkiye’ye Gelen Yabancıların Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Kişi Sayısı	Yabancı Turistlerden Elde Edilen Turizm Gelirleri (1000 Dolar)	Artış Oranı (%)
1997	9.689.004	-	13
1998	9.752.697	-	1
1999	7.487.285	-	-23
2000	10.428.153	-	39
2001	11.618.969	7.386.246	11
2002	13.256.028	9.235.506	14
2003	14.029.558	10.141.116	6
2004	17.516.908	13.061.118	25
2005	21.124.886	15.725.813	21
2006	19.819.833	13.918.757	-6
2007	23.340.911	15.936.347	18
2008	26.336.677	19.612.296	13
2009	27.077.114	19.063.702	3
2010	28.632.204	19.110.003	6
2011	31.456.076	22.222.454	10
2012	31.782.832	22.410.365	1
2013	34.910.098	25.322.291	10
2014	33.059.187	27.778.026	-5
2015	36.837.900	25.438.923	11

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, Merkez Bankası, Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerinden derlenmiştir (Erişim Tarihi: 10.03.2016).

2000 yılı Türkiye için hem ekonomi açısından bir canlanma hem de bir çöküş olarak görülmekteydi. Yaşanan Marmara depremi sonucunda Türkiye’nin dış politikasında

olumlu gelişmeler yaşanmış ve “güçlü ekonomiye geçiş ve ekonomi programı” çerçevesinde yapısal reformlara yer verilmiştir. Yapılan bu reformlar ve hükümetteki istikrar sonucunda dolaylı olarak turizm sektöründe gelişmeler yaşanmıştır (Merkez Bankası, 2001).

2012-2015 yılları arasında turizm gelirleri ve yıllara göre değişim oranlarının gösterildiği Tablo 14’te, özellikle 2015 yılı turizm gelirlerinin 2014 yılına oranla % 9,3’lük düşüş ile son üç yıldaki en büyük düşüşün yaşandığı görülmektedir.

Tablo 14: 2012-2015 Türkiye Turizm Gelirleri ve Yıllara Göre Değişim Oranları

	2012	2013	2014	2015
Turizm Gelirleri (Dolar)	29.007.007	32.308.991	34.305.903	31.464.777
Turizm Gelirlerinin Yıllara Göre Dağılımı	11,4 (2012-2013)	6,2 (2013-2014)	-9,3 (2014-2015)	

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, Merkez Bankası, Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerinden derlenmiştir (Erişim Tarihi: 06.03.2016).

Tablo 15’te Milliyetlerine Göre 2012-2014 Yılları Arası Türkiye’ye Gelen Turist Sayıları yer almaktadır. Turizm destinasyonlarında, 2012-2014 yılları arasında Türkiye’yi en fazla tercih eden turistlerde, ilk sırayı ortalama 5 milyon turist sayısı ile Almanlar almakta olup, ikinci sırada ortalama 4 milyon turist sayısı ile Ruslar yer almaktadır. Türkiye’yi en çok tercih eden turist sıralamasında 2,5 milyon ile İngiliz turistler ise üçüncü sırada bulunmaktadır.

Tablo 15: Milliyetlerine Göre 2012-2014 Yılları Arası Türkiye’ye Gelen Turist Sayıları

Ülkeler	2012	2013	2014
Almanya	5.028.745	5.041.323	5.250.026
Rusya	3.599.925	4.269.306	4.479.049
İngiltere	2.456.519	2.509.357	2.600.360

Kaynak: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (Erişim Tarihi: 14.03.2016).

Özellikle Alman ve Rus turistlerin çok fazla rağbet gösterdikleri Türkiye, 2015 yılında yaşanan siyasi kriz ve terör saldırılarından olumsuz etkilenmiştir. Turist destinasyonları

üzerinde önemli etkenlerin başında gelen güvenlik kaygısı, bu durumu açıklamaktadır. Tablo 16' da, 2010-2015 yılları arası Türkiye'ye gelen Alman turist sayısı verilmektedir. 2010 yılından 2015'e kadar, Türkiye'ye gelen Alman turist sayısında her sene bir önceki yıla oranla, artış görülmektedir. 2016 yılında Alman turist sayısında 6 milyona ulaşması beklenirken, yaşanan terör saldırıları sonrası, Alman turist sayısı beklentileri karşılamamaktadır.

Tablo 16: 2010-2015 Yılları Arası Türkiye'ye Gelen Alman Turist Sayıları

YIL	ALMAN TURİST SAYISI
2010	4.385.263
2011	4.826.315
2012	5.028.745
2013	5.041.323
2014	5.250.036
2015	5.580.792

Kaynak: Türkiye Otelciler Federasyonu (Erişim Tarihi: 17.03.2016).

Türkiye'ye gelen turistler içinde 2. sırada yer alan Rus turistler, Türkiye ve Rusya Federasyonu arasında, 24 Kasım 2015'te yaşanan uçak krizi sonrası, tatil destinasyonlarında özellikle tercih ettikleri Antalya iline yaptıkları seyahatlerde düşüş yaşanmıştır. Bu bağlamda Rusya Federasyonu'nun vatandaşlarına, Türkiye'ye yapacakları seyahatler konusunda basında yayınlanan olumsuz görüşleri, Rus turistlerin tercihlerinde değişikliğe neden olmuştur.

Tablo 17'de görüldüğü üzere 2010-2015 yılları arası Türkiye'ye gelen Rus turist sayısında 2015 yılında 2014 yılına oranla yaklaşık bir milyonluk düşüş olduğu görülmektedir. Bu da yaşanan terör olaylarının yanı sıra, siyasi krizlerin de turist destinasyonlarında etkili olduğunu göstermektedir.

Tablo 17: 2010-2015 Yılları Arası Türkiye'ye Gelen Rus Turist Sayıları

YIL	RUS TURİST SAYISI
2010	3.107.043
2011	3.468.214
2012	3.599.925
2013	4.269.306

2014	4.479.049
2015	3.649.003

Kaynak: Türkiye Otelciler Federasyonu (Erişim Tarihi: 17.03.2016).

Tablo 18’de, Türkiye’de yaşanan terör olayları ve siyasi krizlerin sonucunda Türkiye’ye gelen turist sayılarının 2015 yılı Şubat ayı ile 2016 yılı Şubat ayları değişim oranlarında da görüldüğü üzere, yaşanan olumsuzluklar turist destinasyonlarını etkilemektedir.

Tablo 18: Milliyetlerine Göre 2015-2016 Yılları Arası Şubat Ayında İstanbul’a Gelen Turist Sayıları

SIRA NO	ÜLKE İSMİ	2016 YILI ŞUBAT AYINDA GELEN KİŞİ SAYISI	2015 YILI ŞUBAT AYINDA GELEN KİŞİ SAYISI	DEĞİŞİM ORANI %
1	ALMANYA	126.065	119.903	5,1
2	İRAN	120.298	89.334	34,7
3	IRAK	64.538	36.969	74,6
4	İNGİLTERE	55.664	53.654	3,7
5	FRANSA	52.577	53.300	-1,4
6	ABD	47.826	47.894	-0,1
7	UKRAYNA	45.024	38.458	17,1
8	HOLLANDA	40.292	37.351	7,9
9	S. ARABİSTAN	38.867	36.496	6,5
10	RUSYA FEDERASYONU	33.687	63.714	-47,1
11	İTALYA	31.882	42.237	-24,5
12	SURİYE	29.068	31.976	-9,1
13	AZERBEYCAN	25.517	35.238	-27,6
14	KUVEYT	24.535	26.089	-6,0
15	GÜNEYKORE	24.045	41.273	-41,7
16	ÇİN	23.756	27.333	-13,1
17	TÜRKMENİSTAN	20.977	21.330	-1,7
18	AVUSTURYA	18.014	18.400	-2,1
19	LÜBNAN	17.126	13.124	30,5
20	BELÇİKA	16.768	16.253	3,2

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı (Erişim Tarihi: 17.03.2016).

3.3. Türkiye’de Yaşanan Terör Olayları ve Turizm Üzerine Etkileri

Günümüzde genel olarak gelişen ekonomilerde turizm sektörünün ülke gelirleri içindeki payı gittikçe artmaktadır. Dünya Turizm Örgütü (WTO) bu konuda ülkelerin bölgesel ve uluslararası turist sayısı ile uluslararası turizm gelirlerini, ziyaret edilen bölgelerdeki

harcamaları ayrıca en çok gidilen şehirleri; yılda dörder aylık veriler halinde raporlamaktadır. Bu raporlardan 2013-2014 yılları verileri Tablo 19’da gösterilmektedir.

Tablo 19 incelendiğinde turizm gelirlerinde dünya sıralamasında ABD toplamda 350,1 milyar dolar ile ilk sırada yer alırken, Türkiye toplamda 57,4 milyar dolarla 10. sırada yer almaktadır. Turizm gelirlerinin 2013 ve 2014 yılları karşılaştırmasına bakıldığında ise, %10’un üzerinde Çin Halk Cumhuriyeti ve Birleşik Krallık en fazla artış gösterirken, en fazla düşüş %8 ile Tayland’da görülmektedir. Yine Tablo 19’a göre uluslararası turizm gelirlerinde en fazla turist destinasyonlarının olduğu bölgenin Avrupa olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye’de Türkiye İstatistik Kurumu, Merkez Bankası, Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın ortak istatistik verilerine göre 2012-2015 yılları arası Türkiye turizm gelirleri de milyon dolar cinsinden Tablo 19’da görülmektedir.

Tablo 19: Uluslararası Turizm Gelirleri Ülke Sıralaması (2013-2014 Milyar Dolar)

SIRA	ÜLKE	DTÖB	2014 UTG	2013 UTG	TOPLAM
1	ABD	K. AMERİKA	177,2	172,9	350,1
2	İSPANYA	AVRUPA	65,2	62,6	127,8
3	ÇİN HALK CUM.	ASYA	56,9	51,7	108,6
4	FRANSA	AVRUPA	55,4	56,7	112,1
-	MAKKAO	ASYA	50,8	51,8	102,6
5	İTALYA	AVRUPA	45,5	43,9	89,4
6	BİRLEŞİK KRALLIK	AVRUPA	45,3	41	86,3
7	ALMANYA	AVRUPA	43,3	41,3	84,6
8	TAYLAND	ASYA	38,4	41,8	80,2
-	HONG KONG	ASYA	38,4	38,9	77,3
9	AVUSTRALYA	OKYANUSYA	32	31,2	63,2
10	TÜRKİYE	AVRUPA	29,5	27,9	57,4
TOPLAM			677,9	661,7	1339,6

Kaynak: DTÖ (Dünya Turizm Örgütü), (2014) raporundan derlenmiştir (Erişim Tarihi: 21.12.2015).

Türkiye’de 2001-2014 yılları arasında yaşana terör saldırılarının turist sayısı ve turizm gelirlerine etkisi, Tablo 20’de görülmektedir. 2001 ve 2014 yılları arasında yaşanan 9

terör saldırısının yaşandığı yıllarda, turist sayısına ve turizm gelirlerine yansıyan olumsuz etkilerini, bir sonraki yılda artan turist sayısı ve turizm gelirlerinde görmek mümkündür. Örneğin; 2006 yılında yaşanan terör saldırısında, 23 milyonun üzerinde olan turist sayısı, önceki yıl 24 milyon turist sayısının üzerindedir. 2006 yılında turizm gelirlerinde yaşanan düşüşü, 2005 yılında 20 milyon doların üzerinde olan turizm gelirinin, 2006 yılında 18 milyon dolara düşmesi ile açıklanabilmektedir.

Tablo 20: 2001-2014 Yılları Arasında Yaşanan Terör Saldırılarının Turist Sayıları ve Turizm Gelirlerine Etkisi

Yıllar	Tarih	Yaşanan Terör Olayları	Turist Sayısı	Turizm Geliri (1000 Dolar)
2001	3 Ocak	İstanbul Şişli Emniyet Müdürlüğü	13 450 125	10 450 728
	10 Eylül	İstanbul Gümüşsuyu Saldırısı		
2002	-	-	15 214 514	12 420 519
2003	15 Kasım	İstanbul Saldırıları	16 302 053	13 854 866
	20 Kasım			
2004	-	-	20 262 640	17 076 606
2005	-	-	24 124 501	20 322 112
2006	9 Mart	Van Saldırısı	23 148 669	18 593 951
2007	22 Mayıs	Ankara Saldırısı	27 214 988	20 942 500
2008	-	-	30 979 979	25 415 067
2009	-	-	32 006 149	25 064 482
2010	31 Ekim	İstanbul Saldırısı	33 027 943	24 930 997
2011	-	-	36 151 328	28 115 692
2012	11 Eylül	Sultangazi Saldırısı	36 463 921	29 007 003
2013	1 Şubat	A.B.D Ankara Büyükelçiliği Saldırısı	39 226 226	32 308 991
2014	-	-	41 415 070	34 305 903

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerinden derlenmiştir.

2015 yılında yaşanan terör olayları sonrasında, turist sayısı ve turizm gelirlerinin 2014 yılının aynı aylarındaki verilerle karşılandığı Tablo 21’de gösterilmektedir. 6 Ocak 2015 yılında yaşanan terör saldırısı sonrası turizm gelirlerinde önceki yılın aynı ayına göre düşüş yaşandığı görülmektedir. Söz konusu düşüşlerin, 2015 yılının 20 Temmuz ve 10 Ekim tarihlerinde de olduğu ve düşüşlerin yaşanan terör saldırılarının etkisiyle meydana

geldiğini söylemek mümkündür. Ayrıca 2014 ve 2015 yıllarına ait veriler incelendiğinde terör olaylarının yaşandığı aylarda turist sayılarında azalma olduğu görülmektedir.

Tablo 21: 2015 Yılı Yaşanan Terör Olayları, Turist Sayıları ve Turizm Gelirleri

Aylar	Tarih	Yaşanan Terör Olayları	2015 Yılı Turist Sayısı	2015 Yılı Turizm Geliri (1000 Dolar)	2014 Yılı Turist Sayısı	2014 Turizm Geliri (1000 Dolar)
Ocak	6 Ocak 2015	İstanbul	1.250.941	1.625.5	1.146.815	1.520.4
Şubat	-	-	1.383.343	1.427.3	1.352.184	1.442.3
Mart	-	-	1.895.940	1.816.0	1.851.980	1.845.2
Nisan	-	-	2.437.263	1.863.8	2.652.071	2.103.3
Mayıs	-	-	3.804.158	2.719.4	3.900.096	3.146.4
Haziran	-	-	4.123.109	3.150.5	4.335.075	3.726.2
Temmuz	20 Temmuz 2015	Suruç	5.480.502	3.683.0	5.214.519	3.705.7
Ağustos		-	5.130.967	4.742.4	5.283.333	4.946.7
Eylül		-	4.251.870	3.868.8	4.352.429	4.202.1
Ekim	10 Ekim 2015	Ankara	3.301.194	3.381.4	3.439.554	3.965.3
Kasım	-	-	1.720.554	1.797.3	1.729.803	2.098.8
Aralık	-	-	1.464.791	1.389.3	1.580.041	1.603.6

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerinden derlenmiştir (Erişim Tarihi: 15.03.2016).

Yaşanan terör olayları ve Rusya ile yaşanan uçak krizi sonrası, darboğaza giren turizm sektörü, 2016 yılında turist sayısında kayıp yaşamak istememektedir. Türkiye turizminde, yatak kapasitesinin 1,1 milyona ulaşması, devam eden 40 bin yataklık yatırımlar ve 1 milyondan fazla sigortalı çalışanın olması, turizm sektörünün ülke ekonomisinde önem arz ettiğini göstermektedir. 2015 yılını yaşanan olumsuzluklara rağmen, yaklaşık 36,2 milyon turist ve yüzde 1,6'lık kayıpla kapatan turizm sektörü, TÜRSAB başta olmak üzere birçok turizm kuruluşu tarafından hazırlanan hasar tespit raporları ile çözüm önerileri için mevcut hükümete görüşlerde bulunmaktadır.

TÜRSAB tarafından hazırlanan 2016 yılı turizm sektörünün hasar tespit raporu ve mevcut hükümete yollanan çözüm önerileri mektubunda aşağıdaki konulara değinilmiştir (TÜRSAB, 2016):

- 2015'te Türkiye'ye gelen turist sayısında %1,6'lık düşüş yaşandığı, dolayısıyla turizm, 32 milyar dolar seviyesinin altına gerilediği belirtilmektedir. En çok

düşüşün, Rus turist destinasyonlarında yaşandığı, yabancıların 2015 yılında kartla yaptığı konaklamalarda, harcamaları dolar bazında % 6 gerilediği tespit edilmiştir.

- Dünyada, 2015'te uluslararası turist sayısında, rekor kırıldığı, turistlerin, kur volatilitesi ve güvenlik kaygısıyla gelişmiş ülkeleri tercih ettikleri belirtilmiştir.
- 2016 yılı için hedef, Rusya'nın açığını kapatacak yeni destinasyonlar ve daha çok harcama yapacak turist çekmek olmalıdır. Dolayısıyla, ABD'den 1 milyon, Latin Amerika'dan 500 bin turist hedeflenmesi gerektiği vurgulanmaktadır.
- Yerli turisti hareketlendirmek için, etkili erken rezervasyon kampanyaları amaçlanmalıdır.
- Tüm turizm hizmetlerinde KDV oranı %8'e düşürülüp, SGK primlerinde 2016 yılına özel indirim sağlanmalıdır.
- Vergi ödemelerinde 1 yıl erteleme sağlanmalıdır.

Başta TÜRSAB olmak üzere, turizm örgütlerinin çözüm önerileri talepleri doğrultusunda, mevcut hükümet tarafından hazırlanan 2016 Yılı Turizm Eylem Planı aşağıdaki şekildedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2016):

1. Madde: Tüm dünyadan Türkiye'ye turist getiren A Grubu Seyahat Acentalarına uçuş başına destek verilmesi hükümete bağlanmıştır. Buna göre, 1 Nisan-31 Mayıs 2016 tarihleri arasında, tüm ülkelerden turist getiren A Grubu Seyahat Acentalarına uçuş başına 6 bin dolar verilecektir.

2. Madde: Türkiye'ye turist getiren A Grubu Seyahat Acentalarına kredi garanti fonu teminatı ile kredi kullanma imkânı sağlanacaktır. Önceki yıl, bu destekten yararlanacak firmalara için turist getirecek ülke sayısı 13 olarak belirlenmişken, 2016'da bu destek sayısı 26 ülkeye çıkacaktır. Böylece, Azerbaycan, Belarus, Kazakistan, Özbekistan, Rusya Federasyonu, Türkmenistan, Almanya, Avusturya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İsviçre, Polonya, Macaristan, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Norveç ve Romanya'dan kendi kredi başvuru tarihinden bir önceki yıl en az 400 bin turist getiren A Grubu Seyahat Acentalarına kredi garanti fonu kefalet desteğiyle 100 milyon TL'ye kadar kredi imkânı sağlanacaktır.

3. Madde: İhtiyaç duyulduğunda Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından karşılık yönetmeliği uygulamasına ilişkin kurum kararı alınacaktır. Turizm sektöründe muhtemel bir daralma ya da kredilerin geri dönüşünde yaşanabilecek sorunlar söz konusu olduğunda sektör firmalarının banka borçlarında yediden yapılandırılmaya gidilecektir. Tıpkı, terör ve doğal afetler nedeniyle ödeme güçlüğü yaşayan işletmelere uygulanan yedinden yapılandırma, ihtiyaç olduğu takdirde turizm işletmelerine de uygulanacaktır. Bu kapsamda Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan belgeli yatırım, işletme ve seyahat acentalarının kullandığı kredilerin geri ödemelerinin ötelenmesi ya da yeniden yapılandırılmasına kolaylık sağlanacaktır.

4. Madde: Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan belgeli deniz turizmi tesisleri, Ekonomi Bakanlığı'nın teşviklerinden faydalanacaktır. Özellikle, yüksek gelir grubuna mensup turistlere hizmet veren deniz turizmi tesisleri yani kruvaziyer limanlar ve yat limanları, rıhtım yerleri bu çerçevede bunlarla ilgili yasal düzenlemeler daha işler hale getirilecektir. Böylece, belgeli deniz turizmi tesisleri, yeni yatırım ve tesis yenileme işlemlerinde bulundukları bölge teşviklerinden tıpkı konaklama tesisleri gibi yararlanacaklardır.

5. Madde: Bakanlıktan belgeli konaklama ve deniz turizmi tesisleri, ihraca açık kapsamına alınacaktır. Buna göre, konaklama ile deniz turizmi tesislerinden bir önceki yıl 750 bin dolar döviz getirenler bundan sonra ihraca açık sayılacaktır. Daha önce var olan 1 milyon dolar şartı 750 bin dolar olacaktır. Böylece, bu destek kapsamına giren şirketler Eximbank kredilerinden yararlanma, kredi işlemlerinde kolaylık gibi avantajlardan doğrudan istifade edeceklerdir.

6. Madde: Çevreye duyarlı konaklama tesisi belgeli işletmeler, halen verilmekte olan enerji desteğine ek olarak, su, atık su ve katı atık bedellerinin bulundukları bölge itibarıyla en düşük tarife uygulanarak aradaki fark hazine tarafından karşılanacaktır.

7. Madde: Bakanlık belgeli konaklama tesislerinin ecrimisil bedellerinin 2016 yılı ödemelerinin ertelenmesi ve takip eden 3 yılda 3 eşit taksitte ödenmesi hususunda gerekli düzenlemeler yapılacaktır. Bu konuda, Bakanlık belgeli tesislerden deniz kıyısında bulunanların tesiste kalan turistlerin denize girme ve güneşlenme amaçlı kullandıkları Hazine mülkiyetindeki alanların, kumsal alanın yüz ölçümü üzerinden özellikleri ecrimisil bedellerle de uygulanacaktır.

8. Madde: Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan tahsisli konaklama tesislerinden alınan kira bedellerinin 2016 yılı ödemelerinin ertelenmesi ve 3 eşit taksitte ödenmesi sağlanacaktır.

9. Madde: Bakanlık tahsisli konaklama tesislerinin toplam ciroları üzerinden alınan pay bedellerinin, 2016 yılı ödemelerinin de aynı şekilde ertelenerek, 3 eşit taksitte tahsil edilecektir.

H k metin ve turizm örgütlerinin, çalışmaları sonucu, 2016 yılı turizm sektöründe büyük kayıplar yaşanmaması için alınan tedbirler, sektör adına olumlu gelişmelerin başında gelmektedir. Dolayısıyla, yaşanan olumsuz gelişmelere rağmen, turizm sektörünün canlılığını korumak için, terörün etkisiz hale getirilmesi gerekmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Turizm dünyanın en hızlı gelişen ve büyüyen sektörüdür. Son yıllarda dünyada ve Türkiye’deki gelişmeler paralelinde, hızlı bir şekilde geliştiği ve atılım yaptığı görülmektedir.

Turizm 21. yüzyılda daha da büyük gelişmeler göstereceğini belirten Dünya Turizm Örgütü (WTO), tüm dünyada turizm gelirlerinin 2020 yılında 2 trilyon dolar olacağı öngörüsünde bulunmaktadır. Özellikle gelişmiş ülkelerde refah seviyesinin yükselmesine paralel olarak, ulaşım olanaklarının ve seyahate ayrılan gelirin artışı ile turizm sektörünün diğer ekonomik sektörlere oranla daha da büyüyeceği yine bu öngörüler arasındadır. Yıllık 25 milyon kişinin katıldığı uluslararası turizm hareketlerinin 750 milyon kişiye ulaşmasının ekonomik yansımaları 480 milyar dolar olmuştur. Yüksek milli gelirin olduğu ülkelerde, yüksek gelir düzeyi para harcamayı gerektirecektir. Dolayısıyla turizm faaliyetlerine her geçen gün daha fazla turist katılabilecektir.

Hükümetlerin ve sektör temsilcilerinin, turizm sektörüne gereken önemi vermeleri ve uluslararası turizm piyasasında oluşacağı öngörülen bu zenginliği ülkeye taşıyacak politikaları; Türkiye’nin 2003 yılı verilerine göre dünya turizm gelirlerinden aldığı payın sadece %2,5 ve elde ettiği turizm gelirin 13,2 milyar dolar olduğu sonucundan ulaşılabilir. Uluslararası turizm gelirlerinden 2020 yılında Türkiye’nin aldığı payın %4’e çıkması, sektörün elde edeceği gelirinde 80 milyar dolar gibi rakamlara ulaşması demektir. Diğer sektörlerde yapılan ihracata göre, turizm gelirlerinden elde edilen dövizin maliyeti daha düşük olduğu, ülkede var olan tarihi, kültürel, doğal ve sosyo-ekonomik varlıklardan istenilen dövizin sağlanması göz önüne alınacak olursa, Türkiye’nin ekonomik büyümesi ve ülke insanının refah bir yaşam sürdürebilmesi, turizme verilen önemle doğrudan ilişkilidir.

İnsanları ve devletleri tehdit eden teröre engel olunamamasının birçok nedeni bulunmaktadır. Bu nedenlerden biri tüm dünyada terör kavramının tanımında ortak bir görüşe varılamamasıdır. Bunun nedeni bazı ülkelerin özgürlük savaşçısı olarak nitelendirilirken, bazılarının terörist olarak nitelendirilmesidir. Bu durum bazı çıkar grupları hatta çeşitli, siyasi amaçlı hükümetlerin bile teröre alet olmasına yol

açabilmektedir. Dolayısıyla, terörün tanımında uluslararası alanda çizilmiş sınırların olmayışı, bu kavrama kesin bir tanım getirilmesini gerekli kılmaktadır.

Literatür incelendiğinde dünyanın her yerinde doğrudan veya dolaylı olarak terörün ekonomik etkilerine rastlanılmaktadır.

Türkiye turizmi 1990'lı yıllara kadar başarılı bir grafik izlese de 1990'larda çeşitli krizlerin olumsuz etkilerine maruz kalmıştır. Bu krizler aşağıda sıralanmaktadır:

- Çifte rezervasyonun yaşandığı 1989 yılı,
- 1991 yılında yaşanan Körfez Krizi,
- PKK terör örgütünün 1993 yılında gerçekleştirdiği eylemler,
- 5 Nisan 1994'te yaşanan ekonomik kriz,
- 1998 yılında meydana gelen Asya Krizi'nin 1999'da etkilerinin hissedilmesi,
- PKK terör örgütü sorumlusunun 1999'da yakalanması ve sonrasındaki terör olayları ve
- 17 Ağustos 1999 depremi turizm gelirlerinde düşüşe yol açmıştır.

Kasım 2000'de meydana gelen krizden de etkilenen turizm, birtakım sorunlarla karşılaşmıştır. Giderek derinleşen Şubat 2001 krizinin ülke ekonomisinde neden olduğu olumsuzluklar turizm sektöründe de etkisini göstermiştir. Daha sonra yaşanan 11 Eylül saldırıları ile Afganistan ve Irak'ta yaratılan savaş ortamı ile Kasım 2003'te İstanbul'da yaşanan bombalı saldırılar sonucu Türkiye'ye yapılan turizm destinasyonlarında negatif etkiler meydana gelmiştir. Özellikle, 2015 yılında Rusya Federasyonu ile yaşanan uçak krizi sonrasında, Rus Hükümeti tarafından yapılan Türkiye'ye yönelik olumsuz açıklamalar ile Rus turistlerin en çok rağbet ettikleri turizm destinasyonlarından olan Antalya iline yapılan seyahatlerde azalma görülmektedir. 2015 yılında artan terör saldırıları da turizm sektörü üzerinde olumsuz sonuçlara neden olmuştur. İstanbul ilinde yapılan iki bombalı saldırı ve yine Ankara ilinde yapılan saldırılar ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde etkili olan terör saldırıları sonrasında, Türkiye'ye yapılan yabancı turist destinasyonlarında ciddi düşüş meydana gelmiştir.

Bu çalışmada Türkiye İstatistik Kurumu, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Türkiye Seyahat Acentaları Birliği gibi kurumlardan toplanan veriler ile Türkiye'ye yapılan turizm destinasyonları, turist sayıları ve turistlerin geceleme sayıları incelenmiştir. Ayrıca

Çalışmada son dönem artan terör saldırıları ile ilgili veriler toplanarak, terör olaylarının turizm üzerine etkileri incelenmiştir. Özellikle İstanbul Sultanahmet'te yaşanan terör saldırısı sonrası yaşamını yitirenlerin büyük çoğunluğunu Alman vatandaşı olması Rus turistlerden sonra Türkiye'yi en çok tercih eden turistler olan Alman turistlerin tercihlerinde olumsuz yönde değişiklikler meydana gelmiştir. Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'ne yapılan kültür turizminde en çok gelen turistler arasında yer alan İngilizlere İngiltere hükümeti tarafından Türkiye'ye yönelik terör saldırılarının devam edebileceği ihtimali dolayısıyla yapılan uyarılar ile destinasyonlarında değişiklikler yapmaları istenmiştir.

Turizm kuruluşlarının da önerileri ile turizm sektörünü etkileyebilecek olumsuz gelişmelerden turizm kuruluşlarını korumak amacıyla 2016 Yılı Turizm Eylem Planı hazırlanmıştır. Bu plan ile gerek acentalara ve gerekse de diğer turizm kuruluşlarına birtakım kolaylıklar sağlanmıştır. Bu eylem planı ile turizm sektörünün en az zararla faaliyetlerini sürdürmeleri amaçlanmaktadır.

Turizm endüstrisine yönelik gerçekleştirilen bir terör eylemi sonrasında, turizm endüstrisinin aldığı zararın giderilmesi için, kamu sektörü ve turizm endüstrisi tarafından birtakımnlemler alınabilir. Bunlemler şu şekilde sayılabilir:

- Uluslararası işbirliğiyle terrnnnlenmesi sağlanabilir,
- Yapılan terör saldırıları sonrası; finansal teşvikler tanıtım ve reklam gibi devlet destekli faaliyetler turizm endüstrisinin toparlanmasına yardımcı olur,
- Turizm endüstrinde görevli güvenlik güçlerinin terörizm konusunda da eğitilmesi faydalı olur,
- Terör eylemlerine karşı, ulusal ve yerel yönetim birimleri gvenliknlemlerini arttırmalıdır,
- Terörizm konusunda yerel ve ulusal birimler tarafından halk bilinçlendirilmelidir,
- Pazarlama stratejileri daha az duyarlı hale getirilerek, terör saldırıları sonrası hedef alınan pazarların daha hızlı düzelme sürecine girmesi için çalışmalar yapılmalıdır,
- Kriz ve acil eylem planları turizm işletmelerinde etkin hale getirilmelidir,

- Ulusal ve bölgesel anlamda turizm endüstrinde güvenlik kuruluşları oluşturularak, turizm işletmelerinin güvenliklerinin denetlenmesi için ortak çalışmalar yapılmalıdır,
- Güvenlik ve acil durum önlemleri konusunda, tüm turizm endüstrisi çalışanları düzenli eğitime tabi tutulmaları olarak sıralanabilir.

Farklı dinler, ideolojiler ve kültürler arasında güven oluşturmak konusunda turizmden faydalanılabilir. Bunun için uluslararası terör vb. olumsuz durumlara karşı barışı korumak amacıyla ulusal ve uluslararası alanda teşvikler olumlu sonuçlar doğuracaktır. Gelecekte bu alanda yapılacak çalışmalarda, terör faaliyetlerinin turizm sektörü üzerine etkileri bölgesel olarak incelenebilir. Özellikle Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri esas alınarak literatüre katkı sağlanabilir. Ayrıca terör faaliyetlerinden etkilenen turizm bölgelerine yönelik eylem planları hazırlanarak bu doğrultudaki politikalar üzerine de çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

AKAT, Ömer (2000), *Pazarlama Ağırlıklı Turizm İşletmeciliği*, Ekin Kitapevi, 3.Baskı, Bursa.

AKGÜN, Birol; (2004), “Küresel Terör Mit Mi Gerçek Mi?”, Editörler: GÖKÇE, O ve U. Demiray, *Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü, 11 Eylül, 15 Ve 20 Kasım Saldırıları, Bağlamında Medya, Terör İlişkisi Ya da İkilemi*, Çizgi Kitabevi, Konya.

AKTAŞ, Cengiz; (2005), “Türkiye’nin Turizm Gelirini Etkileyen Değişkenler İçin En Uygun Regresyon Denkleminin Belirlenmesi”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, c. 6, Sayı: 2, s. 163-174.

AKTAŞ, Melih; (2002), “Narkoterörizm” Dünyada ve Türkiye’de Terör, TC Merkez Bankası Yayınları, Ankara.

AKSÜ, M. Seha; (1997), Dünya’daki Gelişmelerin Türk Turizmi Üzerindeki Muhtemel Etkileri, *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 3-4, s. 21-24.

ALBENİ, Mesut ve Utku Ongun; (2005), “Antalya Turizminin Türk Turizmi İçerisindeki Yeri ve Krizlerin Antalya Turizmi Üzerindeki Etkileri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, c.10, Sayı:2, s.93-112.

ALEXANDER, Yonah ve A. Myers Kenneth; (2002), “Avrupa’da Terörizm”, Çev., Başak Özger, Editör: GÜZEL, C., *Silinen Yüzler Karsısında Terör*, Ayraç Yayınevi, Ankara.

ALKAN, Necati; (2002), *Gençlik ve Terörizm*, Emniyet Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

ALKAN, Necati ; (2009), “Türkiye’nin Terörle Mücadele Deneyimi”, “Uzakdoğu’dan Yeni Kıtaya Terörle Mücadele”, Bal, İhsan ve Özeren, Süleyman (Ed), Uşak Yayınları, Ankara.

ANA BRITANNICA; (1990), c. 20, İstanbul.

ARANA, E. Jorge VE Carmelo L. Leon; (2008), “The Impact Of Terrorism”, *Annals Of Tourism Research*, C. 35, SAYI: 2, S. 299–315.

ARIBOĞAN, DENİZ Ü.; (2005), “NEFRETEN TERÖRE”, ÜMİT YAYINCILIK, ANKARA.

ATAR, Olcay; (2005), “Türkiye’de Yıkıcı ve Bölücü Terörizmin İdeolojik Kökenleri”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Polis Akademisi Güvenlik Birimleri Enstitüsü.

AVŞAR, Servet; (2009), “Terör ve Türkiye’de Bölücü Terör Bağlamında PKK”, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

AYDIN, Dursun; (2008), “Başyazı”, *Sağlık Turizmi Bülteni*, c. 1, s. 1-4.

AYKIN, Hasan; (2010), “Aklama ve Terörün Finansmanı İle Mücadelenin Küresel Boyutu”, *T.C Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı*, Sayı: 2010/406, Ankara.

BAKER, Kathleen ve Alex Coulter; (2007), “Terrorism and Tourism: The Vulnerability of Beach Vendors’ Livelihoods in Bali”, *Journal of Sustainable Tourism*, vol. 15, No. 3, pp. 249-266.

BAL, İhsan; (2000), “Hizbullah Örneği Çerçevesinde Polisin Operasyonları ve Terörle Proaktif Mücadele”, *Polis Bilimleri Dergisi*, c.2, s.5-6, Ankara.

BAL, İhsan; (2002), “Devlet, Demokrasi ve Terör: Çözüm Önerileri”, Hüseyin Çevik ve Turgut Göksu, (der), “Türkiye’de Devlet, Toplum ve Polis”, Seçkin Yayınları, Ankara.

BAL, İhsan; (2006a), *Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler*”, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, USAK Yayınları, Güvenlik Serisi:1, Ankara.

BAL, İhsan; (2010), “Terörle Mücadele, ABD ve Guantanamo”, <http://www.usakgundem.com/yazar/72/ter%C3%B6rle-m%C3%BCcadele-abd-ve-guantanamo.html> (Erişim Tarihi: 04.05.2016).

BARUTÇUGİL, İsmet Sabit (1986), *Turizm Ekonomisi ve Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri*, Beta Yayınları, Sayı: 841, İstanbul.

BAŞEREN, Sertaç H.; (2006), “Terörle Rejimin Değişmesi, Ülkenin Bölünmesi Hayaldir”, *Cumhuriyet/Strateji Dergisi*, 5 Haziran, s.12-13.

BAYINDIR, Timur (2016), <http://www.turizmguncel.com/haber/tui-travel'dan-turkiye'ye-kotu-haber-rezervasyonlar-yuzde-40-dustu-h26587.html>

BİLGESAM, <http://www.bilgesam.org/incele/1201/> (Erişim: 01.04.2016).

BRUCK, Tilman ve Bengt Wickstrom; (2004), “The Economic Consequences of Terror: A Brief Survey” HICN Working Paper, School of Social Sciences and Cultural Studies University of Sussex.

COHAN, John Alan; (2002) “*Formulation of a State’s Responese to Terrorism and State Sponsored Terrorism*”, Pace Int’l L. Rev., Vol. 14, pp. 77-119.

ÇAYCI, Sadi; (2007), “Terörizm, Aşırı Akımlar ve Hukuk”, *Stratejik Analiz Dergisi*, c.7, Sayı: 84, s. 59-67.

ÇEKEN, Hüseyin; (2003), *Küreselleşme, Yabancı Sermaye ve Türkiye Turizmi*, Değişim Yayıncılık, Sakarya.

ÇETİN, Hüseyin; (2009), “Terör ve Terörle Mücadele Politikaları Bağlamında Türkiye-PKK Örneği: 2003-2008 Dönemi”, Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

ÇİMAT, Ali ve Ozan Bahar; (2003), “Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı: 6, s.1-18.

ÇİTLİOĞLU, Ercan; (2001), *Tahran-Ankara Hattında Hizbullah*, Ümit Yayıncılık, Ankara.

ÇORA, Nazmi (2008), *Uluslararası Terörizm ve Failleri*, USAK Yayınları, İstanbul.

DEMİRCİ, S. Rüstemova; (2010), “Nükleer Terörizm Tehdidi”, <http://www.tasam.org/index.php?altid=2792&syf=1>, (Erişim Tarihi: 30.11.2015).

DEMİRKOL, Şehnaz ve Kutay Oktay; (2004), *Turizm Politikalarına Alternatif Yaklaşımlar*, 1. Baskı, Sakarya Kitapevi, Adapazarı.

DİLMAÇ, Sabri (2004); “Global Tehdit: Terörizm ve Türkiye’ye Etkisi”, *Polis Dergisi*, EGM Yayınları, Sayı:40, s.357-367.

DRAKOS, Konstantinos ve M.Ali Kutan; (2003), “Regional Effects of Terrorism on Tourism: Evidence From Three Mediterranean Countries”, *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 47, No. 5, pp. 621-641.

EMSEN, Ö. Selçuk ve M. Kemal Değer; (2001), “Turizm Üzerine Terörizmin Etkileri: 1984-2001 Türkiye Deneyimi”, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı: 7, s. 67-83.

ENDERS, Walter, Todd Sandler ve Gerald Parise; (1992), “An Econometric Analysis of the Impact of Terrorism on Tourism”, *Kyklos*, c. 45, Sayı: 4, s. 531 – 554.

ERALP, Ziya; (1983), *Genel Turizm*, Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu Yayınları, Ankara.

ESEN, Kadir; (2011), “Türkiye’de Terörizm ve Terörist Profili”, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ESSNER, Jonathan; (2003), “Terrorism’s Impact on Tourism: What the Industry May Learn from Egypt’s Struggle with al-Gama’a al-Islamiya”, *Security and Development*, IPS 688, pp. 1-17.

FARAÇ, Mehmet; (2001), *Hizbullah’ın Kanlı Yolculuğu*, Günizi Yayıncılık, İstanbul.

FREY, Bruno, S., Alois Stutzer ve Simon Luechinger; (2007), “Calculating Tragedy: Assessing The Costs of Journal og Economic Surveys”.

GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ (GAP); *Faaliyet Raporu*, <http://includes.gap.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 21.12.2011).

GOODRICH, Jonathan N.; (2002) “September 11, 2001 Attack on America: A Record of the Immediate Impacts And reactions in the USA Travel and Tourism Industry”, *Tourism Management*, vol. 23, pp. 573-580.

GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ (GAP); (2006), GAP İdaresi Başkanlığı Faaliyet Raporu, TC Başbakanlık, <http://includes.gap.gov.tr/files/ek-dosyalar/gap-bki/faaliyet>, Erişim Tarihi: (12.11.2015).

GÜR, Lütfü; (2014), “Terörün Ekonomiye ve Ekonomik Büyümeye Etkisi”, Yüksek Lisan Tezi, Kara Harp Okulu, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

GÜZEL, Cemal; (2002), “Korkunun Korkusu: Terörizm”, Editör: GÜZEL, C., *Silinen Yüzler Karsısında Terör*, Ayraç Yayınevi, Ankara.

HAN, Y. ve A.J. Bergensen; (2005), “New Directions for Terrorism Research”, *International Journal of Comparative Sociology*, Sayı: 46, s. 133–153.

HEUNG, V., H. Zhang ve C. Jiang; (2008), “International Franchising: Opportunities for China’s State-Owned Hotels?”, *International Journal of Hospitality Management*, c. 27, Sayı:3, s. 368-380.

İÇLİ, Tülin Günşen: “*Terörün Sosyal Yapı Üzerindeki Etkileri*”, Dünyada ve Türkiye’de Terör, Ed. Ali

KAR, Selçuk; (2005), “Terörle Mücadelede Kanun Tasarısı Değerlendirme Raporu”, Yeni Asya.

KARADAŞ, Düzgün; (2006), “Pişmanlıkta PKK Birinci”, Bugün, 29 Nisan, s.12.

KAŞLI, Mehmet, Mehmet O. İlban ve Bayram Şahin; (2009), “Modern Pazarlama Stratejileri: AB ve Türk Turizmi”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 8, Sayı: 27, s. 79-98.

KEDİKLİ, Umut; (2006), “Avrupa Birliğinin Terörizmle Mücadele Politikaları ve Hukuki Boyutu”, *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 7, s. 54 – 79.

KESKİN, M. Hakan (2010), *Doğru Sanılan Yanlışlarla Avrupa Birliği*, 2. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

KILIÇ, Cem; (2000), *Turizm Sektöründe İstihdamın Niteliğini Etkileyen Faktörler ve Türkiye’de Beş Yıldızlı Otellerin Analizi*, Gazi Kitabevi, Ankara.

KIZILIRMAK, İsmail ve Hüseyin Kurtuldu; (2005), “Kültürel Turizmin Önemi ve Tüketici Tercihlerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma”, *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 1, s. 100-120.

KORKMAZ, Gürol (1999), “Terör ve Medya İlişkisi”, EGM Yayınları, Ankara.

KOZAK, Nazmi, Meryem Akoğlan, Metin Kozak; (1997), *Genel Turizm ve İlkeler*, 3. Basım, Ankara.

KOZAK, Meryem A. ve A. Sadık Bahçe; (2009), *Özel İlgi Turizmi*, Detay Yayıncılık, Ankara.

KOZAK, Nazmi, Metin Kozak ve Meryem A. Kozak; (2008), *Genel Turizm İlkeler-Kavramlar*, Detay Yayınevi, Ankara.

KUSHNER, W. Harvey; (2003), “Encyclopedia Of Terrorism”, http://books.google.com.tr/books?id=ZOfkAoDb_2IC&printsec=frontcover&source=gb_s_ge_summay_r&cad=0#v=onepage&q&f=false, (Erişim Tarihi: 5.12.2015).

KUTLU, Ramazan; (2010), Uluslararası Terörizm ve 11 Eylül Sonrasında Türkiye’nin Terörizmle Mücadelesi, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KUVELOĞLU, Dursun (2004), *Turizm@gelecek.tr*, 1.Baskı, Elips Kitap, İstanbul.

KÜÇÜKASLAN, Nazife; (2006), “Özel İlgi Turizminde Niş Pazarlamanın Yeri”, *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi*, c. 2, s.1-32.

KÜÇÜKKAYA, Zuhuri; (2003), “Türkiye’de Terör ve Terörün Gelişimi”, *Polis Dergisi*, Sayı: 34, s.357-372.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI; (2015), “2016 Turizm Acil Eylem Planı”, <http://www.kulturturizm.gov.tr/TR,154801/2016-turizm-acil-eylem-planı-aciklandi.html>

LANGUAR, Robert (1991), *Turizm-Seyahat Sosyolojisi*, İstanbul.

LAQUER, Walter; (2002), “Terörizmin Yorumlanması”, Çev., İbrahim Yıldız, , Editör: GÜZEL, C., *Silinen Yüzler Karşısında Terör*, Ayraç Yayınevi, Ankara.

LÜTEM, Ömer E.; (2006), “Ermeni Terörü”, *Avrasya Dergisi*, c.12, s.21-74.

MAVIŞ, Feri, Halit S. Ahıpaşaoğlu ve Nazmi Kozak; (2002), *Genel Turizm Bilgisi*, Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi Yayınları.

McINTOSH, Robert W., Charles R. Goeldner ve J.Brent Ritchie; (1995), *Tourism Principles, Practices, Philosophies*, Jhon Wiley&Sons, Inc., New York.

MERKEZ BANKASI, (2001), TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu Merkez Bankası Sunuşu <http://tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/4205c655-dfbc-4984-bc22->

819447a057f1/B2001-01.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=4205c655-dfbc-4984-bc22-819447a057f1, (Erişim Tarihi: 31.12.2015).

MEYDAN LAROUSSE; (1991), “Turizm Maddesi”, c. 19.

MEYDAN LAROUSSE; (1991), “BM Teşkilatı”, c. 3, s. 217.

MEYDAN LAROUSSE; (1993-1994), c. 12, Meydan Yayınevi.

OECD; (2008), “*Policy Brief: Opening up Trade in Services: Key for Tourism Growth*”, <http://www.oecd.org/dataoecd/38/11/40191324.pdf>, 06.11.2015.

OKTAYER, Nagihan, Nazan Susam ve Murat ak; (2007), *Türkiye’de Turizm Ekonomisi*, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul.

OLALI, Hasan; (1990), Turizm Politikası ve Planlaması, Yayın No:228, İşletme Fakültesi Yayınları, İstanbul.

OLALI, Hasan ve Alp Timur; (1986), Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri, Ofis Matbaacılık, İzmir.

ONGUN, Utku; (2004), Krizlerin Antalya Turizmine Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Isparta.

OVALI, şevket; (2006), “AB’nin Terörizmle Mücadele Politikasındaki Dönüşüm: 11 Eylül ve Madrid Saldırılarının Etkileri”, *Ankara Avrupa alışmaları Dergisi*, c. 5, Sayı: 3, s. 77-102.

OXFORD DİCTIONARİES; (2015), <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/robespierre-maximilien-de?q=Robespierre%2C+Maximilien+de>, 26.11.2015.

OXFORD DİCTIONARİES; (2015), <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/terrorism?q=terrorism>, (Erişim Tarihi: 26.11.2015).

NEş, Cevat; (2007), “Tarihi zeleştiri”, Milliyet, 18 Ocak, s.9.

ÖZBEK, Toros; (1991), “Dünyada ve Türkiye’deki Termal Turizmin nemi “, *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, c. 18, s. 15-29.

ÖZCAN, Mehmet ve Serkan Yardımcı; (2006), “Avrupa Birliği Ve Küresel Terörizmle Mücadele”, Editörler: BAL, İ., *Terörizm: Terör, Terörizm Ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler*, Usak Yayınları, Ankara.

ÖZCAN, Nihat A.; (1997), “PKK (Kürdistan İşçi Partisi) Tarihi, İdeolojisi ve Yönetimi”, Asam Yayınları, Ankara.

ÖZDEMİR, Mehmet; (1998), “Turizme Fiske Taşları”, *Anatolia Dergisi Yayınları*, Eylül-Aralık, cilt. 9, s.5-7, Ankara.

ÖZEREN, Süleyman ve Hüseyin Cinoğlu; (2006), “Terörizm ve Amerika Birleşik Devletleri: 11 Eylül Öncesi ve Sonrası Terörle Mücadele Politikalarının Değerlendirilmesi, İhsan Bal (der.), *Terörizm*, Usak Yayınları, Ankara.

PARASKEVAS, Alexandros ve Beverley Arandell; (2007), “A Strategic Framework For Terrorism Prevention and Mitigation in Tourism Destinations”, *Tourism Management*, Sayı: 28, s. 1560–1573.

PECH, J. Richard ve W.Bret Slade; (2006), “Religious Fundamentalism and Terrorism: Why Do They Do It and What Do They Want?”, *Forersight*, c. 8, Sayı: 1, s. 8–12.

PIAZZA, A. James; (2010), “Is Islamist Terrorism Dangerous”, *An Empirical Study Of Group Ideology, Organization And, Goal Structure*, http://pdfserve.informaworld.com/447702__907848566.pdf .

PIZAM, Abraham; (2002), ”Tourism and Terrorism”, *International Journal of Hospitality Management*, Sayı: 21, s. 1-3.

PIZAM, Abraham; (1999), “A Comprehensive Approach to Classifying Acts of Crime and Violence at Tourism Destinations”, *Journal of Tourism Research*, Sayı: 38, s. 5.

PIZAM, Abraham ve Aliza Fleischer; (2001), “Severity vs. Frequency of Acts of Terrorism: Which Has A Larger Impact on Tourism Demand”, *The Center for Agricultural Economics Research Working*, s. 2117.

RONCZKOWSKI, Michael R (2004), *Terorism and Organized Crimes*, CRC Press, Florida.

SCHMİD, P. Alex; (2012); “The Revised Academic Consensus Definition of Terrorism”, Terrorism Research Initiative, Sayı: 6, <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/schmid-terrorism-definition/html>, (Erişim Tarihi: 17.11.2015).

SEÇİLMİŞ, Cihan; (2009), “Turistlerin Kişisel Değişkenlerinin Güvenlik Algılamalarındaki Rolü”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 8, Sayı: 30, s. 152-166.

SEÇİLMİŞ, Cihan ve Kurban Ünlüöner; (2009), “İstanbul’u Ziyaret Eden Turistlerin Güvenlik Algılamaları Üzerine Bir Araştırma”, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, c. 1, Sayı: 1, s. 65-84.

SERÇEK, Gülseren Ö. ve Sadık Serçek; (2016), “Turizm Sektörü Gelişmesi Önündeki Engel: Terörizm”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, s.431-444.

SEZGİN, Orhan Mesut; (1995), *Genel Turizm*, Tubitay Yayınları, Ankara.

SETA (Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı); (2011), www.setav.org, (Erişim Tarihi: 20.04.2016).

SİREN, Berrin; (1995), Berdan Nehri (Tarsus Çayı) Yukarı Havzası’nın Yayla Turizmi Açısından Kullanımı Üzerinde Bir Araştırma, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, s. 314

SİVİL, İ. Halil (2007); Avrupa Birliği Turizm Politikaları ve Türkiye Turizmi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Ana Bilim Dalı.

SİVRİ, Uğur; (2010), “Şokların Yabancı Ziyaretçi Sayısı ve Yabancı Ziyaretçi Harcamaları Üzerindeki Etkisi Kalıcı Mıdır?”, *TİSK Akademi*, c. 5, Sayı:10, s. 221-237.

SÖNMEZ, Sevil F.; (1998), “Tourism, Terrorism and Political Instability”, *Annals of Tourism Research*, c. 25, Sayı: 2, s. 416-456.

SÖNMEZ, Sevil ve Alan R. Graefe; (1998), “Influence of Terrorism Risk on Foreign Tourism Decision”, *Annals of Tourism Research*, c. 25, Sayı: 1, s. 112-144.

ŞENEL, Yasin; (2001), Turizm Pazarlaması ve Turizm Sektöründe Faaliyet Gösteren İşletmelerin Karşılaşmış Oldukları Sorunlara İlişkin Nevşehir Bölgesinde Bir Uygulama, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ŞİNİK, Bilal(2010),” 11 Eylül Sonrası Terörle Mücadelede İngiltere Örneği” ,http://www.academia.edu/5084623/11_EYL%C3%9CL_SONRASI_TER%C3%96RL_E_M%C3%9CCADELEDE_%C4%B0NG%C4%B0LTERE_%C3%96RNE%C4%9E%C4%B0 (Erişim Tarihi: 29.03.2016).

TANER, Bahar; (2000), “Terörizm ve Turizm”, *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, Sayı: Eylül Aralık, s. 93-98.

TANLA, Bülent; (2006), “Doğu’nun Temel Sorunu Yoksulluk”, *Cumhuriyet*, 13 Haziran, s.8.

TARHAN, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, 1. Baskı, Ankara, 2002, s. 175.

TARLOW, Peter E.; (2002), “Tourism in the Twenty First Century”, *The Futurist*, September-October, s. 48-52.

TAŞKIN, Ahmet; (2004), “Terörizm ve Sivil İtaatsizlik”, *Polis Bilimleri Dergisi*, c. 6, Sayı: 1-2, s. 119-140.

TAVARES, Jose; (2004), “The Open Society Assesses Its Enemies: Shocks, Disasters and Terrorist Attacks”, *Journal of Monetary Economics*, c. 51, Sayı: 5, s. 1039- 1070.

TAYLAN, Melek; (2015), <http://bianet.org/bianet/siyaset/165754-isid-suriye-de> (Erişim Tarihi: 03.03.2016).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı; (2007), “Türkiye Turizm Stratejisi 2023”, http://www.sp.gov.tr/documents/Turizm_Strateji_2023.pdf, (Erişim Tarihi: 10.11.2015).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı; (2007), “Türkiye Turizm Stratejisi 2023”, www.sp.gov.tr/documents/Turizm_Strateji_2023.pdf, (Erişim Tarihi: 01.11.2015).

T.C. Turizm Bakanlığı; (1999), *Turizm Terimleri Sözlüğü*, Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara (Erişim Tarihi: 01.12.2015).

TEMEL, Ülfet; (2010), Türkiye'ye Yönelik Terör Örgütleri ve Türkiye'nin Terörizmle Mücadelesi, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

TERÖR VE TERÖRLE MÜCADELEDE DURUM DEĞERLENDİRMESİ (1983), Başbakanlık Basımevi, Ankara.

THACKRAH, John Richard; (2004), "Dictionary Of Terrorism", http://books.google.com.tr/books?id=iVDDl6xfgfMC&printsec=frontcover&dq=dictionary+of+terrorism&hl=tr&ei=4uxKTZ2rJ9Hc4waFqcmrDA&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CgQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false, (Erişim Tarihi: 10.11.2015).

THEN, K. Siaw ve Martin Loosemore; (2006), "Terrorism Prevantions, Prepordness and Response in Built Facilities", *Facilities*, c. 24 Sayı: 5/6, s. 157- 176.

TOPAL, Ahmet Hamdi; (2004), "Uluslararası Hukukta Devlet Destekli Terörizme Karşı Kuvvet Kullanma", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, c. 10, Sayı: 1, s. 186-187.

TOSKAY, Tunca; (2006), "1993 Uluslararası Kongre Turizmi ve Türkiye Raporu", *Turizm Olayına Genel Yaklaşım*, Der Yayınları, İstanbul.

TOSUN, Cevat, Dallen J. Timothy ve Yüksel Öztürk; (2003), "Tourism Growth National Development and Regional Inequality in Turkey", *Journal of Sustainable Tourism*, c. 11, Sayı: 2-3, s. 133-161.

TOSUN, Cevat, Nazmiye Erdoğan ve İrfan Erdoğan; (2009), "Seyahat Acentalarının Faaliyetlerinin Sürdürülebilir Turizm Anlayışı Bağlamında Değerlendirilmesi, Türkiye Örneği", *TUBİTAK Sobag Proje*, s. 1-255.

TUNÇ, Azize ve Firuzan Saç; (1998) , *Genel Turizm*, Detay Yayıncılık, Ankara.

TUNÇSİPER, Bedriye ve Mehmet Kaşlı; (2008), "Termal Turizmin Ekonomik Etkileri: Gönen Örneği", *Ticaret ve Turizm Eğitimi Fakültesi Dergisi*, c. 1, s. 120-135.

TURİZM GAZETESİ, <http://www.turizm gazetesi.com/news.aspx?id=79898> (Erişim Tarihi: 23.02.2016).

TURİZM GÜNCEL, <http://www.turizmguncel.com/haber/tui-travel'dan-turkiye'ye-kotu-haber-rezervasyonlar-yuzde-40-dustu-h26587.html>_(Erişim Tarihi: 25.02.2016).

TUROFED, (2016), http://www.turofed.org.tr/galeri/cop/gtm_gyp034fpv63fqsp4bcgzkav9d967j4pb0e1.pdf (Erişim Tarihi: 07.03.2016).

TURİZMDE BU SABAH, <http://www.turizmdebusabah.com/haberler/merkez-bankasi-acikladi-turizm-gelirleri-ocakta-182-milyon-dolar-azaldi-78435.html> (Erişim Tarihi: 03.04.2016).

TÜRSAB, (2016), Turizm İçin Çıkış Yolları. (Erişim Tarihi: 04.03.2016).

TÜRKÖNE, Mümtaz'er; (2007), “Kültürel Irkçılık Reddedilmeli”, Evrensel, 15 Ocak, s.12.

TÜYLÜOĞLU, Tuğba; (2003), Türkiye’de Turizm Eğitiminin Niteliği, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü.

UNUR, Kamil; (2000), “Turizm-Terörizm İlişkisi ve Türkiye Örneği”, *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, Yıl:11, Eylül-Aralık, s. 167-177.

UNWTO (United Nations World Tourism Organization); (1995), “Technical Manual No-2: Collection of Tourism Expenditure Statistics” <http://pub.world-tourism.org:81/WebRoot/Store/Shops/Infoshop/Products/1034/1034-1.pdf>

UNWTO (United Nations World Tourism Organization); (1999), “Tourism 2020 Vision”, <http://pub.worldtourism.org:81/WebRoot/Store/Shops/Infoshop/Products/1243/1243-1.pdf>.

UNWTO; (2008a), “Tourism Highlights 2008 Edition”, http://www.unwto.org/facts/eng/pdf/highlights/UNWTO_Highlights08_en_HR.pdf, (Erişim Tarihi: 07.09.2015).

UNWTO (United Nation World Tourism Organization); (2009), www.unwto.org/index.php, (Erişim Tarihi: 18.10.2015).

UNWTO; (2015), http://mkt.unwto.org/sites/all/files/docpdf/unwtohighlights11enhr_1.pdf, (Erişim Tarihi: 20.09.2011).

URAS, Güngör; (2003), “Kürt Sorunun Çözümünde Sosyal Nekahat Dönemi Şart”, *Cumhuriyet*, 13 Eylül, s.12.

UYGUN, Oktay; (2006), “Ulusal Kimlik ve Siyasal Sistem Tartışmaları”, *Hukuki Perspektifler Dergisi*, Turkuvaaz Matbaacılık, İstanbul.

UYGUR, S. Meydan ve Eda Baykan; (2007), “Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Etkileri”, *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 2, s. 30-49.

ÜNLÜÖNEN, Kurban ve Ahmet Tayfun; (2009), “Turizmin Türkiye Ekonomisindeki Yeri”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 8, Sayı: 27, s. 1-17.

ÜTÜK, Özgür; (2009), “Terörizmin Finansmanı ile Uluslararası Mücadele”, *Bütçe Dünyası Dergisi*, c. 3, Sayı: 32, Bahar.

WAGNER, Daniel; (2006), “The Impact of Terrorism on Foreign Direct Investment” Asian Development Bank.

WIKIPEDIA, <https://tr.wikipedia.org> (Erişim Tarihi: 24.03.2016).

WILKINSON, Paul (1974), *Political Terrorism*, McMillan, New York.

WILKINSON, Paul; (1974), “Political Terrorism”, *9.Organisation of Islamic Cooperation*, http://www.oicoci.org/english/convention/terrorism_convention.htm, (Erişim Tarihi: 08.10.2015).

WILKINSON, Paul; (2002), “Terör ve Terörizm: Kavramlar, Özellikler ve Tipoloji”, Çev., Talip Kabadayı, Editör: GÜZEŞ, C., *Silinen Yüzler Karsısında Terör*, Ayraç Yayınevi, Ankara.

WILKINSON, Paul; (2002), “Terörist İdeolojiler ve İnançlar”, Çev., Talip Kabadayı, Editör: GÜZEL, C., *Silinen Yüzler Karsısında Terör*, Ayraç Yayınevi, Ankara.

VIVERO, Raphael Llorca; (2009), “Terrorism and International Tourism: New Evidence”, *Defence and Peace Economics*, 2008, c. 19, Sayı: 2, s. 169–188.

YAĞCI, Özcan; (2002), “Güneydoğu Anadolu Bölgesi Turizm Arz ve Talep Özellikleri”, *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 1, s. 140-166.

YAMAN, Didem; (2206), Terörizmle Mücadelede Uluslararası İşbirliği Çerçevesinde NATO'nun Rolü, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

YALÇINER, Serhan; (2006), “Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Terörizmin Dönüşümü ve Terörizmle Mücadele”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2, s.4, Güz.

YAYA, Mehmet E.; (2009), “Terrorism and Tourism: The Case of Turkey”, *Defence and Peace Economics*, c. 20, Sayı: 6, s. 477–497

YAYLA, Atilla; (1990), “Terörizm: Kavramsal Bir Çerçeve”, *Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 14.

YAYMAN, Hüseyin; (2011), “Türkiye'nin Kürt Sorunu Hafızası”, SETA Yayınları, Ankara.

YEŞİLTAS, Murat, İlker Öztürk ve Fatih Türkmen; (2008), “Terör Faaliyetlerinin Turizm Sektörüne Etkilerinin Çözüm Önerileri Perspektifinde Değerlendirilmesi”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 10, Sayı: 1, s. 186-187.

YILMAZ, B. Selin ve Ö. Devrim Yılmaz; (2005), “Terörizm ve Terörizmin Hedefi Olarak Turizm Endüstrisi”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 4, Sayı: 13, s. 39–58.

ULUSOY, Başaran ve Timur Bayındır; (2015), <http://www.dunya.com/guncel/turizm-gelirinde-beklenti-36-milyar-dolar-267180h.htm>, (Erişim Tarihi: 29.06.2015).

ÜNLÜÖNEN, Kurban ve Arzu Kılıçlar; (2004), “Ekonomik Yansımalarıyla Türk Turizminin Seksen Yılı” , *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:1, Ss:131-156.

ÖZGEÇMİŞ

3 Mart 1981’de Mardin’in Derik ilçesinde doğdu. İlkokulu Tarsus Dumlupınar Hürriyet İlkokulunda, ortaokulu Tarsus İstiklal İlköğretim ve liseyi Tarsus Mustafa Kemal Anadolu Lisesi’nde okudu. 2005 yılında Dicle Üniversitesi Mardin Meslek Yüksek Okulu’nda başladığı Ön lisans öğrenimini 2007 yılında tamamladı. 2008 yılında Anadolu Üniversitesi İşletme Bölümü’nde başladığı Lisans öğrenimini 2012 yılında tamamladı. 2014-2016 yılları arasında Yalova Üniversitesi Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümünde Lisansüstü eğitimini tamamladı.

